

Dr. Abdul Gani, M.Pd.
Dr. Moh. Hafid Effendy, M.Pd.

**MERDEKA
BELAJAR**

Pangajhârân Bhâsa Madhurâ

Pornama è Pèngghir Sèrèng

Ka'angghuy Morèd SMA/MA Kellas XII

Adhâsar Kurikulum Merdeka
Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Timur

XII

GLOBAL OFFSET SEJAHTERA

Pangajhârân Bhâsa Madhurâ 12

Pornama è Pèngghir Sèrèng

Ka'angghuy Morèd SMA/SMK/MA Kellas 12

Angghidhân:

Dr. Abdul Gani, M.Pd.

Dr. Moh. Hafid Effendy, M.Pd.

Desain Cover

Rahmat Mustofa Ridwan

Ilustrator

Tim Penerbit

Editor

Tim Penulis

Cetakan Pertama : Tahun 2025

Layout Isi

Hadi Wibowo

Romadhon

ISBN :

978-623-8779-33-8 (no.jil.lengkap)

978-623-8779-37-6 (jil.3)

Tata letak buku ini menggunakan Program CorelDRAW X7, Adobe Photoshop CC

Font isi menggunakan Fira Sans (10-12pt)

Ukuran buku: 17,6 x 25 cm

vi + 122 halaman, ilustrasi

© Hak cipta dilindungi oleh undang-undang

Tidak dibenarkan mengutip, menjiplak, atau memfotokopi sebagian atau seluruh isi buku ini serta memperjualbelikannya tanpa izin tertulis dari Penerbit.

Undang-Undang Republik Indonesia Nomor 19 Tahun 2002 tentang Hak Cipta Pasal 72
Ketentuan Pidana Sanksi Pelanggaran.

1. Barang siapa dengan sengaja dan tanpa hak melakukan perbuatan sebagaimana dimaksud dalam Pasal 2 Ayat (1) atau Pasal 49 Ayat (1) dan Ayat (2) dipidana dengan pidana masing-masing paling singkat 1 (satu) bulan dan/atau denda paling sedikit Rp1.000.000,00 (satu juta rupiah), atau pidana penjara paling lama 7 (tujuh) tahun dan/atau denda paling banyak Rp5.000.000.000,00 (lima miliar rupiah).
2. Barang siapa dengan sengaja menyiarkan; memamerkan, mengedarkan, atau menjual kepada umum suatu ciptaan atau barang hasil pelanggaran Hak Cipta atau Hak Terkait sebagaimana dimaksud pada Ayat (1) dipidana dengan pidana penjara paling lama 5 (lima) tahun dan/atau denda paling banyak Rp500.000.000,00 (lima ratus juta rupiah).

Dhâdhâbuwân Pangangghit

Assalamu'alikum Wr. Wb.

Mamolan abdhina ngonjhukkaghi sokkor dâ' Allah Sè Maha Amorbhâ jhâghât, amarghâ buku Pangajhârân Bhâsa Ðaèrah Madhurâ kellas X kantos XII sè abhul-ombhul **"Pornama è Pèngghir Sèrèng"** ampon lastarè èpaterbi'.

Buku pangajhârân ka'dinto èsason ka'angghuy ma-loma dâ' sadhâjâ morèd sè alâng-saghulung sareng bhâsa Madhurâ rè-saarèna. Bhâb ka'dinto sanget rajâ ghnana kaangghuy mertè bhuðhâjâ Madhurâ, sabâb bhâsa ka'dinto mènangka bâi' dâlemma bhuðhâjâ. Manabi sadhâjâ ngangoðâdhân ta' angghâðhuwi ghuli enneng akadhi sè kasebbhut, madhâ'â rogina orèng Madhura.

Buku ka'dinto lastarè lèbât lalampa'an sè cokop abit, jhughâ bhinareng ka'addhreganna para Pangangghit sè ta' cobbâ asabbhil kantos lastarè, akor sareng ngen-angen sè èkamaksod. Pan-saponapan papangghiyân ampon è bâðâ'âghi ka'angghuy ngaollè ngen-angenna kaulâ Panjhennengngan sadhâjâ.

Ðhâsar panyosonan buku pangajhârân panèka maghut dâ':

1. Kurikulum Merdeka.
2. Pergub nomer 19 taon 2014 terbi' tangghâl 03 April 2014.
3. Pergub Nomer 36 taon 2024.

Nyoson buku pangajhârân ka'dinto sakalangkong bânnya' alangan sareng sangghâ roghina, è antarana amanca bârnana logat/dialèk sareng èjhâ'ân Madhurâ sè ampon èpaterbi' sareng Balai Bahasa Jhâbâ Tèmor taon 2011. Nangèng, dâri addhengnga para pangangghit, alhamdulillah sadhâjâna bisa kalampan kalabân saè.

Pongkasan bhântowan pamangghi para ghuru nyopprè sampornana èssèna buku ka'dinto è bingkèng arè sanget èkabhuto. Saka'dinto pamator, mator sakalangkong.

Wassalamu'alaikum Wr. Wb.

Sorbhâjâ, Februari 2025

Tim sè ngangghit

Capaian Pembelajaran dan Tujuan Pembelajaran

Elemen	Capaian Pembelajaran	Tugas Pembelajaran
Menyimak	Peserta didik mampu mengevaluasi dan mengkreasi informasi berupa gagasan, pikiran, perasaan, pandangan, arahan atau pesan yang akurat dari menyimak berbagai jenis teks karya sastra (<i>basa rinengga/ lalonget dan tembang macapat</i>) dalam bentuk visual dan audio visual. Peserta didik memahami dan mengidentifikasi ciri ragam bahasa dalam komunikasi sehari-hari.	Peserta didik memahami paparan dengan menghargai dan berlatih menilai/ mengkritisi paparan lisan teman.
		Peserta didik dapat memahami dan mengidentifikasi ciri ragam bahasa lisan dalam bermain drama atau dalam berkomunikasi sehari-hari melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik mampu mengevaluasi dan mengkreasi informasi teks oca' lalongèt dan oca' pangalem dalam bentuk visual dan audio visual melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik mampu mengevaluasi dan mengkreasi perbedaan teks sastra (oca' lalongèt, oca' pangalem) dan teks non sastra dalam bentuk visual dan audio visual dalam bentuk menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik mampu mengevaluasi tembhâng macapat dalam bentuk visual dan audio visual melalui menjawab pertanyaan dengan tepat.
Membaca dan Memirs	Peserta didik mampu membaca dan merespon berbagai <i>artikel/ ghâncaran, wayang/ topèng dhâlâng, teks beraksara Jawa/ carakan Madura</i> dari teks visual dan audiovisual untuk menemukan makna yang tersirat dan tersurat. Peserta didik menginterpretasi informasi untuk mengungkapkan gagasan dan perasaan simpati, peduli, empati dan/ atau pendapat pro/ kontra dari teks visual dan audiovisual secara kreatif. Peserta didik menggunakan sumber lain untuk menilai akurasi dan kualitas data serta membandingkan isi teks, seperti dari buku, web, majalah, dan youtube.	Peserta didik dapat membaca dan merespon informasi untuk menemukan makna yang tersirat/tersurat dalam teks ghâncaran dan menyimpulkannya melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik mengidentifikasi jenis teks ghâncaran secara mandiri dan tepat.
		Peserta didik mengidentifikasi struktur teks ghâncaran secara mandiri dan tepat.
		Peserta didik mampu membaca dan merespon teks <i>topèng dhâlâng</i> untuk menemukan makna yang tersurat dan tersirat.
		Peserta didik mampu membaca teks dialog cerita <i>topèng dhâlâng</i> dengan intonasi yang tepat sesuai isi teks.
		Peserta didik dapat menemukan informasi yang tersirat/tersurat teks drama menyimpulkannya melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik dapat memahami dan mengidentifikasi ciri ragam bahasa lisan dalam bermain drama atau dalam berkomunikasi sehari-hari melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik mampu membaca dan merespon tata tulis carakan Madura dengan tepat melalui kegiatan menjawab pertanyaan.
		Peserta didik dapat membaca dan merespon informasi yang tersirat/tersurat teks carakan dan menyimpulkannya melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
		Peserta didik mampu membaca dan merespon tata tulis aksara <i>rajà</i> , aksara <i>sowara</i> , aksara <i>rèka'an</i> carakan Madura dengan tepat melalui kegiatan menjawab pertanyaan.
		Peserta didik dapat membaca dan merespon informasi yang tersirat/tersurat teks carakan dan menyimpulkannya melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.

Berbicara dan Mempresen- sentasikan	Peserta didik mampu menggunakan bahasa daerah untuk berkomunikasi dengan guru, teman sebaya dan orang lain dalam berbagai macam situasi dan tujuan. Peserta didik menggunakan bahasa daerah untuk merespon dan berkomunikasi berlandaskan sopan santun serta tata krama di lingkungan sekitar. Peserta didik dapat menggunakan ragam bahasa untuk komunikasi sehari-hari. Peserta didik menyajikan dan melagukan <i>tembang macapat</i> dengan <i>paugeran/gher-ogher</i> yang baik dan benar.	Peserta didik mampu mempresentasikan teks ghâncaran yang ditulis dengan menggunakan bahasa Madura yang baik dan benar sesuai dengan aturan <i>onđhâgghâ bhâsa</i>.
		Peserta didik mampu menemukan relevansi teks <i>topèng dhâlâng</i> melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan menggunakan bahasa Madura yang baik dan benar.
		Peserta didik mampu menanggapi isi teks <i>topèng dhâlâng</i> melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan menggunakan bahasa Madura yang baik dan benar.
		Peserta didik dapat menjelaskan isi drama dengan ringkas menggunakan bahasa Madura yang baik dan benar sesuai aturan <i>onđhâgghâ bhâsa</i>.
		Peserta didik mampu mempresentasikan teks yang memuat <i>oca' lalongèt</i> dan <i>oca' lalongèt</i> yang telah ditulis dengan menggunakan bahasa Madura yang baik dan benar sesuai dengan aturan <i>onđhâgghâ bhâsa</i>.
		Peserta didik menyajikan dan melagukan <i>tembang Pucung</i> dan <i>tembhâng Sènom</i> dengan <i>gher-ogher laghu tembhâng</i> yang baik dan benar.
Menulis	Peserta didik mampu menulis gagasan, pikiran, pandangan, arahan atau pesan tertulis untuk berbagai tujuan secara logis, kritis, dan kreatif dalam bentuk <i>prosa/ ghâncaran</i>), teks yang memuat <i>basa rinengga</i> dan <i>panayandra/ oca' lalongèt</i> dan <i>oca' pangalem</i>, teks beraksara Jawa/ <i>carakan Madura</i>. Peserta didik mampu menulis teks sastra dan non sastra menggunakan aplikasi digital aksara Jawa/ <i>carakan Madura</i> dan diterbitkan ke berbagai media baik cetak maupun online.	Peserta didik menulis teks ghâncaran yang bertema budaya atau kearifan lokal yang ada di daerah masing-masing dengan menggunakan struktur <i>ghâncaran</i>, ejaan yang baik dan benar.
		Peserta didik mampu menulis teks drama dengan menggunakan bahasa Madura yang baik dan benar.
		Peserta didik menulis teks carakan yang tema budaya yang baik dan benar sesuai tata cara menulis <i>carakan Madurâ</i>.
		Peserta didik menulis teks yang memuat <i>oca' lalongèt</i> dan <i>oca' pangalem</i> dengan ejaan yang baik dan benar.
		Peserta didik menulis teks carakan yang memuat <i>aksara rajâ</i>, <i>aksara sowara</i>, <i>aksara rêka'an</i> yang baik dan benar sesuai tata cara menulis <i>carakan Madhurâ</i>.
Profil Pelajar Pancasila	Beriman, bertakwa kepada Tuhan YME, dan berakhlak mulia	
	Bergotong Royong	
	Berkebinekaan global	
	Bernalar kritis	
	Berkebinekaan global	
	Mandiri	

Èssèna Buku

Dhâḍhâbuwân	Pangangghit	iii
Capaian Pembelajaran dan Tujuan Pembelajaran		iv
Èssèna Buku		vi
SEMESTER 1		
Bâbulângan 1	TATA KRAMA (ONDHÂGGHÂ BHÂSA)	1
	Sangghemman Mongghu Abâ' Dhibi'	2
	Panèlayan Bâbulângan 1	15
	Glosarium Parèbhâsan	18
Bâbulângan 2	PENDIDIKAN KARAKTER	21
	Sangghemman Mongghu Abâ' Dhibi'	22
	Panèlayan Bâbulângan 2	33
	Glosarium Parèbhâsan	36
Bâbulângan 3	KECERDASAN BERPIKIR (PALEGGHIRÂN)	39
	Sangghemman Mongghu Abâ' Dhibi'	40
	Panèlayan Bâbulângan 3	50
	Glosarium Parèbhâsan	54
Panèlayan Sumatif Semèster 1		56
SEMESTER 2		
Bâbulângan 4	KASENNÈYAN (DRAMA)	63
	Sangghemman Mongghu Abâ' Dhibi'	64
	Panèlayan Bâbulângan 4	77
	Glosarium Parèbhâsan	80
Bâbulângan 5	KASENNÈYAN (TATÈNGGHUN)	83
	Sangghemman Mongghu Abâ' Dhibi'	84
	Panèlayan Bâbulângan 5	98
	Glosarium Parèbhâsan	103
Panèlayan Sumatif Semèster 2		106
Daftar Pustaka		115

Bâbulângan 1

TATA KRAMA (ONDHÂGGHÂ BHÂSA)

Manossa panèka mènangka mahiok sè bhuto ka orèng laèn.
Panèka nanḍhâ'âghi jâ' kabhutowan panèka ta'
kèngèng èpalastarè dhibi' kakowadhâna manossa
jhughân bâḍâ bâtessa. Ḍâlem kabâ'ân ta' kowat, ta' mampo.,
ta' onèng panèka manossa bhuto orèng laèn.
Nalèka bhuto panèka, orèng kodhu tatakrama tor abhâsa sè lerres.

Sumber Gambar: www.istock.com

Cap-Ocabhân:

Moljâ'âghi orèng laèn nyopprè èmoljâ'âghi orèng

Tujuan Pembelajaran

1. Peserta didik mampu menjelasakn jenis, karakteristik dan cara menggunakan onḍhâgghâ bhâsa melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
2. Peserta didik mampu menganalisis onḍhâgghâ bhâsa dalam teks drama melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
3. Peserta didik mampu mengevaluasi kesalahan berbahasa Madura melalui menyimak ḍhâ-kandhâ/ dialog.
4. Peserta didik mampu menulis ḍhâ-kandhâ menggunakan onḍhâgghâ bhâsa Madhurâ yang baik dan benar.
5. Peserta didik mampu menerapkan ḍhâ-kandhâ yang ditulis bersama teman kelompoknya dengan menggunakan tatakrama.

A. Èyatorè Mèyarsa'aghi

1. Ponapa sampèyan onèng ka onḍhâgghâ bhâsa?
2. Bâḍâ saponapa macem onḍhâgghâ bhâsa panèka?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb onḍhâgghâ bhâsa. Ka'angghuy nyokobhi kabhutowanna orèng bhuto akandhâ sareng orèng laèn. Akandhâ panèka aghuna'aghi onḍhâgghâ bhâsa. Kalabân bâḍâna onḍhâgghâ bhâsa ampon moḍḍhâ jhâ' bhâsa Madhurâ panèka salaenna pakakas ka'angghuy aḍhâ-kandhâ sareng orèng laèn jhughân aghânḍhu' tatakrama angsal èghuna'aghi kalabân lerres. È bhân-sabhân onḍhâghân ghâpanèka bâḍâ sè sokkla bân bâḍâ sè camporan.

Pokeddhâ Bhâsa

Dhinèng sè èmaksot sareng bhâsa èngghi panèka ghâlimpo'na parlambhâng sè abujut monyè sè meddhâl ḍâri manossa kalabân è tengnet sareng èghuna'aghi ka'angghuy abu-ḍhâbu sareng maghârsarè tor dhâddhi sala sèttong tanḍhâ'na maghâr sarè panèka. Bhâsa panèka mènangka pakakas ka'angghuy abu-ḍhâbu sareng orèng laèn. Dhinèng ḍhâ-tanḍhâna bhâsa akadhi sè è jhârbâ'âghi è bâbâ panèka.

1. Ghâlimpo'na parlambhâng sè abujut monyè sè kalowar ḍâri manossa.
2. Nalèka èpakalowar tor èghuna'aghi kalabân ètengget.
3. Ghâḍuwân bârgghâ sè èghuna'aghi nalèka abu-ḍâbu.
4. Monyè sè èghuna'aghi nalèka abu-ḍhâbu panèka ta' kodhu akor sareng bhârângga.
5. Èkaghâli sareng bârgghâ otabâ maghârsarèna.
6. Nalèka èpakalowar èghuna'aghi ghi' èkaghâli ghâllu otabâ èyakorraghi areng pèkkèran.

Nalèka akandhâ panèka bâḍâ ongrodhâna. Ongrodhân bhâsa sè èghuna'aghi panèka èsambhât onḍhâgghâ bhâsa. Macemma onḍhâgghâ bhâsa:

1. Bhâsa mandhâp/kasar (enjâ' iyâ)
2. Bhâsa tengnga'an (engghi enten)
3. Bhâsa alos (èngghi bhunten)

Dâlem kaoḍi'ân panèka kaḍhâng bâḍâ sè apadhu. Nalèka apadhu panèka orèng pas aghuna'aghi bhâsa sè cè' kasarra. Bhâsa panèka ta' kèngèng èḍhâbuwâghi. Dhinèng bhâsa sè cè' kasarra èngghi panèka ghâlimpo'na parlambhâng sè abujut monyè sè meddhâl ḍâri manossa kalabân è tengnet tor èyangghep kasar tor ta' nyamporna'aghi ka pangghâliyânna orèng laèn.

Dhâ-Tanḍhâna Bhâsa Sè Cè' Kasarra:

Bhâsa sè cè' kasarra panèka ta' bân-sarombân èghuna'aghi. Bâḍâ bâktona bhâsa panèka èghuna'aghi. Bâktona èngghi panèka nalèka regghet, dhuka, otabâ apadhu. Bhâsa panèka salaènna ghâḍuwân ḍâ-tanḍâna akadhi bhâsa lumbrâna. Bhâsa panèka ghâḍuwân ḍâ-tanḍâ laèn ta' kapprana ḍâri bhâsa lumbrâna. Dhinèng ḍâ-tanḍâna bhâsa cè' kasarra akadhi sè è jhârbâ'âghi è bâbâ panèka.

1. Bhâsa panèka ta' nyamporna'aghi ka pangghâliyânna orèng laèn.
2. Bhâsa panèka èyangghep kasar sareng bârghâ otabâ maghârsarèna.
3. Orèng sè aghuna'aghi èyangghep ta' ngaghungè tatakkrama.

Cèm-Macemma Bhâsa Sè Cè' Kasarra

Dhinèng macemma bhâsa sè cè' kasarra akadhi è bâbâ panèka.

1. Bhâsa kasar sè akor sareng angghuta raghâ. Maksoddhâ ta' sadhâjâna angghuta raghâ kèngèng èbhâḍhi bhâsa sè cè' kasarra. Sè lumbrâ angghuta raghâ sè èghuna'aghi akadhi cèthak, mata, kopèng, colo', ghighi, Opamana. Ta' ngabâs matana? Ta' ngèḍingngaghi kopèngnga? Congorra coma atapet malolo.
2. Bhâsa kasar sè akor sareng kèbân. Maksoddhâ ta' sadhâjâna nyamana kèbân kèngèng èbhâḍhi bhâsa sè cè' kasarra. Sè lumbrâ kèbân sè èghuna'aghi ḍâlem bhâsa sè cè' kasarra èngghi panèka patè' sareng moseng. Opamana. Ta' ngabâs matana patè'? Moseng rèya, buḍu'na sapa bâna?
3. Bhâsa kasar sè akor sareng lalakonna kèbân. Akadhi jhâjhârbâ'ân è attas, ta' sadhâjâna lalakonna kèbân kèngèng èbhâḍhi bhâsa sè cè' kasarra. Sè lumbrâ kèbân sè èghuna'aghi ḍâlem bhâsa sè cè' kasarra èngghi ka'ḍinto lakona bilis, lakona olar, lakona mano', sareng lakona lumbrâna kèbân. Opamana. Agâlâjâr ḍâ' emma bâ'na? Lakona coma alèngker. Mon ta' èbâghi jhâ' kar-kar! Congorra lako akowèk malolo.
4. Bhâsa kasar sè akor sareng mahlok alos. Akadhi jhâjhârbâ'ân è attas, ta' sadhâjâna mahlok alos kèngèng èbhâḍhi bhâsa sè cè' kasarra. Lumbrâna mahlok alos sè èghuna'aghi ḍâlem bhâsa sè cè' kasarra èngghi panèka kot-binakot, sètan, sareng ḍâno. Opamana. Bâna jhâ' dhâddhi kot-binakot! Sètan rèya, buḍu'na sapa?
5. Bhâsa kasar sè akor sareng lalampanna orèng sè èyangghep sala otabâ dhujân la-nyala. Akadhi jhâjhârbâ'ân è attas, ta' sadhâjâna lalampanna orèng sè èyangghep sala kèngèng èbhâḍhi bhâsa sè cè' kasarra. Opamana. Bâ'na ta' abhâḍhughâ mon ta' dhâddhi malèng. Lakona bâ'na coma ngèco' andi'na orèng.

6. Bhâsa kasar sè akor sareng bhârâng sè èkabâjhi'i orèng. Maksoddhâ ta' sadhâjâna bhârâng sè èkabâjhi'i orèng kèngèng èbhâdhi bhâsa sè cè' kasarra. Contona akadhi. lalakonna bâ'na paḍâna taè. Ngallè bhâthang! Colo'na bâ'na paḍâna pacarrèn.

Jhâjhârbâ'ân bhâb bhâsa sè cè' kasarra ka'dinto bânne kodhu èpadhâddhi guḍângnga bhâsa sè bhâdhi èghuna'aghi ngangodâdhân. Bhâsa ka'dinto mènangka bhâsa sè kodhu èsènglaè ma' ollè èkasokanè orèng. Manabi maksa èghuna'aghi bhâkal bânnya' mosona sareng èyangghep ta' onèng tatakkrama.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Ka'angghuy nyokobhi kabhutowanna orèng bhuto akanḍhâ sareng orèng laèn. Manabi ta' akanḍhâ pangghibhâddhâ
2. Kalabân bâḍâna onḍhâgghâ bhâsa ampon moḍḍhâ jhâ' bhâsa Madhurâ panèka
3. Bhâsa Madhurâ panèka salaèna pakakas ka'angghuy aḍhâ-kandhâ sareng orèng laèn jhughân aghânḍhu' tatakkrama angsal
4. Ghâlimpo'na parlambhâng sè abujut monyè sè kalowar ḍâri manossa èsambhât....
5. Ghâḍuwân bârghâ sè èghuna'aghi nalèka abu-ḍâbu. Panèka ḍhâ-tanḍhâna

Latèyan 2

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Pokeddhâ bhâsa èngghi panèka
2. Bhâsa panèka mènangka pakakas ka'angghuy
3. Monyè sè èghuna'aghi nalèka abu-ḍhâbu panèka ta' kodhu
4. Nalèka èpakalowar èghuna'aghi ghi' èkaghâli ghâllu otabâ
5. Ongrodhân bhâsa sè èghuna'aghi panèka èsambhât

Latèyan 3

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy aparèng contona tatenggerra bhâsa è attas!

B. Èyatorè Maos

Ponapa sampèyan èpakon maos ghâncaran sè aghuna'aghi onðhâgghâ bhâsa engghi enten è kellas?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ðhimèn ka'anghuy kèngèng kariðâ'âna sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb paséra sè èyajhâk akanðhâ panèka acem-macem tantona onðhâgghâ bhâsa sè èghuna'aghi amacem jhughân. Panèka ghumantong ðâ' yuswana orèng sè èyajhâk akanðhâ.

Maos Patètè!

Onðhâgghâ Bhâsa Enjâ' Iyyâ

Onðhâgghâ bhâsa enjâ' iyâ sè sokkla otabâ sè camporan èghuna'aghi aðhâ-kanðhâ sareng:

1. Sakanca'an
2. Satarètanan
3. Orèng seppo tamaso' majhâði', emba, aghung otabâ juju' ðâ' na' potona otabâ ðâ' orèng sè langkong anom.
4. Mattowa ðâ' mantona
5. Ghuru ðâ' morèddhâ
6. Kèyaè ðâ' santrèna
7. Lora ðâ' dhunorra otabâ kabulâna

È jhâman sè tapongkor, kanjeng rato ðâ' kabulâna, papatè ðâ' panjuriddhâ, bâdhâna ðâ' bâbâ'anna kantos kalèbun ðâ' maghârsarèna aghuna'aghi onðhâgghâ bhâsa enjâ' iyâ. Namong samangkèn ampon ta' akadhi ghâpanèka. Sè lombra, sanarè ka sè langkong anom bâð jhughân sè aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten. Bupati ðâ' pongghâbâna, kalèbun ðâ' maghârsarèna pagghun abhâsa. Bhâsa enjâ' iyâ èsebbhut jhughân bhâsa mapas otabâ ta' abhâsa.

a. Bhâsa enjâ' iyâ sokkla	: Bâ'na ta' andi' korsè?
	: Sèngko' èntara ka pasar.
b. Bhâsa enjâ' iyâ camporan	: Sèngko' ghi' neððhâ'â ghâllu
	: Bâ'na bârâmpa pottrana?

Bhâsa enjâ' iyâ camporan èngghi panèka sala sèttonnga oca' è dâlem sèttonng okara aghuna'aghi bhâsa èngghi enten, akadhi conto è bâbâ panèka: Mon mangkadhâ, sèngko' ghi' neḍḍhâ'â ghâllu.

Akadhi jhâjhârbâ'ân sabellunna jhâ' bhâsa enjâ' iyâ panèka bâḍâ bhâsa enjâ' iyâ sokkla tor bâḍâ jhughân bhâsa enjâ' iyâ camporan. Bhâsa enjâ' iyâ sokkla èngghi panèka sadhâjana oca' è dâlem sèttonng okara malolo aghuna'aghi bhâsa enjâ' iyâ. Orèng sè aghuna'aghi bhâsa enjâ' iyâ biyasana ta' nyellaè okarana kalabân bhâsa èngghi enten otabâ èngghi bhunten. Ngèrèng talèktèghi conto è bâbâ panèka:

Sèngko' acarèta ka sang kanca: "Alè' nangès amarghâ labu tabhârângka'." Okara bhuru mènangka conto carana aghuna'aghi bhâsa enjâ' iyâ sè sokkla. Manabi èyobâ ka bhâsa èngghi bhunten, dhâddhina okara, "Alè' molar amarghâ labu tabhârângka'."

Bhâsa enjâ' iyâ camporan èngghi panèka sala sèttonnga oca' è dâlem sèttonng okara aghuna'aghi bhâsa èngghi enten, akadhi conto è bâbâ panèka:

Mon mangkadhâ, sèngko' ghi' neḍḍhâ'â ghâllu.

Mon mangkadhâ = bhâsa enjâ' iyâ

sèngko' = bhâsa enjâ' iyâ

ghi' neḍḍhâ'â = bhâsa èngghi enten (bhâsa asarra ngakan)

ghâllu = bhâsa enjâ' iyâ

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Sarèna sè èyajahâk akandhâ panèka acem-macem tantona onḍhâgghâ bhâsa sè èghuna'aghi
2. Panèka ghumantong ḍâ' yuswana orèng sè
3. Onḍhâgghâ bhâsa enjâ' iyâ sè sokkla otabâ sè camporan èghuna'aghi aḍhâ-kandhâ sareng
4. È jhâman sè tapongkor, kanjeng rato ḍâ' kabulâna, papatè ḍâ' panjuriddhâ, bâdhâna ḍâ' bâbâ'anna kantos kalèbun ḍâ' maghârsarèna aghuna'aghi
5. Sè lombra, sanarè ka sè langkong anom bâḍâ jhughân sè aghuna'aghi bhâsa

Latèyan 2

Èyatorè abhâḍhi okara kalabân aghuna'aghi ca'- oca' sè bâḍâ è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten!

1. Bhâsa : _____
2. Langkong : _____
3. Anom : _____
4. Kalèbun : _____
5. Maghârsarèna : _____

Latèyan 3

Èyatorè nyarè ca'-oca' pas akorraghi ka onḍhâghân bhâsana !

No.	Bhâsa enjâ' iyyâ	Bhâsa engghi enten	Bhâsa èngghi bhunten
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			

C. Èyatorè Abu-Ḍhâbu

1. Bhâ' onènga sampèyan rassana abu-ḍhâbu sareng orèng se yuswana paḍâ sareng sampèyan tapè ta' kèntel?
2. Onḍhâgghâ bhâsa ponapa sè èghuna'aghi sampèyan manabi abu-ḍhâbu sareng orèng sè yuswana paḍâ sareng sampèyan tapè ta' kèntel?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb onḍhâgghâ bhâsa sè atèngghiyân ḍâri enjâ' iyyâ èngghi panèka onḍhâgghâ bhâsa engghi enten. È bâbâ paneka ghuruna sampèyan bhâḍhi ajhârbâ'âghiya onḍhâgghâ bhâsa engghi enten.

Maos Patètè!

Onḍhâgghâ Bhâsa Engghi Enten

Bhâsa engghi-enten bâḍâ ḍuwâ' bârna èngghi panèka engghi-enten tollèn, kadhâddhiyân ḍâri oca' engghi-enten malolo. Conto : Bulâ enten, dhika ko' essa, pon-empon.

Engghi-enten camporan, kadhâddhiyân ḍâri oca' Engghi-Enten + Enjâ'-Iyyâ otabâ Engghi-enten + engghi bhunten + bhâsa tèngghi. Conto : Ponakan bulâ èntar mancèng. Mon dhika ta' kasokan ghânèko, engghi empon , bulâ sè ambhâkta'aghiyâ.

Bhâsa Engghi-Enten èyangghuy ca'-ngoca':

- a. Orèng ka rajina;
- b. Orèng otabâ na-kana' sè abâk roco ; (ka ḍâ- paḍâna)

- c. Tarètan seppowan ka sè a'anoman
- d. Orèng kottha ka orèng lowaran
- e. Parjâji ka bâbâna sè mandhâbhân
- f. Ana'na lora ka dhunorra
- g. Mattowa ka mantona

Dhâddhi onḍhâgghâ bhâsa bâḍâ 4 macèm, èngghi panèka:

1. Bhâsa enjâ'iyâ (è.i) (bhâsa anḍhâp)
2. Bhâsa èngghi enten (e.e) (bhâsa panengnga)
3. Bhâsa èngghi bhunten (è.b) (bhâsa têngghi)
4. Bhâsa camporan :
 - a. Enjâ' iyyâ + èngghi bhunten
 - b. Èngghi enten + èngghi bhunten
 - c. Èngghi bhunten + enjâ' iyyâ

To-contona onḍhjâgghâ bhâsa:

1. Enjâ' iyyâ = Sèngko' marè ngakan, dhuliyân bâ'na sè ngakana kèya.
2. Èngghi enten = Dhika napè marè maḍhâng? Bulâ pon marè ngakan.
3. Èngghi bhunten = Sampèyan lastarè aḍhâ'âr? Samangkèn ghiliran kaulâ sè nedḍhâ'â.
4. Bhâsa camporan:
 - a. Enjâ' iyyâ + èngghi bhunten : Satèya bâ'na alèngghi è ḍimma.
 - b. Èngghi enten + èngghi bhunten: Dhika sanonto sè aḍhâ'ârâ.
 - c. Èngghi bhunten + enghii : Kaulâ orèng kèya, sampèyan jhâ' acaca bân-sarombân!

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân nyarè jâwâbhân è ḍâlem jhâjhârbâ'ân è attas !

1. Onḍhâgghâ bhâsa sè atèngghiyân ḍâri enjâ' iyyâ èngghi panèka
2. Bhâsa èngghi-enten bâḍâ ḍuwâ' bârna èngghi panèka
3. Èngghi-Enten Camporan, kadhâddhiyân ḍâri
4. Bhâsa èngghi-enten èyangghuy ca'-ngoca' orèng lakè' ka
5. Sampèyan lastarè aḍhâ'âr? Samangkèn ghiliran kaulâ sè nedḍhâ'â. Okara kasebbhut aghuna'aghi onḍhâgghâ bhâsa

Latèyan 2

Èyatorè abhâḍhi okara aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten kalabân aghuna'aghi ca'-oca'sè ampon kasandhing è bâbâ panèka!

1. ponakan : _____
2. bulâ : _____

3. èntar : _____
4. Dhika : _____
5. kasokan : _____
6. ghânèko : _____
7. engghi : _____
8. empon : _____
9. ambhâkta'aghiyâ : _____
10. èngghi : _____

Maos Patètè!

Satellit Palapa

Norma : "Satèya ka'angghuy kaparlowan komunikasi domestik, Indonesia ella andi' satellit Palapa. Bâ'na tao arapa satellit kita jârèya mè' lajhu ènyamaè Palapa?"

Mansur : "Iyâ, tanto sèngko' tao sabâb ella bâdâ neng pangajhârân sakolaan, jârèya asalla dâri sompana

Sumber Gambar: www.istock.com

Patè Gajah Mada sè ca'na ta' ngakana palappa mon lo-polo sè bâdâ neng Nusantara ta' maso' ka karajhâân Majhâpaèt. Sompâ bhuru ètekkânè saabiddhâ Majhâpaèt ghi' ta' bâlâttra kakobâsaanna è Nusantara. Patè Ghâjhâ Madhâ adhâ'âr nasè' bân bujâ malolo. Bit-abit lo-polo pas ongghuân bisa èkobâsanè Majhâpaèt. Mèla dâri jârèya satellit sè bisa nyokobhi kaparloan komunikasi sa Indonesia lajhu ènyamaè Palapa."

Norma : "Iyâ bhender, Satellit Palapa serrèng èsebbhut kèya kalabân SKSD Palapa, apa artèna SKSD jârèya? Enjâ' ..., sèngko' kaloppaè, apa yâ Sur?"

Mansur : "SKSD jârèya rèngkessanna Sistem Komunikasi Satellit Domistik. Indonèsia molaè taon 1976 kantos taon 1992 ella aghuna'aghi SKSD Palapa 7 kalè. Sè lu-ghâllu abiddhâ è bâng-abâng (orbit) coma 7 taon, bâriyâ kèya SKSD sè kapèng 2. Tapè SKSD Palapa saterrossa padâ bâdâ è attas bâng-abâng bâng-sèbânga 8 taonan. Dhâddhi mon bâriyâ SKSD Palapa rèya ta' bisa bâdâ è bâng-abâng (orbit) terros, kodhu èghântèè, bâriyâ Nor?"

Norma : "Iyâ sabâb sakabbhinna ghâbâyâanna manossa kakowadhâna bâdâ bâtessa. Indonesia mellè satellit ghâbâyân pabbri' Hughes Aircraft Company (HAC) Amerika neng taon 1976, ènyamaè Palapa A1, taon 1977, Palapa A2, Palapa B1 è taon 1983. B1 arèya toron dâri orbit marghâ rosak lajhu èghântèè B 2 è taon 1984. Taon 1987

Palapa B 2 P, taon 1990 Palapa B2R bân neng taon 1992 Palapa B4. Bâđâna Palapa rêya salaèn kaangghuy komunikasi domestik Indonesia, naghârâ laèn bâđâ sê nyêwa ka Indonesia. Tanto bhâi ngontongaghi đâ' naghârâ kita."

Mansur : "Naghârâ đimmaan sê è maksod bâ'na jârêya Nor?"

Norma : "Naghârâ Malaysia, Thailand, Filippina, Papua Nugini, Vietnam. Australia, Hongkong."

Mansur : "Saellana taon sê èsebbhut bâ'na jârêya apa pagghun bâđâ Nor?"

Norma : "Iyâ tantona bhâi bâđâ Sur...,bhuktêna HP, TV kabbhi pađâ aghuna'aghi kaghunaanna SKSD Palapa..."

Latèyan 3

Èyatorè maos đhâ-kandhâ "SATELIT PALAPA" neng ađâ'na kellas sareng sakanca'an kalabân saê. Kancana sampèyan sê laèn aparèng sangghemman sê èyangghep kalèro mênorot onđhâgghâ bhâsana!

D. Èyatorè Nyerrat

1. Bhâ' onènga sampèyan rassana nyerrat đhâ-kandhâ?
2. Kadhi ponapa carana ngangghit?
3. È bâbâ paneka ghuruna sampèyan bhâđhi ajhârbâ'âghiya carana nyerrat đhâ-kandhâ

Parlo Èkaghâli Saê:

Neng lalampa'an panêka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' đhimèn ka'anghuy kèngèng kariđâ'anna Sê Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb đhâ-kandhâ. Manabi sampèyan nyerrat kandhâ panêka kodhu neptebbhâghi onđhâgghâ bhâsa sê bhâđhi èghuna'aghi. Ponapa bisaos sê kodhu èyestowaghi è bâkto abu-đhâbu:

1. Bâkto sareng kennengnganna abu-đhâbu.
2. Pasêra sê adhâbu sareng pasêra sê èyajhâk abu-đhâbu.
3. Tojjuwâna abu-đhâbu.
4. Ponapa sê èkađhâbu.
5. Kajhembhârâna atê è bâkto abu-đhâbu.
6. Bhâsa sê èyangghuy è bâkto abu-đhâbu.
7. Tatakramana orèng sê ađhâbu sareng orèng sê mèrengngaghi đhâđhâbuwân.
8. Bhângonna đhâđhâbuwân.

Parlo ongghu-ongghu èkaghâli jhâ' kantos abhâsa ka abâ'na dhibi'. Manabi ngandhâgghi pottrana, bâjâna sareng laènna, panêka pađâ sareng ka abâ'na dhibi'. Akadhi conto sê sala:

- Kaulâ ghi' aḡhâ'ârâ.
- Kaulâ mèyosa ka compo'na ghuru.
- Kaulâ malemma asarèn kantos cè' malemma.
- Pottra kaulâ songkan ampon tello arè.
- Sapè kaulâ songkan ta'
- poron aḡhâ'âr.

Kodhuna sè lerres sapanèka:

- Kaulâ ghi' neḡḡhâ'â
- Kaulâ nyabisa ka dhâlemma ghuru
- Kaulâ malemma tètung kantos cè' malemma
- Ana' kaulâ anglo ampon tello arè
- Sapè kaulâ gherring ta' enḡâ' ngakan.

Parlo èkaonèngè jhâ' è ḡâlem aghuna'aghi bhâsa rè-sa'arèna bâḡḡ ca'-oca' akadhi:

- Sèrana sapè
- Èladdhâ sapè
- Socana sello'
- Socana perrèng

Oca' kadhi ḡhâpanèka ta' aḡhânḡhu' maksot jhâ' orèng sè aḡhâbu abhâsa ḡâ' kèbân otabâ ḡâ' bhârâng. Oca' ghellâ' èghuna'aghi ka'angghuy ngormadhi orèng sè èyajhâk abu-ḡhâbu. È bâbâ panèka contona kanḡḡhâ aghuna'aghi onḡḡḡḡhâ bhâsa enḡâ' iyyâ.

- Hayyi : "Lè', bil bâ'na sè ḡâteng?"
 Iwan : "Satèya rèya!"
 Hayyi : "Abhâreng sapa'an? Iwan"
 Iwan : "Enḡâ', coma kadhîbî'ân!"
 Hayyi : "Bârâmma paḡḡ bârâsân kabbhi è Songennep, ya?"
 Iwan : "Iyâ! Alhamdulilla kèngèng du'ana sabhâlâ è ḡinna'."
 Hayyi : "Alhamdulilla! È ḡinna' ḡâ-paḡḡ kèya. Maju pas nyepper ka bengko sabâb paḡḡ abîta ta' tatemmo. Rèya ta' èka-sangka tatemmo è ḡinna'!"
 Iwan : "Dhîna jhâ' satèya, satèya sèngko' kabhuru."
 Hayyi : "Bâḡḡ apa ma' kabhuru, jhâ' satèya arè Ahad!"
 Iwan : "Sèngko' ḡâ' Mekkasana rèya ḡhun coma mellèya buku."

È bâbâ panèka kanḡḡhâ sè aghuna'aghi onḡḡḡḡhâ bhâsa engḡḡi enten.

- Anom : "No, jhâjâḡḡ sattrîka'an rowa kala'aghi. Sèngko' nyattrîka'a!"
 Tono : "È ḡhu'imma, Nom?"
 Anom : "Arowa è kennengnganna sè biyasa nyabâ', è seppèn!"
 Tono : "Engḡḡi, Nom nèko."
 Anom : "Bâ, ma' kabellâ pegḡḡhâ? Pa'! Kabellâ sattrîka'anna ma' pegḡḡhâ?"
 Eppa' : "Iyâ onḡḡḡ, ta' burung èkèkkè' tèkos."
 Anom : "Pa'! Masa' tèkos nèko enḡâ' ka kabel? Ma' acora' anè!"
 Tono : "Iyâ, bhender ba'na No. Tapè mon tèkos la ta' nemmo sè èkakana polè, dhâddhîna lajhu sanemmona."

Latèyan 1

Èyatorè tantowaghi oca' sè bâdâ è dâlem jhâjhârbâ'ân è attas sareng dhâ-kandhâ sè tamaso' dâ' oca' asal otabâ oca' obâ'ân. Èyatorè pamaso' ka kolom è bâbâ panèka !

No.	Contona oca'	Oca' asal	Oca' oba'an
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			

Latèyan 2

Èyatorè karembhâk sakanca'an. Neng okara è bâbâ panèka tantowaghi sè ka'dimma sè tamaso' oca' asal? Jhughân tantowaghi kadhâddhiyân dâri saponapa keccap?

Bhâsa Cok-Racok Otabâ Camporan

Bhâsa cok-racok engghi ka'dinto orèng sè abu-dhâbu aghuna'aghi langkong dâri sèttong ondhâgghâ bhâsa. Orèng ka'dinto aghuna'aghi ondhâgghâ bhâsa èpor-campor. Sababhâ orèng ka'dinto ta' kèngèng aghuna'aghi sèttong ondhâgghâ bhâsa.

Ta' kèngèng polana yuswana orèng sè abu-dhâbu langkong seppo namong sè èyajhâk abu-dhâbu bhuru tapangghi dâlem kabâdâ'ân ampon paḍâ seppo. Abhâsa ta' saè polana aseppowan ta' abhâsa jhughân ta' saè polana ampon paḍâ raja.

Orèng sè èyajhâk abu-dhâbu onèng rassana tapangghi jhâman sè tapongkor sareng bhâktana ampon abit. Otabâ orèng sè èyajhâk abu-dhâbu ghi' jhâman sè tapongkor ghi' ta' pantes è bhâsaè. Opamana ghuru ghi' bhuru tapangghi sareng morèddhâ.

Pajhât bâdâ ghuru sè abhâsa ka morèddhâ. Ka'dinto ghuru gellâ' ngajhâri ka morèddhâ. Manabi ta' jhujhuk ècontowè tako' morèddhâ mapas buđi arè.

Kèngèng jhughân morèt ghella' pas èbennom dhâddhi orèng sè wâjib èyarghâi sareng ghuruna polana ampon dhâddhi orèng sè pangkaddhâ tèngghi. Opamana dhâddhi Bupati, Camat sareng salènna.

Bhâsa cok-racok ka'dinto bâdâ sè mamaso' dâ' ka onđhâgghâ bhâsa enjâ' iyyâ manabi langkong bânnya' aghuna'aghi enjâ' iyyâna. Kèngèng èpamaso' dâ' ka onđhâgghâ bhâsa èngghi bhunten manabi langkong bânnya' aghuna'aghi onđhâgghâ bhâsa èngghi bhunten.

Bâdâ jhughân sè mamaso' bhâsa cok-racok dhâddhi onđhâgghâ bhâsa dhibi' nyebbhâl dâri onđhâgghâ bhâsa enjâ' iyyâ sareng onđhâgghâ bhâsa èngghi bhunten. Dhâddhi pas bâdâ onđhâgghâ bhâsa èngghi bhuntenna, onđhâgghâ bhâsa èngghi entenna, sareng onđhâgghâ bhâsa enjâ' iyyâna. Ghumantong dâ' ka kabhutowan. Onđhâgghâ bhâsa ka'dinto kagheđđhangan mabhingong ka sè ghi' bhuu ngaonèngè. Dhâddhi pas kodhu mabiyâsa aghuna'aghi rè-sa'arè.

No.	Oca' asal	Kadhâddhiyân dârikeccap
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

Latèyan 3

Èyatorè sampèyan sadhâjâ nyarè contona oca' rangkep sè laèn kalabân ngèssè'è kolom è bâbâ panèka!

No.	Oca' Rangkep	Oca' asal + Rangkep
1.	cok-racok	Racok = cok racok
2.		
3.		
4.		
5.		

Sangghemman Abâ' Dhibi'

Jhâjhâl parèngè tanḍhâ pacal (✓) jhâjhârbâ'ân sè èkaonèngè sampèyan!

No.	Torè Èmodhi sareng Sakanca'an	Ngaghâli	Ta' ngaghâli
1.	Abdhina ampon onèng ka onḍhâgghâ bhâsa enjâ' iyyâ		
2.	Abdhina ampon onèng ka onḍhâgghâ bhâsa engghi enten		
3.	Abdhina ampon onèng ka onḍhâgghâ bhâsa èngghi bhunten		
4.	Abdhina ampon onèng ka onḍhâgghâ bhâsa camporan enjâ' iyyâ		
5.	Abdhina ampon onèng ka onḍhâgghâ bhâsa camporan engghi enten		

Artèna ca'-oca' sè parlo èkaghâli:

ampon	: lastarè
onèng	: ngaghâli
aracok	: acampor
engghi enten	: bhâsa panengnga
mapas	: ta' abhâsa

E. Panèlayan Bâbulângan 1

Èyatorè maos ghâncaran è bâbâ panèka kalabân tètè. Sa'amponna maos, jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè lerres!

a. Èyatorè pèlè jâwâbhân sè palèng lerres!

1. Bhâsa cok-racok engghi ka'ḍinto orèng sè abu-ḍhâbu aghuna'aghi bhâsa langkong ḍâri
 - a. sèttong
 - b. ghuru bân rato
 - c. ghuru
 - d. rato bâb bhuppa'
 - e. orèng
2. Orèng ka'ḍinto aghuna'aghi onḍhâgghâ bhâsa
 - a. Emba sareng ghuttè
 - b. orèng towa sè ḍuwâ'
 - c. emba lakè'
 - d. èpor-campor
 - e. sabhirina
3. Sabâbbhâ orèng ka'ḍinto ta' kèngèng aghuna'aghi sèttong onḍhâgghâ
 - a. parènta
 - b. pètodhu
 - c. tipoggrafi
 - d. ca'-oca'
 - e. bhâsa
4. Ta' kèngèng polana yuswana orèng sè abu-ḍhâbu langkong seppo namong sè èyâjhâk abu-ḍhâbu bhuru tapangghi ḍâlem kabâḍâ'ân ampon paḍâ
 - a. bupati
 - b. kèyaè
 - c. seppo
 - d. èndhâ
 - e. ghuru è kampus

5. Abhâsa ta' saè polana aseppowan ta' abhâsa jhughân ta' tasaè polana ampon paḍâ
 - a. Sè nyepowè
 - b. Sè ngator
 - c. rajâ
 - d. èkarassa
 - e. Komandan
6. Orèng sè èyajhâk abu-ḍhâbu onèng rassana tapangghi jhâman sè tapongkor sareng bhâktona ampon
 - a. abit
 - b. oca' rangkep
 - c. Oca' asal
 - d. oca' camporan
 - e. sakejjhâ'
7. orèng sè èyajhâk abu-ḍhâbu ghi' jhâman sè tapongkor ghi' ta' pantes
 - a. Global
 - b. Pangoladhân
 - c. èbhâsaè
 - d. Glob
 - e. Isasi
8. Pajhât bâḍâ ghuru sè abhâsa ka morèddhâ. Ka'ḍinto ghuru gellâ' ngajhâri ka
 - a. taktil
 - b. tello keccap
 - c. ḍukeccap
 - d. morèddhâ
 - e. pa' keccap
9. Kèngèng jhughân morèt ghella' pas èbennom dhâddhi orèng sè wâjib èyarghâi sareng ghuruna polana ampon dhâddhi orèng sè pangkaddhâ
 - a. ter-ter
 - b. sessellan
 - c. panotèng
 - d. tèngghi
 - e. bhârâng
10. Bhâsa cok-racok ka'ḍinto bâḍâ sè mamaso' ḍâ' ka onḍhâgghâ bhâsa enjâ' iyyâ manabi langkong bânnya' aghuna'aghi
 - a. Kettek
 - b. ngaret
 - c. enjâ' iyyâ
 - d. èyoladhi
 - e. rettek

b. Èyatorè karembhâk sakanca'an pètanya è bâbâ panèka ponapa maksoddhâ!

1. Bhâsa enjâ' iyyâ èngghi panèka
2. Bhâsa engghi enten èngghi panèka
3. Bhâsa èngghi bhunten
4. Bhâsa camporan èngghi panèka
5. Mapas èngghi panèka

c. Jhâjhâl abhâḍhi okara kalabân aghuna'aghi oca' è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsana dhibi'!

1. Kèngèng
2. morèt
3. ghella' pas
4. èbennom
5. wâjib

Glosarium Parèbhâsan:

1. Mètong sokona rang-birâng = Ngalako pangghâbây sè tada gunana.
2. Mèttha' buri' tengnga lorong' Ngarasanè kajhubâ'ân otabâ aèbbâ bhalana dhibi' dâ' orèng laèn.
3. Mokka' bhârâna = Kap-ngongkap rosèana orèng laèn.
839. Malaè dâri alèp (alip) = Amolaè dâri ada polè.
4. Molong bâko antos towana = Mon anasèhaddhâ dâ' orèng, jha bâktona seddhi, antos sabbhârrâ gâllu, bhuru berri' nasèhat.
5. Mon ajâm ghi' enḍâ'a ka jhângung = mon ghi' lèbur narèma rorobâ, tanto ghâmpang èpangaroè (rorobâ = sogo'an). labu ka somor,
6. Mon ana' labu ka somor, emma' alonca', mon emma' ana' ghi' nyarè andha = Katarèsna'anna orèng towa lebbi rajâ katèmbang nèsserra ana' ka orèng towana.
7. Mon apoy rebbhâng jhâ' sèramè mènnya' = Mon orèng parappa'na seddhi, jha' tamba nas-panasè, ma' ta' atamba seddhi.
8. Mon bâḍâ'â dâng dâng potè, bhuru kadhâddhiâ n = Èkoca'aghi ḍâ' pa-apa sè mohal bakal kadhâddhiân.
9. Mon bâḍâ kalangbusbus, bâringèn sempal ka aḍâ' = Mon bhâḍâ poppara raja, sè ècapo' ka aḍâ' tanto para pangraja otabâ pamèmpènnâ.
10. Mon bâ lâna' dhâ ddi bhâ ndheng, ta' kèra dhâ ddi ta'-ota' = Pa-apa sè kalèro dâ'-adâ'na, di-budina ta' kèra dhâddhi bhender kèya.
11. Mon dhâ ddiâ ghunong kabbhi, è dimma tasè'na = Mon pas kabbhi dhâddhiâ pangrajâ, pas sapa sè èparènta'a = Odi' è dhunnya rèya pajhât kodhu bâḍâ sè ngator, ma' ta' kaco.
12. Mon dângdâng akowak, laku la monyèna = Tèngka lakona orèng, noro' kabiya'san sabbhân arèna.
13. Mon embi, ghi' pagghun embi' kèya = Tatekkonna orèng ta' kèra aobâ dâri bâbâtek aslina (tatekkon = bâ bâ tek).
14. Mon mancèngnga kodhu mowang bhànè = Mon terro ollèa ontong, tekka'a sakonè' kodhu makalowar bhân hâ.

15. Mon paè jha dhuli pakalowar amè jhâmo, mon manès jha' lajhu dhuli
ghalunyo', amè' racon = Nasèhat sè
kaèdinganna ta' nyaman jha' lajhu
tolak, mè'-amè' bhender (madateng
kaontongan); sabhâ ligghâ , mon bâdâ
oca'na orèng sè lemma' manès, jha
lajhu dhuli tarèma, pola jhuba'
sajjhâna.
16. Mon taḍâ' angèn, masa' dâdâr aghulia = Sabbhân bâdâ kadhâ ddhiân pa-apa,
tanto bâdâ sababbhâ.
17. Mon tako' bacca jha' alangngoy = 1. Mon tako' lessoa, jhâ' apangghâ bây,
2. Mon tako' rogi jha adhâ ghang.
18. Mon tako' ka ghâ ludhuk jhâ' kalowaran = Mon tako' ḍâ' argha larang. jha' lè-
mellè.
19. Mon tako' karèsè', jhâ' aojhân = Mon tako' ètabârâ dâ-moda, jha' awal-
jhuwal.
20. Moseng abulu ajâm = Orèng sè katon akanṭa orèng beccè',
nangèng sanyatana orèng jahat.
21. Mostaèl bhâṭang ta' abâu â = Pa-apa sè jhuba' ta' kennèng ètop-totobhi
terros, sabab ahèrra maṣṭè kataoan
kèya.
22. Motak agheppa' bâlâng = nomer 771
23. Mowang abbhâ bâceng = Ngoman otabâ nyacaè orèng, sopajâ
di'-andi'na èkaollèa otabâ èbâgia.
(abbha = bâuna colo')
24. Mowang anjha' = Nyènglaè lalakon sè ta' cocok ḍâ'
pangaterrona abâ'na. Nyènglaè
bhâbhâjâ.
25. Mowang bâkto = 1. Nyempataghi èntar, sanajjhân ta'
patè parlo, 2. Adhina aghi lalakon sè
maṣṭèna kodhu dhuli èpamarè, palor
èntar èn-maènan
26. Mowang bâlet = Maèlang kasossa'an.
27. Mowang tompeng, aburu butèr = Adhina aghi rajekkè sè ella nyata,
palor ngobu bhârâng sè ta' saapa bâ
nnya'na
28. Mowa pandhita, atè buta = Èkoca'aghi dâ' orèng sè gânṭeng
robâna, nangèng jhuba' têngka pola
bân bâbâtegghâ .
29. Mowa tennar, mabha sa'an kaca = Salana aba' dhibi' jhâ' tempo aghi ka
orèng laèn.

30. Nabbhu canang	= Ngaghungaghi abâ'na dhibi'.
31. Nabbhu tongtong	= Abâberta sabhâlatrana.
32. Nadâ bhâtok = Orèng abhuru maèn sè nambi bhâtok èangghuy nampanè ri'-berri'na orèng.	
33. Naghâ râ ta' kapotongan pèkolan	= Naghâ râ otabâ pamarènta ta' kèra tao kakorangan pongghâ bâ,
34. Nakso (napso) kalarè	= Èkoca'aghi dâ' orèng sè lekkas seddhi, nangèng lekkas sabbhâr.
35. Nambha aèng saghará	= Ngalako pangghâbây sè ta' apaghuna (sèya-sèya).
36. Nambha' ghilina aèng	= Maènga' kalèrona bângatowana.
37. Namen cabbhi molong cabbhi	= Sapa sè alako, tanto bhâkal ngaollè hasèlla lalakonna.
38. Namen jhâghung lambhânè arta'	= Hasèlla sè alako sajânè abá-tamba.
39. Namen jhaghung molong jhâghung	= nomer 875.
40. Namen jhaghung panèmoran	= Alalakon laèn, kaangghuy nambâi pangasèlan.

Bâbulângan 2

PENDIDIKAN

KARAKTER

(CARÈTA PANDĀ'/CARPAN)

Manossa panèka mènangka mahiok sè bhuto ka orèng laèn.
Panèka nandhâ'âghi jâ' kabhutowan panèka ta'
kèngèng èpalastarè dhibi' kakowadhâna manossa
jhughân bâḍâ bâtessa. Ḍâlem kabâ'ân ta' kowat, ta' mampo.,
ta' onèng panèka manossa bhuto orèng laèn.
Nalèka bhuto panèka, orèng kodhu tatakrama tor abhâsa sè lerres.

Sumber Gambar: www.istock.com

Cap-Ocabhân:

Paḍâpa' bâburughân panèka lèbât pakakas sè
èkasennengngè

Tujuan Pembelajaran

1. Peserta didik menganalisis sosonan carpan secara mandiri melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
2. Peserta didik dapat membaca dan merespon informasi untuk menemukan makna yang tersirat/ tersurat dalam teks ghâncaran dan menyimpulkannya melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
3. Peserta didik menganalisis bâgiyânna bhâsa dâlem bâca'an carpan secara mandiri melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
4. Peserta didik mampu menulis dhâ-kanḡhâ menggunakan onḡhâgghâ bhâsa.

A. Èyatorè Mèyarsa'aghi

Ponapa sampèyan rassana mèrengngaghi orèng maos carèta panḡâ'?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḡhimèn ka'angghuy kèngèng kariḡâ'ânnâ Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb ghâncaran fiksi. Ghâncaran fiksi panèka bâḡâ sè abujud novèl, novèlèt, sareng carèta panḡâ'. Carèta panḡâ' panèka bâḡâ sè cè' lanjhangnga, bâḡâ sè lumbrana, bâḡâ jhughân carèta panḡâ sè cè' panḡâ'na.

Pokeddhâ Carèta Panḡâ'

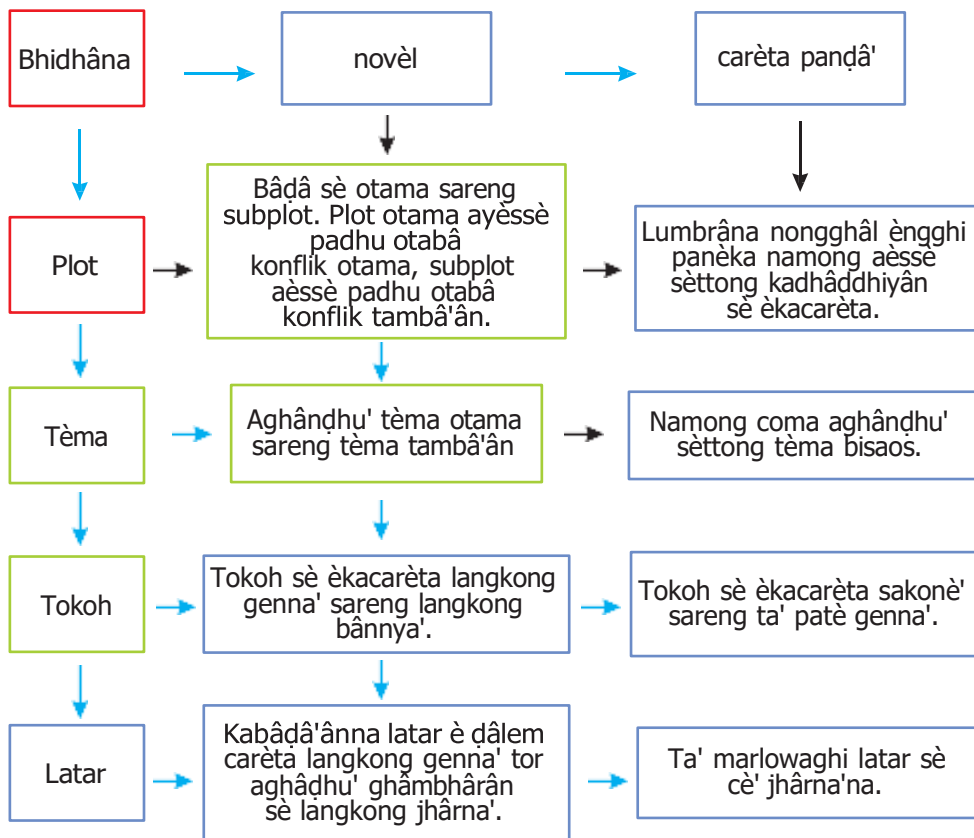

Sumber Gambar: www.istock.com

Dhinèng sè èmaksot sareng carèta panḡâ' èngghi panèka carèta sè kèngèng èmaos sakalèyan alongghu tor taḡâ' bhâbhâghânna. Sè è kacarèta èngghi panèka sè lo-parlona bisaos. Sè èjhârbâ'âghi èngghi panèka sè akor sareng kaoḡiânnâ tokoh otama bisaos. Kadhâddhiyânna panèka jhughâ èponḡhut lo-parlona bisaos.

Dhinèng bhidhâna carèta panḡâ' sareng novèl manabi èyoladhi ḡâri pan-saponapan bhâb ma' ollè langkong jhârna' akadhi è bâbâ panèka.

Bhidhâna Novèl Sareng Carèta Panḍâ'

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân tor bagan è attas!

1. Manabi plot otabâ jhejjher carètana novèl ènggghi panèka
2. Plot ḍâri carèta panḍâ' ènggghi panèka
3. Manabi tèmana novèl ènggghi panèka
4. Manabi tèmana carèta panḍâ' ènggghi panèka
5. Pangghibhâddhâ ḍâri bhidhâna plot otabâ jhejjher carètana novel sareng carèta panḍâ' ènggghi panèka

Latèyan 2

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng ghâncaran tor bagan è attas!

1. Bhidhâna novèlèt sareng carèta pandâ' èngghi panèka
2. Bhidhâna tèma novèlèt sareng carèta pandâ' èngghi panèka
3. Bhidhâna tokoh otabâ panglako dâlem novèlèt sareng tokoh otabâ panglako dâlem carèta pandâ' èngghi panèka
4. Bhidhâna latar è dâlem novèlèt sareng latar è dâlem carèta pandâ' èngghi panèka
5. Tokoh è dâlem carèta pandâ' cè' palona polana

Latèyan 3

Èyatorè karembhâk sakancaan ka'angghuy aparèng jhâjhârbâ'ân ponapa pangghibhâddhâ manabi tokoh panèka èpataḍâ' dâlem carèta!

B. Èyatorè Maos

Ponapa Sampèyan pangalaman èpakon maos carèta pandâ' è kellas?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'angghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb Manabi maos carèta pandâ' panèka bâḍâ sè èpakajâ bâḍâ jhughân sè èmaos è dâlem pangghâliyân. Manabi maos èpakajâ, tokoh panèka kodhu palasdhâ asmana sareng lalampanna.

Maos Patètè!

Tokoh dâlem Carèta Pandâ'

Tokoh otabâ panglako è dâlem carèta pandâ' èngghi panèka orèng otabâ sè èyangghep orèng sè ngaghungè onḍhâghân bâbâtek è dâlem carèta. Cem-macemma tokoh akadhi è bâbâ panèka.

1. Tokoh otama sareng tokoh tambâ'ân. Tokoh otama èngghi panèka tokoh otabâ panglako sè palèng bânnya' èjhârbâ'âghi kaoḍi'âna è dâlem carèta. Pangangghit sè ngaghungè pamangghi akadhi panèka manabi è dâlem carèta sè èyangghit bâḍâ tokoh otabâ panglako sè palèng bânnya' èjhârbâ'âghi kaoḍi'âna è dâlem carèta dhinèng tokoh laènna ta' patè èkakandhâ. Dhinèng tokoh tambâ'ân èngghi panèka tokoh sè ta' èkacarèta manabi ta' akaè' sareng tokoh otama.
2. Tokoh protagonis sareng antagonis. Bâḍâna ghâlimpo'na tokoh protagonis sareng antagonis panèka polana ta' monḍhut ka pamangghi ghâlimpo' tokoh otama sareng tambâ'ân. Tokoh protagonis èngghi panèka tokoh sè lalampanna akor sareng nêlay-nêlay sè êkasokanè sareng masyarakat. Dhinèng tokoh antagonis èngghi panèka tokoh sè dhâddhi lalabânanna tokoh protagonis. Bâḍâ sè ngaghungè pamangghi bâḍâna tokoh tritagonis sè èma'naè tokoh nèttral. Êstona taḍâ' tokoh panèka sè ta'ghâḍhuwân lako otabâ nèttral. Sanaosa sakonè' masthè bâḍâ lakona.
3. Tokoh teptep sareng tokoh abâ-obâ. Tokoh teptep èngghi panèka tokoh sè abâ-obâ bâbâteggâ. Tokoh panèka ngabihi dâri mamolanna carèta kantos pongkasanna carèta bâbâteggâ ta' abâ-obâ. Manabi bâbâteggâ saè ngabihi dâri mamolanna carèta kantos pongkasanna carèta bâbâteggâ pagghun saè. Sabhâligghâ. Manabi bâbâteggâ ta' saè, ngabihi dâri mamolanna carèta kantos pongkasanna carèta bâbâteggâ pagghun ta' saè.

Manabi èyoladhi dâri carana pangangghit nodhuwâghi bâbâteggâ panglako è dâlem carèta.

1. Jhujhuk èjhârbâ'âghi sareng pangangghit. Manabi pangangghit jhujhuk ajhârbâ'âghi bâbâteggâ tokoh. Paramaos ta' mabi so-lesso nyarè bâbâteggâ tokoh. Pangangghit ampon aparèng onèng jhâ' tokoh panèka orèng saè otabâ orèng ta' saè.
2. Èdhudhuwâghi lèbât kaoḍi'âna tokoh. Cara panèka bâḍâ pan-saponapan cara akadhi è bâbâ panèka.
 - a. Lèbât sakobhengnga tokoh. Manabi sakobhengnga tokoh panèka saè, è dâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.
 - b. Lèbât ghuliennengnga tokoh. Manabi ghuliennengnga tokoh panèka saè, è dâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.
 - c. Lèbât pèkkèranna tokoh. Manabi pèkkèranna tokoh panèka saè, è dâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.
 - d. Lèbât kandhâna tokoh laèn. Manabi kandhâna tokoh laèn tokoh panèka saè, è dâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Orèng otabâ sè èyangghep orèng artèna
2. Contona tokoh sè bânne orèng èngghi panèka
3. Onḍhâgghâ bâbâtek èngghi panèka
4. Pangghibhâddhâ onḍhâgghâ bâbâtek sareng tokoh èngghi panèka
5. Bhidhâna tokoh otama sareng tambâ'ân aḍhâsar onḍhâgghâ bâbâtek èngghi panèka

Latèyan 2

Èyatorè abhâḍhi okara kalabân aghuna'aghi ca'- oca' sè bâḍâ è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten!

1. Èyoladhi : _____
2. Pangangghit : _____
3. Nodhuwâghi : _____
4. Bâbâtegghâ : _____
5. Panglako : _____

Latèyan 3

Èyatorè abhâḍhi carèta paḍâ' akor sareng pangalamanna Sampèyan sè bâbâtegghâ panglakona è kakanḍhâ tokoh laèn kalabân mèlè pokeddhân è bâbâ panèka!

1. Kepahlawanan
2. Sèkasèyan
3. parjhâlânan oḍi' kantos bhâjjhrâ

C. Èyatorè Abu-Dhâbu

1. Bhâ' onènga Sampèyan rassana abu-dhâbu sareng ghâlimpo' laèn?
2. Kadhiponapa manabi sampèyang kabhubbhuwân ajhârbâ'âghi tèmana carèta pandâ'?

Parlo Èkaghâli Saè:

Cem-Macemma Tèmana Carèta Pandâ'

Tèmana carèta panèka namong aropa sèttong okara mènangka pokeddhâ carèta. Sanaosa aropa'aghi pokeddhâ carèta, tèma panèka bâdâ cem-macemma. Tèma panèka bâdâ duwâ' macem ghâlimpo'. Dhinèng cem-macemma tèma akadhi è bâbâ panèka.

1. Tèma tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè akor sareng pamanghina orèng-orèng tradisional. Tèma sè èmaksod èngghi panèka.
 - a. Kanca sè ongghuwân èngghi panèka kanca sè bâdâ tor aparèng bhântowan nalèka sossa. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi bâdâ kancana sè sossa pas èyangghep nyossaè.
 - b. Orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ. Pangangghit ngaghungè pamangghi , jhâ' manossa ampon ta' kèngèng apa-ponapa manabi ampon ngaghungè kasossa'an sè rajâ.
 - c. Manabi pol-makompol obâng tanto paghi' bânnya' obângnga. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi pâdâ alako ghu-ongghu bhâkal dhâddhiyâ orèng sè samporna.
 - d. Manabi jhujhur bhâkal dhâddhiya orèng pojhur.
2. Tèma sè bânne tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè ta' akor sareng tèma tradisional. Tèma panèka ta' kèngèng èma panèka ta' kèngèng èka-sangka, tor dhâdhâghân.

Sadhâjâ tèma-tèma èyattas, aghâdhu' nêlay-nêlay. Nêlay-nêlay panèka mènangka bâburughân sè saè.

Latèyan 1

Èyatorè jawâb pètanya è bâbâ panèka kalabân nyarè jawâbhân è dâlem Jhâjhârbâ'ân è attas !

1. Kaè'anna carèta dengan tèma èngghi panèka
2. Pangghibhâddhâ tèma-tèma bânne tradisional èngghi panèka
3. Pangghibhâddhâ maos carèta sè aghuna'aghi tèma kanca sè ongghuwân èngghi panèka kanca sè bâdâ tor aparèng bhântowan nalèka sossa èngghi panèka
4. Pangghibhâddhâ maos carèta sè aghuna'aghi tèma orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ èngghi panèka
5. Pangghibhâddhâ maos carèta sè aghuna'aghi tèma manabi jhujhur bhâkal dhâddhiyâ orèng pojhur

Latèyan 2

Èyatorè abhâḍhi okara aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten kalabân aghuna'aghi ca'-oca'sè ampon kasandhing è bâbâ panèka!

1. pamertè : _____
2. tradisional : _____
3. bâbulângan : _____
4. ta' cokbâ : _____
5. akor sareng : _____
6. pamanghina : _____
7. alomampa : _____
8. tradisional : _____
9. ka'alok : _____
10. mengka : _____

Latèyan 3

Èyatorè maos paraggraf è bâbâ panèka pas abhâḍhi okara bhâb onḍhâgghâ bhâsa. Kancana sampèyan sè laèn aparèng sangghemman!

Orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ. Pangangghit ngaghungè pamangghi, jhâ' manossa ampon ta' kèngèng apa-ponapa manabi ampon ngaghungè kasossa'an sè rajâ.

1. Èmot : _____
2. Kasossa'an : _____
3. ngaghungè : _____
4. pangangghit : _____
5. pamangghi : _____

D. Èyatorè Nyerrat

Bhâ' onènga sampèyan rassana nyerrat carèta pandâ'?

Parlo Èkaghâli Saè:

Nyerrat Carèta Pandâ'

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ðhimèn ka'anghuy kèngèng kariðâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb Manabi sampèyan nyerrat carèta pandâ' panèka kodhu ghenna' bâgiyân-bâgiyâna. Mènorot Robert Stanton, bâgiyân-bâgiyâna akadhi è bâbâ panèka.

1. Fakta sè èghânðhu' è ðâlem carèta. Sè èmaksod fakta otabâ sè èyangghep nyata èngghi panèka panglako sareng bâbâteggâ, plot otabâ jhejjher carèta, sareng sèttèng.
2. Tèma. Dhinèng sè èmaksod tèma èngghi panèka bhâb sè èpadhâddhi ðhâsar bâðâna carèta.
3. Pakakas sè èghuna'aghi ka'anghuy maðâpa' sastra. Sè tamaso' ka pakakas ka'angghuy maðâpa' sastra èngghi panèka point of view otabâ kennenganna pangangghit è ðâlem carèta, majas, sareng ironi. Dhinèng contona carèta pandâ' akadhi è bâbâ panèka.

Mosèm Arta', Ghatel kèng Manès

Angghidhân Nurfakhmi Ilham Firdaus

Sanajjân samangkèn panèka manabi malem ojhân rèðu tor ghu-lagghu arèna tèra' tar-kataran, rèng tanè sè ngaghungè tatamennan arta' bânnya' sè mèyos ka tegghâl nèyat molonga arta'. Bhungka sè robbhu, buwâ sè atèng-rèntèng ta' abit polè bhâðhi èpolong. Arta' èpon sè towa bâðâ sè abârna coklat, celleng tor bâðâ jhughân sè ghi' ngabhiru èkapèlo èpolong. Ðhâng-kaðhâng rèng tanè aðânga ka langngè' ngarep bâðâ rendeng sopajâ ta' patè kapanasân è bâjâ molong arta'. Bâðâ sè ngantang molong ðâri lastarèna sobbhu, bâðâ sè marèna pajjhâr, bâðâ sè ngantang ðung-inðung arè bâðâ jhughân sè ngala' rop -orop arè sopajâ ta' patâ kapanasân.

Sumber Gambar: www.istock.com

Pakakassa rèng molong arta' panèka acem-macem aghumantong rèng-orèngnga. Sè molong arata' lem-malem bâðâ sè ngèbâ sènter asapatu biðong sopajâ sokona ta' taparsong otoba tacokcok. Sè molong sèyang bâðâ sè ghun asanðâlân tor bâðâ jhughân sè ta' ngangghuy panapa sokona. Ta' loppa jhughân bâððhâ èmbèr sè ghenna' sareng tèngtèng ghâbây bâððhâna arta' sè èpolong è bakto nyèrang ka tengnga tegghal. Manabi ampon possa' arta' è bâððâ èmbèr sè ètèngtèng, rèng-orèng sè molong arta' ghâpanèka mènghir ghâbây notta' buwâna arta' ka bâððhâ sè lebbi rajâ. Bâððhâèpon acem-macem, bâðâ sè aropa kaddhu', bâðâ sè aropa karong, bâðâ jhughân sè ngangghuy ball ghâbây bâððhâna arta' ghâpanèka.

Tong-sèttong arta' èpolong dâri bhungkana èpamaso' ka èmbèr, èpapolong ghân sakonè' dâri bhungka sè sodhek tor sè robbhu. èpèlè ngastètè èkala' wa-towana sopajâ sè ngođâ neng tombu sajân rajâ.

Kalakowan molong arta' panèka bannè parkara ghâmpang. Salaènna mèyang, molong arta' nèka kodhu sabbhâr mèlè tor ngèpèt tong-sèttongnga bhungka ghâbây mèlè arta' sè towa sè pon sanat ghâbây è polong.

Salastarèna arta' takompol bânnya', saterrossa arta' bhâđhi èyangko' èghibâ palèman. Sađâpa'na arta', saterrossèpon arta' ghâpanèka bhâđhi èjhemmor è panassa arè. Manabi arèna terrang tor tèra' tar-kentaran insyaallah dâlem sa'arè arta' panèka ampon kerrèng. Tanđhâna arta' ampon kerrèng èngghi panèka manabi èghenjâ bhâđhi ngakaratap, tapèssa kolè' sareng bighina.

Manabi ampon kerrèng sadhâjâ, arta' ghâpanèka bhâđhi èpèsa kolè' sareng bighièpon. Bâđâ sè mèsa ngangghuy messin bâđâ sè ghi' ngangghuy cara tradisional èpoppo otabâ èbhukbhuk. Sè ngangghuy messin karè mamaso', saterrossèpon karè mèlè bighi arta' sè ampon tapèsa antara kolè' sareng bighièpon. Sè ngangghuy cara tradisioanal biyâsana arta' sè kerrèng èpapolong, kađhâng èbâđđhâi karong kađhâng bâđâ jhughân sè èyaampar è attassa terpal. Saterrossèpon arta' sè kerrèng ghellâ' bhâđhi èpoppo, èpenthong otaba èbukbuk ngangghuy kaju sopajâ bighi sè bâđâ è dâlem kolè' kalowoar. Saterrossèpon bhâđhi èyabur (mèsa antara kolè' sareng bighi kalaban amanfa'attaghi angèn sè lèbât). Ngarbur nèka bannè ghun sakalèyan, nangèng èli-bâli kantos bighi sareng kolè'èpon bhersè tapèsa.

Sa'amponna arta' bhersè saterrossèpon èngghi panèka ca'èpon sè anđi' arta' jhâ' èpakadhiyâ ponapa. Bâđâ sè èsèmpen, bâđâ sè èmassa' ghâbây kolek otabâ kalđu tor bâđâ jhughân sè ajhuwâl sadhâjâ ollèna arta' gellâ' ka rèng-orèng sè nangghâ' arta' sopajâ ollè obâng. Artâ' panèka pajhat mèyang buluna tapè hasèlèpon manès. *(Metthèk dâri Majalla Jokotolè)*

Latèyan 1

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy nyerrat rengkessanna carèta pandâ' è attas!

Latèyan 2

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy nyalèn carèta pandâ' è attas ka ðâlem onðhâgghâ bâsa enjâ' iyyâ!

Latèyan 3

Èyatorè ghântè tokoh sareng sètting carèta pandâ' è attas sareng tokoh tor sètting sè bâðâ è sakobhengnga sampèyan!

Sangghemman Abâ' Dhibi'

Jhâjhâl parèngè tanḍhâ pacal (✓) jhâjhârbâ'ân sè èkaonèngè sampèyan!

No.	Torè Èmodhi sareng Sakanca'an	Ngaghâli	Ta' ngaghâli
1.	Abdhina ampon onèng ka pokeddhâ carèta panḍâ'		
2.	Abdhina ampon onèng ka pokeddhâ tokoh carèta panḍâ'		
3.	Abdhina ampon onèng ka cem-macemma tokoh carèta panḍâ'		
4.	Abdhina ampon onèng ka ka cem-macemma bâbâtegghâ tokoh carèta panḍâ'		
5.	Abdhina ampon onèng ka cem-macemma tèma carèta panḍâ'		

Artèna ca'-oca' sè parlo èkaghâli:

mèyang	: ghâtel
onèng	: ngaghâli
tokoh	: panglako
enjâ' iyâ	: bhâsa mabâ
ajhemmor	: makerrèng
ka'alok	: kalonta, kasohor
pamertè	: Pendidikan (BI)
ta' cokbâ	: ta' tobâng
bâbulângan	: pangajhârân

E. Panèlayan Bâbulângan 2

Èyatorè maos ghâncaran è bâbâ panèka kalabân tètè. Sa'amponna maos, jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè lerres!

Cem-Macemma Tèmana Carèta Panḍâ'

Tèmana carèta panèka namong aropa sètting okara mènangka pokeddhâ carèta. Sanaosa aropa'aghi pokeddhâ carèta, tèma panèka bâḍâ cem-macemma. Tèma panèka bâḍâ duwâ' macem ghâlimpo'. Dhinèng cem-macemma tèma akadhi è bâbâ panèka.

Tèma tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè akor sareng pamanghina orèng-orèng tradisional. Tèma sè èmaksod èngghi panèka.

1. Kanca sè ongghuwân èngghi panèka kanca sè bâḍâ tor aparèng bhântowan nalèka sossa. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi bâḍâ kancana sè sossa pas èyangghep nyossaè.
2. Orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ. Pangangghit ngaghungè pamangghi , jhâ' manossa ampon ta' kèngèng apa-ponapa manabi ampon ngaghungè kasossa'an sè rajâ.
3. Manabi pol-makompol obâng tanto paghi' bânnya' obângnga. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi pâḍâ alako ghu-ongghu bhâkal dhâddhiyâ orèng sè samporna.
4. Manabi jhujhur bhâkal dhâddhiya orèng pojhur.
5. Tèma sè bânne tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè ta' akor sareng tèma tradisional. Tèma panèka ta' kèngèng èma panèka ta' kèngèng èka-sangka, tor dhâdhâghân.

Sadhâjâ tèma-tèma èyattas, aghâḍhu' nèlay-nèlay. Nèlay-nèlay panèka mènangka bâburughân sè saè.

a. Èyatorè pèlè jâwâbhân sè palèng lerres!

1. Tèmana carèta panèka namong aropa sètting okara mènangka pokeddhâ
 - a. sètting
 - b. ghuru bân rato
 - c. ghuru
 - d. carèta
 - e. orèng
2. Sanaosa aropa'aghi pokeddhâ carèta, tèma panèka bâḍâ
 - a. Cem-macemma
 - b. orèng towa sè ḍuwâ'
 - c. emba lakè'
 - d. èpor-campor
 - e. sabhirina

3. Tèma panèka bâḍâ duwâ' macem
 - a. parènta
 - b. pètodhu
 - c. tipoggrafi
 - d. ca'-oca'
 - e. ghâlimpoo'
4. Tèma tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè akor sareng pamanghina orèng-orèng
 - a. bupati
 - b. kèyaè
 - c. tradisional
 - d. èndhâ
 - e. ghuru è kampus
5. Kanca sè ongghuwân èngghi panèka kanca sè bâḍâ tor aparèng bhântowan nalèka
 - a. Sè nyepowè
 - b. Sossa
 - c. rajâ
 - d. èkarassa
 - e. Komandan
6. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi bâḍâ kancana sè sossa pas èyanghep
 - a. nyossaè
 - b. oca' rangkep
 - c. Oca' asal
 - d. oca' camporan
 - e. sakejjhâ'
7. Orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an
 - a. rajâ
 - b. Pangoladhân
 - c. èbhâsaè
 - d. Glob
 - e. Isasi
8. Pangangghit ngaghungè pamangghi, jhâ' manossa ampon ta' kèngèng apa-ponapa manabi ampon ngaghungè kasossa'an sè
 - a. taktil
 - b. rajâ
 - c. ḍukeccap
 - d. morèddhâ
 - e. pa' keccap

9. Manabi pol-makompol obâng tanto paghi' bânnya'
- ter-ater
 - sessellan
 - panotèng
 - tèngghi
 - Obângnga
10. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi pâđâ alako ghu-ongghu bhâkal dhâddhiyâ orèng sè
- Kettek
 - ngaret
 - enjâ' iyyâ
 - èyoladhi
 - samporna

c. Jhâjhâl abhâđhi okara kalabân aghuna'aghi oca' è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsana dhibi'!

1. Ngaghungè : _____
2. Pamangghi : _____
3. Alako : _____
4. ghu-ongghu : _____
5. dhâddhiyâ : _____

Glosarium Parèbhâsan:

Terrossana...

41. Namen jhâghung ta' kalowar tongghul bâlâkka = Alako la ambhâ' patè,
nangèng ta' ollè hasèl pa-apa sakalè.
42. Namen jhâghung ta' kèra tombu arta' = Alako beccè' tanto ta' ngarep ollèa
kajhubâ'ân, kajhâbhâna rep-ngarep
ollèa kabecchè'an kèya.
43. Nanggha' jha' opaè = Èdingaghi bhâi cacana, nangèng jhâ'
toro'.
44. Nangès è bâbâna dhâlima = Èkoca'aghi dâ' orèng binè' sè terro
alakèya polè, sanajjhân ghi' bhuru
kapatèyan lakèna.
46. Nantè' ghattana bâto = Anantè' bhârâng sè mostaèl èkaollèa.
47. Napok ngènjhâm tanang = Nganèyajă otabâ macalaka' orèng,
kalabân nyoro orèng laèn, ta' alako
dhibi'.
48. Napok raè = Matodus orèng è aḍâ'na orèng
bânnya'. (raè = dâi)
50. Nasè' è pèrèng = Rajèkkè sè ella cè' nyatana ètarèma.
51. Nasè' è pèrèng ma' lajhu dumpa = Tapalgha'. Rajèkkè sè ella ètarèma,
èlang èkèco' malèng.
52. Nasè' satangonan èlettè'è palotan ètem sabutèr = Kabbhi pada nyandhâng
malo, amargha lakona orèng sorang.
53. Negghu' bhâsa amè' = Orèng sè alakowa apa bhai
salanjhângnga ngastètè.
54. Negghu' bunto'na macan = Ngalako pangghâ bâi sè ella èkataoè
jha' bhakal ambhâbhâjânè.
55. Negghu' èlmona pongpong = Dhuli nekka aghi hajhât nalèka nemmo
jhâlân sè ghâmpang.
56. Nè'-kènè'na cabbhi lètè' = Orèng sè sanarè bhâdhânna kènè',
tapè bângalan.
57. Ngala' élmona tangghu = nomer 915.
58. Ngala' legghâna bhâdhuggha dhibi' = nomer 915, 917 (bhadhuk = perro' raja).
59. Ngal-bângal marda = Ta' bângal ongghu, ghi' abāk bâdâ
tako'na.

60. Ngalé lobâng notop lobâng = Ekoca'aghi dâ' oréng aotang, sé olléna otanganna épamajâr da otang sé jhung adâ'ân.
61. Ngalem manéssa ghula = Lem-ngalem kasoghianna oréng kaya, otabâ lem-ngalem kapénterranna oréng pénter.
62. Ngaléng ka ri-ghuriyân = Asajjhâ mowanga kanésta'anna dhibi", nangéng korang ngastété, sampé' kataowan oréng laén. (ri-ghuriyân = taghuri; macemma rebbhâ ombhut sé téngghina ta' sampé' saténgghina to'ot).
63. Ngaléng (ngandeng) ka to'ot = nomer 922.
64. Ngalosaghi naghârâ = Ekoca'aghi dâ' pangobâsana naghârâ sé marénta sabennang-bennang, ta' apandhuman dâ' hokom sé bhender.
65. Ngalowang kéné' = Ekoca'aghi dâ' oréng sé salanjhangnga kabhuru bhâi. (kalowang kéné' = bhābbhuru)
66. Ngangghuy mata buta kopéng téngel (kopok) = Ekoca'aghi dâ' oréng sé ta' mardhuliân rasanna oréng.
67. Ngangkés tolang calaṭaghân = Èkoca'aghi dâ' oréng sé nolong sana bhārājāna otabā oréng laén sé parappa'na apes.
68. Ngangko' aéng ngangghuy kéréng = Ngalako panggâbây sé taḍâ' ghunana.
69. Ngarep bhândheng ollé bâlâna' = Hasélla lalakon sé lopot dâri sé ékareppaghi. Ngarep ontong rajâ, coma ollé ontong sakoné'
70. Ngarep panassa aré nambhârâ' = 1. Rep-ngarep pa-apa sé pajhât ékabhuto, 2. Ngarep dâtengnga oréng sé bisa aberri' naséhat sé bisa macellep até.
71. Ngarjhai dâpor = Ekoca'aghi dâ' oréng sé senneng ngakan kakanan sé man-nyaman

Bâbulângan 3

KECERDASAN

BERPIKIR

(PALEGGHIRÂN)

Palegghirân panèka ghâmpang èpèrengngaghi otabâ èmaos ka'angghuy maseggher pangghâliyân. Namong sè abhâdhi panèka ngabhutowaghi pamèkkèran lanjhang. Ka'angghuy ngatorraghi bhâb sè loco tor maghellâ' orèng panèka ta' ghâmpang. Ponapa polè panèka nyerghing kabâdâ'ân sè korang saè.

Sumber Gambar: www.istock.com

Cap-Ocabhân:

Mabânnya' mèsèm panèka ghânjhârân

Tujuan Pembelajaran

1. Peserta didik mampu menjelaskan karakteristik bâca'an palegghirân melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
2. Peserta didik mampu menjelaskan isi bâca'an palegghirân melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
3. Peserta didik menulis teks bâca'an palegghirân ejaan yang baik dan menerbitkannya di media elektronik (internet).
4. Peserta didik mampu menerapkan bâca'an palegghirân yang ditulis bersama teman kelompoknya.

A. Èyatorè Mèyarsa'aghi

1. Ponapa sampèyan onèng abhâdi palegghirân?
2. Bhâ' onènga sampèyan jhâ' majhembhâr orèng sè sossa panèka ghânjhârân?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng karidâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb mèyarsa'aghi palegghirân. È dâlem kaodî'ân rè-sa'arè kadhâng bâdâ kadhâddhiyân sè loco tor kèngèng maghellâ' orèng. Manabi kadhâddhiyân sè loco panèka saè èserrât otabâ èdhâbuwwâghi panèka pas dhâddhi palegghirân. Kadhâddhiyân sè loco panèka manabi panèka kèngèng majhumambhâr ka orèng sè mèrengngaghi otabâ maos è catteddhân otabâ jhujhuk dâri panjhâghâ dhibi'.

Pokeddâ Palegghirân

Palegghirân èngghi panèka lalampa'an sè kèngèng mabhunga tor kèngèng makasokan pamèyarsa kantos apaghibât manabi mèyarsa palegghirân panèka kèngèng jhumambhâr. Palegghirân sè saè panèka ghumantong dâ' ka bânnya'na makasokan orèng sè maos otabâ mèrengngaghi. Tambâ bânnya' orèng sè kasokan, tambâ saè palegghirân panèka.

Dhâ-Tandhâna Palegghirân

Bâdâ jhughân kadhâddhiyân sè kèngèng makasokan orèng namong ta' tatamso' ka palegghirân. Opamana dhâbuna na'-kana' kènè' sè ta' onèng pa-ponapa. Ka'angghuy ta' sala tampa ka lalampa'an laènna, è bâbâ panèka kèngè èyoladhi dhâ-tandhâna palegghirân èngghi panèka.

1. Aghândhu' pan-saponapan lalampân sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas kasokan.
2. Lalampân sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas kasokan panèka bânne namong sakalèyan. Lalampân sè

loco panèka kodhu li-bâliyân.

3. Bhâb sè loco panèka bânne namong dâri panjhâgghâ bisaos. Bhâb sè loco panèka kèngèng dâri dhâbuna panjhâgghâ. Opamana rasoghâna panjhâk, manabi alomampa, sareng saterrossa.
4. Bhâb sè sè loco panèka bânne namong dâri panjhâgghâ bisaos. Bhâb sè loco panèka kèngèng dâri latarra. Panèka kèngèng loco ghumantong dâ' ka pènalla pangangghit.

Pangangghit kèngèng aghuna'aghi ponapa'a bisaos nyopprè bânnya' bhâb-bhâb sè loco sè kèngèng èpangghi'i parapamèyarsa. Sajân bânnya' bhâb sè loco, tambâ bânnya' tor segghut pamèyarsa panèka akel-bhâcèkel, palegghirân panèka tambâ saè.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Ka'ḍimma pangangghit kèngèng mangghi'i kadhâddhiyân sè loco tor kèngèng maghellâ' orèng
2. Kadhâddhiyân sè loco panèka kèngèng èghuna'aghi ka'angghuy
3. Kadhâddhiyân sè loco panèka manabi panèka kèngèng majhumambhâr ka orèng polana
4. Para pamèyarsa kèngèng bhâb sè loco dâri
5. Palegghirân èngghi panèka

Latèyan 2

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Manabi mèyarsa palegghirân panèka kèngèng jhumambhâr polana
2. Palegghirân sè saè panèka ghumantong dâ' ka
3. Dhâbuna na'-kana' kènè' sè ta' onèng pa-ponapa panèka ta' tamaso' palegghirân polana
4. Lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas kasokan panèka maso' palegghirân polana
5. Lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas kasokan panèka bânne namong sakalèyan polana

Latèyan 3

**Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy aparèng contona
palegghirân sè namong sèttong panjhâk!**

B. Èyatorè Maos

Ponapa Sampèyan onèng rassana maos palegghirân?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb carana maos palegghirân. Maos palegghirân artèna palegghirân panèka ampon lastarè èserrât. Pamèyarsa ampon ngadhebbhi ghâncaran sè bâḍâ kanḍhâna. Kanḍhâ panèka masthè bâḍâ panjhâgghâ. Saè panjhâk sè kadhîbi'ân otabâ kanḍhâ sè panjhâgghâ langkong ḍâri sèttong.

Maos Patètè!

Cem-Macemma Palegghirân

Manabi mantha palègghirân panèka ghumantong ḍâri bhâb ponapa ngoladhi palegghirân panèka. Manabi èyoladhi dari kaoladhân ponapa bhuntenna panjhâk, palegghirân bâḍâ ḍuwâ' macem.

1. Palegghirân sè panjhâgghâ kaoladhân ka pamèyarsa. Palegghiran panèka panjhâk kèngèng aghuna'aghi ghuli ennengnga. Panjhâk kèngèng jhughân aghuna'aghi lèrè otabâ kajâna ḍhâḍhâbunna kantos loco. Panjhâk kèngèng aghuna'aghi salèrana akadhi tako', dhuka, mèsèm, sareng salaènna kantos loco. Mala loco panèka kèngèng lèbât rasoghâna panjhâk. Palegghirân sè panjhâgghâ kaoladhân ka pamèyarsa panjhâgghâ kèngèng sèttong, ḍuwâ, sareng saterrossa.
2. Palegghirân sè panjhâgghâ ta' kaoladhân ka pamèyarsa Palegghiran panèka panjhâgghâ namong bâḍâ asmana bisaos è ḍâlem Palegghiran panèka

Manabi èyoladhi ḍâri ghungghunganna panjhâgghâ kèngèng sèttong, ḍuwâ, sareng saterrossa.

1. Palegghirân sè panjhâgghâ ghungghunganna namong sèttong. È ḍâlem palegghirân panèka panjhâk jujhuk abu-ḍâbu sareng pamèyarsa. Panjhâk è ḍâlem palègghirân panèka ghumantong ḍâri pènâl sareng bhuntenna panjhâk.
2. Palegghirân sè panjhâgghâ ghungghunganna langkong ḍâri sèttong. È ḍâlem palegghirân panèka panjhâk jujhuk abu-ḍâbu sareng panjhâk laènna.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Maos pategghirân artèna pategghirân panèka ampon lastarè
2. Pategghirân sè panjhâgghâ kaoladhân ka
3. Panèka ghumantong dâ' yuswana orèng sè
4. Panjhâk kèngèng jhughân aghuna'aghi lèrè otabâ kajâna dhâdhâbunna kantos
5. Panjhâk kèngèng jhughân aghuna'aghi lèrè otabâ kajâna dhâdhâbunna kantos

Latèyan 2

Èyatorè abhâdhi okara kalabân aghuna'aghi ca'- oca' sè bâdâ è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten!

1. Pategghirân : _____
2. Panjhâgghâ : _____
3. Kaoladhân : _____
4. Pamèyarsa : _____
5. Panèka : _____

Latèyan 3

Èyatorè nyarè ca'-oca' pas akorraghi ka ondhâghâ bhâsana!

No.	Bhâsa enjâ' iyyâ	Bhâsa engghi enten	Bhâsa èngghi bhunten
1.	Sèngko'	bulâ	Panjhennegngan, ajunan
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			

C. Èyatorè Abu-Ḍhâbu

Bhâ' onènga sampèyan jhâ' manabi abu-Ḍhâbu sè sala mala dhâddhi locona?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb Onḍhâgghâ bhâsa ponapa'a bisaos sè èghuna'aghi panèka ta' loco manabi lerres. Ḍhâbu sè sala panèka mala dhâddhi locona.

Maos Patètè!

Onḍhâgghâ Bhâsa Engghi Enten sè Apangghibhât Loco

Ampon èjhârbâ'aghi jhâ' bhâsa engghi-enten bâḍâ ḍuwâ' bârna èngghi panèka engghi-enten tollèn sareng kadhâddhiyân ḍâri oca' engghi-enten malolo. Conto. Bulâ enten, dhika ko' essa. Panèka ta' loco manabi lerres. Mangken pakalèro. Opamana. Bulâ bhunten, dhika lerres sè ètobi'â. Engghi-Enten Camporan, kadhâddhiyân ḍâri oca' engghi-enten + enjâ'-iyyâ otabâ engghi-enten + engghi bhunten + bhâsa tèngghi. Conto. Ponakan bulâ èntar mancèng. Mon dhika ta' kasokan ghânèko, engghi empon, bulâ sè ambhâkta'aghiyâ. Panèka sè lerres. Manabi lerres. Manabi èpasala, panèka dhâddhi locona. Opamana. Ponakan bulâ mèyos ka mancèng. Panèka kalèro namong dhâddhi locona.

Bhâsa engghi-enten èyangghuy ca'-ngoca':

- a. Orèng ka rajina. Panèka ta' loco polana lerres. Manabi ka kocèngnga panèka kalèro. Namong dhâddhi locona.
- b. Orèng otabâ na-kana' sè abâak roco ; (ka ḍâ- paḍâna). Panèka ta' loco polana lerres. Manabi ka embana panèka kalèro namong dhâddhi locona.
- c. Tarètan aseppowan ka sè a'anoman. Panèka ta' loco polana lerres. Manabi èbhâlik panèka kalèro namong dhâddhi locona.
- d. Orèng kottha ka orèng lowaran. Panèka ta' loco polana lerres. Manabi èbhâlik panèka kalèro namong dhâddhi locona.
- e. Parjâji ka bâbâna sè mandhâbhân. Panèka ta' loco polana lerres. Manabi èbhâlik panèka kalèro namong dhâddhi locona.
- f. Ana'na lora ka dhunorra. Panèka ta' loco polana lerres. Manabi èbhâlik panèka kalèro namong dhâddhi locona.
- g. Mattowa ka mantona. Panèka ta' loco polana lerres. Manabi èbhâlik panèka kalèro namong dhâddhi locona.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân nyarè jâwâbhân è dâlem Jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Bhâsa Engghi-Enten èyangghuy ca'-ngoca' ka rajina. Panèka ta' loco polana lerres. Sè loco
2. Bhâsa Engghi-Enten èyangghuy ca'-ngoca' ka Tarètân aseppowan ka sè a'anoman. Panèka ta' loco polana lerres. Sè loco
3. Bhâsa Engghi-Enten èyangghuy ca'-ngoca' ka Parjâji ka bâbâna sè manḡhâbhân. Panèka ta' loco polana lerres. Sè loco
4. Bhâsa Engghi-Enten èyangghuy ca'-ngoca' Orèng ka ana'na lora ka dhunorra. Panèka ta' loco polana lerres. Sè loco
5. Bhâsa Engghi-Enten èyangghuy ca'-ngoca'. Panèka ta' loco polana lerres. Sè loco

Latèyan 1

Èyatorè abhâḡḡhi okara aghuna'aghi bhâsa ènggghi bhunten kalabân aghuna'aghi ca'-oca'sè ampon kasandḡhing è bâbâ panèka!

1. Tarètân
2. aseppowan
3. a'anoman. Panèka
4. ta' loco
5. polana
6. èbhâlik
7. kalèro
8. dhâddhi
9. kottha
10. lowaran

Latèyan 3

**Èyatorè maos palegghirân è bâbâ panèka neng aḍâ'na kellas,
salastarèna èmaos, sarè ca'-oca' sè aghânḍhu' palegghirân
otabâ loco!**

LÈMA ÈBU MÈNTA SALAMET
Angghidhân: H.M. Dradjid, BA.

Bulla pajhât tokang bèca' ngabidhi ghi' cèng-lancèng, amarghâ asakola coma ghân SD bisaos. Mèlana mon acaca ka sakanca'an otabâ kapanompangnga, ampo samettona sè tarkaḍhâng mapegghellân otabâ maghellâ'ân orèng.

È sèttong bâkto bâḍâ panompang sè atanya ka Bulla. "Man, dhing ka pasar ko'is sa sanapè ongkossa?" Bulla ajâwâb salorghâna. "Biyasa Bu, mon ka pasar ka' issa sapolo èbu. "Aḍu. mè' cè' larangnga?" Saoddhâ rèng binè' ghâpanèka. "Jhâ' pasar paḍḍhâng ḍâri ko'iyâ." Kadhi ponapa mon lèma èbu. "Bulla kala' sanyamana ajâwâb." Bu, bulân ka' rowa èkatèla' ḍâri ko'iyâ. Torè kaulâ aterraghi èbâjârâ sapolo èbu ropèya ghi? Bulla nyaot. "Ghi pon torè, èghâbâyyâ rus-ghârus." Ahèrra Bulla ngaterraghi rèng binè' ghâpanèka kalabân majhâlân bèca'na ta' samastèna maskè jhâlânna rosak pagghun èbhâs-tarabhâs ayut-liyut kantos sè nompâ' rak-oraghân.

"Man, bulâ bânne karong, jhâ' rak-terrakkaghi ka jhâlân sè rosak!" Rèng binè' ghâpanèka aora' ka Bulla. Tapè Bulla kala' sanyamanna ajâwâb: "Jhâ' rèng lèma èbu sampèyan mènta Salam-et!" "Jhâ' sakèngnga poron sapolo èbu so kaulâ bèca' panèka èpajhâlân èpalannyo" Saoddhâ Bulla èkala' samettona. "Metthèk ḍâri Bulletin Pakem Maddhu kapèng 40"

D. Èyatorè Nyerrat

1. Bhâ' onènga Sampèyan rassana nyerrat kanḍhâ sè loco?
2. Ponapa ghuruna Sampèyan ampon ajhârbâ'âghiya carana nyerrat kanḍhâ?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'âna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb palegghirân. Ampon èjhârbâ'âghi jhâ' manabi sampèyan nyerrat kanḍhâ panèka kodhu neptebbhâghi onḍhâgghâ bhâsa sè bhâḍhi èghuna'aghi. Panèka ta' loco. Namong gher-ogher panèka manabi èbhâlik pas dhâddhi locona.

Ponapa bisaos manabi sè kodhu èyestowaghi è bâkto abu-ḍhâbu panèka èbhâlik panèka dhâddhi locona. Opamana gher-ogher è bâbâ panèka kaèmodhi polè.

1. Bhâsa sè èyangghuy è bâkto abu-ḍhâbu
2. Tatakramana orèng sè aḍhâbu sareng orèng sè mèrengngaghi ḍhâḍhâbuwân
3. Bhângonna ḍhâḍhâbuwân.

Gher-ogher è attas mènangka lân-jhâlân ka'angghuy nyerrat palegghirân. È bâbâ panèka contona palegghirân aropa'aghi kanḍhâ sè aghuna'aghi onḍhâgghâ bhâsa enjâ' iyyâ.

Hayyi : "Lè', bilâ bâ'na sè ḍâteng?"

Iwan : "Satèya rèya!"

Hayyi : "Abhâreng sapa'an?"

Iwan : "Enjâ', coma kadhibi'ân!"

Hayyi : "Bârâmma paḍâ bârâsân kabbhi è Songennep, ya?"

Iwan : "Iyâ! Alhamdulilla kèngèng du'ana sabhâlâ è ḍinna'."

Hayyi : "Alhamdulilla! È ḍinna' ḍâ-paḍâ kèya. Bâ'na ta' akento', Lè'?"

Iwan : "Enjâ'. Tapè sèngko' ngèḍing kèya ka bâuna. Ca'na sèngko' bâ'na sè akento'"

Hayyi : "Tappor kèlap sèngko' enjâ' ta' akento'!"

Iwan : "Mon bâuna bhâthowangan ènga' rèya. Sèngko' ta' akento'. Bâ'na ta' akento'. È ḍinna' taḍâ' orèng polè. Masa ejjhin sè akento'?"

(Pas bâbâ sowara rajâ taḍâ' orèngnga : Enjâ' sèngko' ta' akento'!). Iwan moso Hayyi pas paḍâ buru

Latèyan 1

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy ajhârbâ'aghi èssèna palegghirân kasebbhut antarana Hayyi sareng Iwan!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Latèyan 2

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka' angghuy abhâdhi palegghirân Pèlè gher-ogher è bâbâ panèka ka'angghuy èpadhâddhi palegghirân!

1. Ponapa sè èkaḍhâbu.
2. Kajhembhârâna atè è bâkto abu-ḍhâbu.
3. Bhâsa sè èyangghuy è bâkto abu-ḍhâbu.
4. Tatakrmana orèng sè aḍhâbu sareng orèng sè mèrengngaghi ḍhâḍhâbuwân.
5. Bhângonna ḍhâḍhâbuwân.

Latèyan 3

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka' angghuy abhâdhi palegghirân! Pèlè gher-ogher è bâbâ panèka ka'angghuy èpadhâddhi palegghirân.

1. Bâkto sareng kennengnganna abu-ḍhâbu
2. Pasèra sè adhâbu sareng pasèra sè èyajhâk abu-ḍhâbu
3. Tojjuwâna abu-ḍhâbu
4. onapa sè èkaḍhâbu
5. Kajhembhârâna atè è bâkto abu-ḍhâbu

Sangghemman Abâ' Dhibi'

Jhâjhâl parèngè tanḍhâ pacal (✓) jhâjhârbâ'ân sè èkaonèngè sampèyan!

No.	Torè Èmodhi sareng Sakanca'an	Ngaghâli	Ta' ngaghâli
1.	Abdhina ampon onèng ka pokeddhâ palegghirân		
2.	Abdhina ampon onèng ka cem-macemma palegghirân		
3.	Abdhina ampon onèng ka ḍhâ-tanḍhâna palegghirâ		
4.	Abdhina ampon onèng ka onḍhâgghâ bhâsa sè loco		
5.	Abdhina ampon onèng nyerrat palegghirân		

Artèna ca'-oca' sè parlo èkaghâli:

nerrat	: nolès
panjhâk	: tokoh
sowara	: monyè
engghi enten	: bhâsa parnengnga.
sangghemman	: pamangghi, tanggapan (BI)

E. Panèlayan Bâbulângan 3

Èyatorè maos ghâncaran è bâbâ panèka kalabân tètè. Sa'amponna maos, jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè lerres!

Pokeddhâ Palegghirân

Palegghirân èngghi panèka lalampa'an sè kèngèng mabhunga tor kèngèng makasokan pamèyarsa kantos apaghibat manabi mèyarsa palegghirân panèka kèngèng jhumambhâr. Palegghirân sè saè panèka ghumantong dâ' ka bânnya'na makasokan orèng sè maos otabâ mèrengngaghi. Tambâ bânnya' orèng sè kasokan, tambâ saè palegghirân panèka.

Ḍhâ-Tanḍhâna Palegghirân

Bâḍâ jhughân kadhâddhiyân sè kèngèng makasokan orèng namong ta' tatamso' ka palegghirân. Opamana ḍhâbuna na'-kana' kènè' sè ta' onèng pa-ponapa. Ka'angghuy ta' sala tampa ka lalampa'an laènna, è bâbâ panèka kèngè èyoladhi ḍhâ-tanḍhâna palegghirân èngghi panèka.

1. Aghânḍhu' pan-saponapan lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas kasokan.
2. Lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas kasokan panèka bânne namong sakalèyan. Lalampan sè loco panèka kodhu li-bâliyân.
3. Bhâb sè loco panèka bânne namong ḍâri panjhâgghâ bisaos. Bhâb sè loco panèka kèngèng ḍâri ḍhâbuna panjhâgghâ. Opamana rasoghâna panjhâk, manabi alomampa, sareng saterrossa.
4. Bhâb sè sè loco panèka bânne namong ḍâri panjhâgghâ bisaos. Bhâb sè loco panèka kèngèng ḍâri latarra. Panèka kèngèng loco ghumantong dâ' ka pènalla pangangghit.

Pangangghit kèngèng aghuna'aghi ponapa'a bisaos nyopprè bânnya' bhâb-bhâb sè loco sè kèngèng èpangghi'i parapamèyarsa. Sajân bânnya' bhâb sè loco, tambâ bânnya' tor segghut pamèyarsa panèka akel-bhâcèkel, palegghirân panèka tambâ saè.

a. Èyatorè pèlè jâwâbhân sè palèng lerres!

1. Palegghirân èngghi panèka lalampa'an sè kèngèng
 - a. mabhunga
 - b. ghuru bân rato
 - c. ghuru
 - d. rato bâb bhuppa'
 - e. orèng
2. Paghibat manabi mèyarsa palegghirân panèka kèngèng
 - a. Emba sareng ghuttè
 - b. orèng towa sè ðuwâ'
 - c. emba lakè'
 - d. èpor-campor
 - e. jhumambhâr
3. Palegghirân sè saè panèka ghumantong ðâ' ka bânnnya'na
 - a. parènta
 - b. pètodhu
 - c. tipoggrafi
 - d. ca'-oca'
 - e. makasokan
4. Tambâ bânnnya' orèng sè kasokan, tambâ
 - a. bupati
 - b. kèyaè
 - c. seppo
 - d. èndhâ
 - e. saè
5. Aghânḍhu' pan-saponapan lalampân sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas
 - a. Sè nyepowè
 - b. Sè ngator
 - c. rajâ
 - d. kasokan
 - e. Komandan

6. Lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrengngaghi pas
 - a. abit
 - b. oca' rangkep
 - c. Oca' asal
 - d. kasokan
 - e. sakejjhâ'
7. Lalampan sè loco panèka kodhu
 - a. Global
 - b. Pangoladhân
 - c. èbhâsaè
 - d. li-bâliyân
 - e. Isasi
8. Bhâb sè loco panèka kèngèng dâri ḍhâbuna
 - a. taktil
 - b. panjhâgghâ
 - c. ḍukeccap
 - d. morèddhâ
 - e. pa' keccap
9. Bhâb sè loco panèka kèngèng dâri
 - a. ter-ter
 - b. latarra
 - c. panotèng
 - d. tèngghi
 - e. bhârâng
10. Panèka kèngèng loco ghumantong dâ' ka pènalla
 - a. pangangghit
 - b. ngaret
 - c. enjâ' iyyâ
 - d. èyoladhi
 - e. rettek

b. Èyatorè karembhâk sakanca'an pètanya è bâbâ panèka ponapa maksoddhâ!

1. Panjhâk èngghi panèka
2. Palegghirân èngghi panèka
3. Latar èngghi panèka
4. Gher-ogher èngghi panèka
5. kasokan èngghi panèka

c. Jhâjhâl abhâḍhi okara kalabân aghuna'aghi ca'- oca' è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsana dhibi'!

1. sè loco
2. jhumambhâr
3. namong
4. panjhâgghâ
5. makasokan

Glosarium Parèbhâsan:

Terrossana...

72. Ngébā anjhā'	= Tamoy sé andhaddhiagi oréng saké' sajân sara.
73. Ngédingngagi ka monyéna kojhu'	= Parcajā dǎ' kabhâr angén (kabhâr angén = kabhâr sé ta' nyata jha' bhender).
74. Ngejjhennagi taé ghâring	= Alako sara kaangguy abhândâi kabhâgusân.
75. Ngejjhennagi taé kerréng	= nomer 934.
76. Ngello' dâlem	= Ekoca'aghi dǎ' oca'na oréng sé alos nangéng saké ka até.
77. Ngembhâng geddhâng	= Ekoca'aghi dâ' oréng sé ojup otabâ takabbur, ngongkollaghi kalebbianna abâ'na (kembhângnga gheddhâng = tongkol).
78. Ngembhâng lalang, masana kopéténg pérak	= Osomma oréng padâ anga-bhunga, opama, tellasân, paraya'an kamardhika'an
79. Ngencoppaghi pajung	= Ekoca'aghi dǎ' téngka lako sé makocem kahormadhân (kocem = jhuba', rusak).
80. Ngérét perréng dâri konco'	= Ekoca'aghi dǎ' oréng sé ngalakoné pangghâbâyân sé ghâmpang, nangéng épamalarat dhibi'.
81. Ngobai bârângka	= Oréng sé maré kapatéyan biné, abiné polé dâ parmélina binéna sé maté.
82. Ngobu éték laké'	= Méyara oréng lalaké' panganggurân, opama; ngala' manto laké' sé ta' andi' pangghâbâyân, nganggur.
83. Ngocol tangghu	= Kabhâr sé cé' bhidhâna bi kabâdâ'ân sanyatana.
84. Ngojhânaghi bujâna dhibi'	= Ekoca'aghi dâ' oréng sé ngadhungéng kabeccé'an otabâ kapénterranna aba'na dhibi'.
85. Ngokér langngé' masa iya'a	= Jha' lébur ngen-ngangen pa-apa sé mostaél bisa'a kalakon.

86. Ngokor b  kto = Alako kalaban ngast  t   samb   aj  g   b  ktona.
87. Ngokor dhalika = Ngalako sab  r  ng panggh  b  y s   ta' apaghuna.
88. Ngot  k, dumpa = Ekoca'aghi d  ' or  ng s   burung oll  ya kaontongan.
89. Ngot  p d  j   ngenn  ng lao' = Or  ng s   asemmonan ngangghuy oca' sangl  ngan. (oca' sangl  ngan = oca' s   andi' art   sab  liggh  , opama; ro'omma kento', maksoddha: b  cengnga kentok, b.s.l.)
90. Ngowan b  kto = Aj  g   b  kto, opama; b  l maso', laot, mol  , sholat, b.s.l.
91. Ngowan olat, ngomb  r terrang = Ekoca'aghi d  ' or  ng s   aj  g   ta' leplabbh   or  ng s   andi' b  r  ng, bil     k  ra   nt  ng, b  r  ngnga dhuli   sabhut (tal  plap = lopot pangabess  ,   nt  ng).
93. Nolghes terros nono = Kabhuru, ta' kadant  n, marg   c  ' kasusuna. (tolges = peggh  ', potong ap  sa as  lla   peddh  ng sakal  an)
94. Nomp  ' jh  r  n apajungan = Or  ng s   oll   kaontongan dukal      d  lem s  ttong bakto, dukal   bhunga.
95. Nongg  ' semm   = Ekoca'aghi d  ' or  ng s   agh  nt   j  julugg   or  ng towana. (semm   = orbus, d  un s   bhuru tombu)

Ghâncaran ka'angghuy ajâwâb soal nomer 1 kantos 20

Dhinēng sē ēmaksot sareng bhâsa ēngghi panèka ghâlimpo'na parlambhâng sē abujut monyē sē meddhâl dâri manossa kalabân ē tengnget sareng ēghuna'aghi ka'angghuy abu-dhâbu sareng maghârsarē tor dhâddhi sala sêttong tandhâ'na maghâr sarē panèka. Bhâsa panèka mēnangka pakakas ka'angghuy abu-dâbu sareng orēng laēn.

Dhinēng dâ-tandâna bhâsa akadhi sē ē jhârbâ'âghi ē bâbâ panèka.

1. Ghâlimpo'na parlambhâng sē abujut monyē sē kalowar dâri manossa.
2. Nalēka ēpakalowar tor ēghuna'aghi kalabân ētengget.
3. Ghâduwân bârghâ sē ēghuna'aghi nalēka abu-dâbu.
4. Monyē sē ēghuna'aghi nalēka abu-dâbu panèka ta' kodhu akor sareng bhârângnga.
5. Èkaghâli sareng bârghâ otabâ maghârsarēna.
6. Nalēka ēpakalowar ēghuna'aghi ghi' ēkaghâli ghâllu otabâ èyakorraghi sareng pēkkēran.

Nalēka akandhâ panèka bâdâ ongrodhâna. Ongrodhân bhâsa sē ēghuna'aghi panèka èsambhât ondhâgghâ bhâsa.

Macemma ondhâgghâ bhâsa:

1. Bhâsa mandhâp/kasar (enjâ' iyâ)
2. Bhâsa tengnga'an (engghi enten)
3. Bhâsa alos (ēngghi bhunten)

Dâlem kaoḍi'ân panèka kaḍhâng bâdâ sē apadhu. Nalēka apadhu panèka orēng pas aghuna'aghi bhâsa sē cē' kasarra. Bhâsa panèka ta' kèngèng èdhâbuwâghi. Dhinēng bhâsa sē cē' kasarra ēngghi panèka ghâlimpo'na parlambhâng sē abujut monyē sē meddhâl dâri manossa kalabân ē tengnget tor ēyangghep kasar tor ta' nyamporna'aghi ka pangghâliyâna orēng laēn.

Dhâ-Tandhâna Bhâsa Sē Cē' Kasarra

Bhâsa sē cē' kasarra panèka ta' bân-sarombân ēghuna'aghi. Bâdâ bâktona bhâsa panèka ēghuna'aghi. Bâktona ēngghi panèka nalēka regghet, dhuka, otabâ apadhu. Bhâsa panèka salaēna ghâduwân dâ-tandâna akadhi bhâsa lumbrâna. Bhâsa panèka ghâduwân dâ-tandâ laēn ta' kapprana dâri bhâsa lumbrâna. Dhinēng dâ-tandâna bhâsa cē' kasarra akadhi sē ē jhârbâ'âghi ē bâbâ panèka.

1. Bhâsa panèka ta' nyamporna'aghi ka pangghâliyâna orēng laēn.
2. Bhâsa panèka ēyangghep kasar sareng bârghâ otabâ maghârsarēna.
3. Orēng sē aghuna'aghi ēyangghep ta' ngaghungē tatak krama.

Cēm-Macemma Bhâsa Sē Cē' Kasarra

Dhinēng macemma bhâsa sē cē' kasarra akadhi ē bâbâ panèka.

1. Bhâsa kasar sè akor sareng angghuta raghâ. Maksoddhâ ta' sadhâjâna angghuta raghâ kēngēng ēbhâḍhi bhâsa sē cē' kasarra. Sē lumbrâ angghuta raghâ sē ēghuna'aghi akadhi cēthak, mata, kopēng, colo', ghighi, Opamana. Ta' ngabâs matana? Ta' ngèḍingngaghi kopēngnga? Congorra coma atapet malolo.
2. Bhâsa kasar sè akor sareng kēbân. Maksoddhâ ta' sadhâjâna nyamana kēbân kēngēng ēbhâḍhi bhâsa sē cē' kasarra. Sē lumbarâ kēbân sē ēghuna'aghi ḍâlem bhâsa sē cē' kasarra ēngghi panèka patē' sareng moseng. Opamana. Ta' ngabâs matana patē' ? . Moseng rēya, buḍu'na sapa bâna ?
3. Bhâsa kasar sè akor sareng lalakonna kēbân. Akadhi jhâjhârbâ'ân ē attas, ta' sadhâjâna lalakonna kēbân kēngēng ēbhâḍhi bhâsa sē cē' kasarra. Sē lumbarâ kēbân sē ēghuna'aghi ḍâlem bhâsa sē cē' kasarra ēngghi ka'ḍinto lakona bilis, lakona olar, lakona mano', sareng lakona lumbrâna kēbân. Opamana. Agâlâjâr ḍâ' emma bâ'na? Lakona coma alēngker. Mon ta' èbâghi jhâ' kar-kar! Congorra lako akowèk malolo.
4. Bhâsa kasar sè akor sareng mahlok alos. Akadhi jhâjhârbâ'ân ē attas, ta' sadhâjâna mahlok alos kēngēng ēbhâḍhi bhâsa sē cē' kasarra. Lumbarâna mahlok alos sē ēghuna'aghi ḍâlem bhâsa sē cē' kasarra ēngghi panèka kot-binakot, sētan, sareng ḍâno. Opamana. Bâna jhâ' dhâddhi kot-binakot! Sētan rēya, buḍu'na sapa ?
5. Bhâsa kasar sè akor sareng lalampanna orēng sē ēyangghep sala otabâ dhujân la-nyala. Akadhi jhâjhârbâ'ân ē attas, ta' sadhâjâna lalampanna orēng sē ēyangghep sala kēngēng ēbhâḍhi bhâsa sē cē' kasarra. Opamana. Bâ'na ta' abhâḍhughâ mon ta' dhâddhi malēng. Lakona bâ'na coma ngēco' andi'na orēng.
6. Bhâsa kasar sè akor sareng bhârâng sē ēkabâjhi'i orēng. Maksoddhâ ta' sadhâjâna bhârâng sē ēkabâjhi'i orēng kēngēng ēbhâḍhi bhâsa sē cē' kasarra. Contona akadhi. Lalakonna bâ'na paḍâna taè. Ngallē bhâthang! Colo'na bâ'na paḍâna pacarrèn.

a. Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân aparēngi tanḍhâ lang-kalēng (X) è jâwâbhân sè palēng lerres maghut ka ghâncaran è attas!

1. Dhinēng sē ēmaksot sareng bhâsa ēngghi panèka ghâlîmpo'na parlambhâng sē abujut monyē sē meddhâl ḍâri a. manossab. kēbânc. tamennand. angène. tabbhuwân	2. Monyē sē meddhâl ḍâri manossa kalabân ē tengnet sareng ēghuna'aghi ka'angghuy a. alomampab. aghulic. aḍhâ'ârd. abu-ḍhâbue. asopenna

3. Monyē sē meddhâl dâri manossa nalēka ēpakalowar tor ēghuna'aghi kalabân
 - a. alos
 - b. èpakajâ
 - c. ètengnget
 - d. èndhâ
 - e. bhâsa
4. Bhâsa panèka ghâḍuwân bârghâ sē aghuna'aghi nalēka
 - a. Laghu
 - b. asènjhâng
 - c. abu-ḍhâbu
 - d. alako
 - e. amaèn
5. Monyē sē ēghuna'aghi manossa nalēka abu-ḍâbu panèka ta' kodhu akor sareng
 - a. tètèyanna
 - b. ḍhâ'ârâna
 - c. rasoghâna
 - d. jhângsérana
 - e. bhârângnga
6. Bhâsa panèka èkaghâli sareng
 - a. bârghâna
 - b. sakola'anna
 - c. dhâlemma
 - d. korsèna
 - e. pakaddhâ
7. Nalēka ēpakalowar ēghuna'aghi ghi' bhâsa panèka ēkaghâli ghâllu otabâ èyakorraghi sareng
 - a. sapèna
 - b. tegghâllâ
 - c. kèbâna
 - e. pèkkèran
 - d. tamenna
8. Nalèka akanḍhâ panèka bâḍâ
 - a. èbuwânga
 - b. ongrodhâna
 - c. paḍâ'â
 - d. talèyerra
 - e. Compo'na
9. Ongrodhân bhâsa sè èghuna'aghi panèka èsambhât oḍhâgghâ
 - a. bhâsa
 - b. sastra
 - c. ghâncaran
 - d. bhârâng
 - e. puisi
10. Bhâsa manḍhâp èsambhât oḍhâgghâ bhâsa
 - a. loco
 - b. dhuka
 - c. sabbhâr
 - d. enjâ'-iyyâ
 - e. èndhâ
11. Bhâsa tengnga'an èsambhât oḍhâgghâ bhâsa
 - a. bhângsolan
 - b. ghâncaran
 - c. engghi-enten
 - d. puisi
 - e. bhâlâi
12. Bhâsa alos èsambhât oḍhâgghâ bhâsa
 - a. moḍèrn
 - b. manca
 - c. èjhuwâl
 - d. èngghi-bgghi-bhunten
 - e. lowar
13. Nalèka apadhu panèka orèng pas aghuna'aghi bhâsa sè
 - a. alos
 - b. bhiri
 - c. cè' kasarra
 - d. bhâris
 - e. akoto'

14. Bhâsa sè cè' kasarra panèka ta' kèngèng
- bhâris
 - artèna
 - èghuna'aghi
 - kalèp
 - buwâng
15. Dhinèng bhâsa sè cè' kasarra èngghi panèka ghâlimpo'na parlambhâng sè abujut monyè sè meddhâl dâri manossa kalabân ē tengnet tor ēyangghep kasar tor ta' nyamporna'aghi ka pangghâliyânna
- orèng
 - kèbân
 - èndhâ
 - bânnya'
 - tamennan
16. Bhâsa sè cè' kasarra panèka ta' bân-sarombân
- bhângsalan
 - èḍhâbuwâgghi
 - rora bhâsa
 - asopenna
 - Kèrata bhâsa
17. Bâktona bhâsa sè cè' kasarra panèka èghuna'aghi èngghi panèka nalèka
- bhâlai
 - konsonan
 - palèman
 - regghet
 - èndhâ
18. Ḍâ-tanḍâna bhâsa cè' kasarra panèka ta' nyamporna'aghi ka pangghâliyânna
- ajâm
 - samangkèn
 - sapè
 - sakonè'
 - orèng
19. Ḍâ-tanḍâna bhâsa cè' kasarra panèka ēyangghep kasar sareng bârghâ otabâ
- maghârsarèna
 - powasa
 - sakonè'
 - vokal
 - konsonan
20. Orèng sè aghuna'aghi ēyangghep ta' ngaghungè
- acora'
 - tatakkrama
 - kabhârrâ
 - moḍèrn
 - Bâ'ârî'

Ghâncaran ka'angghuy ajâwâb soal nomer 21 kantos 30

Tokoh otabâ panglako è ḍâlem carèta pandâ' èngghi panèka orèng otabâ sè èyangghep orèng sè ngaghungè onḍhâghân bâbâtek è ḍâlem carèta. Cem-macemma tokoh akadhi è bâbâ panèka.

1. Tokoh otama sareng tokoh tambâ'ân. Tokoh otama èngghi panèka tokoh otabâ panglako sè palèng bânnya' èjhârbâ'âgghi kaoḍi'ânna è ḍâlem carèta. Pangangghit sè ngaghungè pamangghi akadhi panèka manabi è ḍâlem carèta sè èyangghit bâḍâ tokoh otabâ panglako sè palèng bânnya' èjhârbâ'âgghi kaoḍi'ânna è ḍâlem carèta dhinèng tokoh laènna ta' patè èkakandhâ. Dhinèng tokoh tambâ'ân èngghi panèka tokoh sè ta' èkacarèta manabi ta' akaè' sareng tokoh otama.

2. Tokoh protagonis sareng antagonis. Bâḍâna ghâlimpo'na tokoh protagonis sareng antagonis panèka polana ta' monḍhut ka pamangghi ghâlimpo' tokoh otama sareng tambâ'ân. Tokoh protagonis èngghi panèka tokoh sè lalampanna akor sareng nila-nilai sè èkasokanè sareng masyarakat. Dhinèng tokoh antagonis èngghi panèka tokoh sè dhâddhi lalabânanna tokoh protagonis. Bâḍâ sè ngaghungè pamangghi bâḍâna tokoh tritagonis sè èma'naè tokoh nèttral. Èstona taḍâ' tokoh panèka sè ta'ghâḍhuwân lako otabâ nèttral. Sanaosa sakonè' masthè bâḍâ lakona.
3. Tokoh teptep sareng tokoh abâ-obâ. Tokoh teptep èngghi panèka tokoh sè abâ-obâ bâbâteggâ. Tokoh panèka ngabihi ḍâri mamolanna carèta kantos pongkasanna carèta bâbâteggâ ta' abâ-obâ. Manabi bâbâteggâ saè ngabihi ḍâri mamolanna carèta kantos pongkasanna carèta bâbâteggâ pagghun saè. Sabhâligghâ. Manabi bâbâteggâ ta' saè, ngabihi ḍâri mamolanna carèta kantos pongkasanna carèta bâbâteggâ pagghun ta' saè.

Manabi èyoladhi ḍâri carana pangangghit nodhuwâghi bâbâteggâ panglako è ḍâlem carèta.

1. Jhujhuk èjhârbâ'âghi sareng pangangghit. Manabi pangangghit jhujhuk ajhârbâ'âghi bâbâteggâ tokoh. Paramaos ta' mabi so-lesso nyarè bâbâteggâ tokoh. Pangangghit ampon aparèng onèng jhâ' tokoh panèka orèng saè otabâ orèng ta' saè.
2. Èdhudhuwâghi lèbât kaoḍi'âna tokoh. Cara panèka bâḍâ pan-saponapan cara akadhi è bâbâ panèka.
 - a. Lèbât sakobhengnga tokoh. Manabi sakobhengnga tokoh panèka saè, è ḍâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.
 - b. Lèbât ghuliennengnga tokoh. Manabi ghuliennengnga tokoh panèka saè, è ḍâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.
 - c. Lèbât pèkkèranna tokoh. Manabi pèkkèranna tokoh panèka saè, è ḍâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.
 - d. Lèbât kanḍhâna tokoh laèn. Manabi kanḍhâna tokoh laèn tokoh panèka saè, è ḍâlem carèta panèka bâbâteggâ saè.

b. Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka maghut ka ghâncaran è attas!

21. Tokoh otabâ panglako è ḍâlem carèta pandâ' èngghi panèka orèng otabâ sè èyangghep orèng sè
22. Tokoh otama èngghi panèka tokoh otabâ panglako sè palèng bânnya'
23. Pangangghit sè ngaghungè pamangghi akadhi panèka manabi è ḍâlem carèta sè èyangghit bâḍâ tokoh otabâ panglako sè
24. Dhinèng tokoh tambâ'ân èngghi panèka tokoh sè
25. Tokoh protagonis èngghi panèka tokoh sè lalampanna akor sareng
26. Dhinèng tokoh antagonis èngghi panèka tokoh sè
27. Èstona taḍâ' tokoh panèka sè ta'ghâḍhuwân

28. Tokoh teptep èngghi panèka tokoh sè
29. Manabi pangangghit jhujhuk ajhârbâ'âghi bâbâtegghâ tokoh. Paramaos ta' mabi
30. Manabi sakobhengnga tokoh panèka saè, è dâlem carèta panèka

Ghâncaran ka'angghuy ajâwâb soal nomer 31 kantos 40

Tèmana carèta panèka namong aropa sèttong okara mènangka pokeddhâ carèta. Sanaosa aropa'aghi pokeddhâ carèta, tèma panèka bâdâ cem-macemma. Tèma panèka bâdâ duwâ' macem ghâlimpo'. Dhinèng cem-macemma tèma akadhi è bâbâ panèka.

1. Tèma tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè akor sareng pamanghina orèng-orèng tradisional. Tèma sè èmaksod èngghi panèka.
 - a. Kanca sè ongghuwân èngghi panèka kanca sè bâdâ tor aparèng bhântowan nalèka sossa. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi bâdâ kancana sè sossa pas èyangghep nyossaè.
 - b. Orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ. Pangangghit ngaghungè pamangghi , jhâ' manossa ampon ta' kèngèng apa-ponapa manabi ampon ngaghungè kasossa'an sè rajâ.
 - c. Manabi pol-makompol obâng tanto paghi' bânnya' obângnga. Pangangghit ngaghungè pamangghi manabi pâdâ alako ghu-ongghu bhâkal dhâddhiyâ orèng sè samporna.
 - d. Manabi jhujhur bhâkal dhâddhiya orèng pojhur.
2. Tèma sè bânne tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè ta' akor sareng tèma tradisional. Tèma panèka ta' kèngèng èma panèka ta' kèngèng èka-sangka, tor dhâdhâghân.

Sadhâjâ tèma-tèma èyattas, aghâdhu' nêlay-nêlay. Nêlay-nêlay panèka mènangka bâburughân sè saè.

c. Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka maghut ka ghâncaran è attas!

31. Tèmana carèta panèka namong aropa sèttong okara mènangka pokeddhâ carèta **Ponapa pangghibhâddhâ** manabi bâdâ duwâ' okara?
32. Sanaosa aropa'aghi pokeddhâ carèta, tèma panèka bâdâ cem-macemma. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi tèma panèka** bâdâ cem-macemma ?
33. Kanca sè ongghuwân èngghi panèka kanca sè bâdâ tor aparèng bhântowan nalèka sossa. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi pas ta'** aparèng bhântowan nalèka sossa?
34. Orèng bhuru èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ.. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi pas** èmot ka Sè Kobâsa manabi ampon ngaghungè kasossa'an rajâ?

35. Manabi pol-makompol obâng tanto paghi' bânnya' obângnga.. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** pol-makompol obâng tanto paghi' bânnya' obângnga?
36. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** alako ghu-ongghu pas dhâddhi orèng sè samporna?
37. Manabi jhujhur bhâkal dhâddhiya orèng pojhur.
Ponapa pangghibhâddhâ manabi dhâddhi orèng jhujhur?
38. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi dhâddhi orèng** pojhur ?
39. Tèma sè bânne tradisional èngghi panèka tèma-tèma sè ta' akor sareng tèma tradisional. **Ponapa bhidhâna?**
40. Tèma sè bânne tradisional èngghi panèka ta' kèngèng èka-sangka tor dhâdhâghân. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** tèma' panèka ta' kèngèng èka-sangka?

Bâbulângan 4

KASENNÈYAN

(DRAMA)

Drama panèka bujud dâri tarékana pangangghit ka'angghuy maḍâpa' èssèna pangghâliyân sareng pamangghina pangangghit lèbât angghidhân sè lakowaghi èyattas pangghung. Lèbât angghidhân sè èlakowaghi panèka sadhâjâ pamèyarsa kèngèng bâburughân sè saè tor kèngèng majhembhâr pangghâliyân.

Sumber Gambar: www.istock.com

Cap-Ocabhân:

Drama panèka sala sèttong kaca kebbhângnga kaodj'ân

Tujuan Pembelajaran

1. Peserta didik mampu menganalisis dan menanggapi èssè, sosonan drama melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
2. Peserta didik menganalisis onḍhâgghâ bhâsa teks drama melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
3. Peserta didik mampu menulis teks drama dengan menggunakan tiga onḍhâgghâ bhâsa yang baik dan benar.
4. Peserta didik menerapkan teks drama yang ditulis dalam bentuk film pendek.

A. Èyatorè Mèyarsa'aghi

1. Ponapa sampèyan onèng bhidhâna cem-macemma drama?
2. Ponapa bhidhâna drama Madhurâ sareng drama laènna?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb drama. Oca' ḍrama panèka èstona mamolanna asalla ḍâri bhâsa Latin sè aghânḍhu' artè ngalakowaghi, jhughân ḍâri bhâsa Yunani sè aghânḍhu' artè ngalakowaghi carèta sè ètèro ḍâri kadhâddhiyân rè-sarèna. Carèta ghellâ' aghâmbhârraghi parsèkona manossa sè salang tambu manabi ngaghungè karep otabâ sè èkasokanè sè ètojju.

Hakèkaddhâ Ḍrama

Sumber Gambar: www.istock.com

Nèngalè ḍâri bhângonna, ḍrama panèka bâḍâ ḍuwâ' macem. Sè ḍâ'-aḍa' èngghi panèka abhângon buku sè èsebbhut naskah ḍrama. Dhinèng bhângon sè kapèng ḍuwâ' èngghi panèka tatèngghun sè èmaènnaghi sareng panjhâgghâ ḍrama neng è pangghung.

Nèngalè ḍâri artèna, ḍrama panèka bâḍâ ḍuwâ' macem èngghi panèka mènorot artè sè jhembhâr sareng artè sè copè'. Artè jhembhâr ḍrama: ḍrama èngghi panèka ghun-tèngghun sè èyoladhi orèng bânnya'. Artè copè'na ḍrama èngghi panèka carètana orèng è sakobhengnga sè èlakowaghi è attas pangghung.

Dhinèng cem-macemma drama manabi èyoladhi dâri èssèna akadhi è bâbâ panèka. Tragèdi: drama panèka acarèta bhâb kasangsara'anna otabâ kamassakkaddhâna orèng odi'. Sedheng Komèdi: drama panèka acarèta bhâb kaoði'an sè nyennengngaghi dâ' manossana sè èparèngè amanat sareng Ghustè sè Mahabellâs.

Tragikomèdi: drama sè èmamolanè sareng carèta sè nyossaè pas kèng-bingkèng carètana èpongkasè sareng akhèr sè saè, ghumbhirâ, otabâna nyennengngaghi ka tokoh carèta tor jhughân dâ' sadhâjana sè ngoladhi.

Komèditragèdi: drama sè èmamolanè sareng carèta ghumbhirâ otabâna nyennengngaghi dâ' sadhâjana sè ngoladhi pas di-buðina èpongkasè sareng kadhâddhiyân sè mapotek pangghâiyâna sè ngoladhi.

Ghunana Drama:

- a. Ka'angghuy pakakas maðâpa' pamangghi sareng siaturrahmi.
- b. Ka'angghuy pakakas ka'angghuy majhembhâr pangghâiyân.
- c. Ka'angghuy pakakas bâburughân.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Oca' drama panèka èstona mamolanna asalla dâri bhâsa Latin sè aghândhu' artè
2. Carèta ghellâ' aghâmbhâraghi parsèkona manossa sè
3. Nèngalè dâri bhângonna, drama panèka bâdâ
4. Sè dâ'-ada' èngghi panèka abhângon buku sè èsebbhut
5. Nèngalè dâri artèna, drama panèka bâdâ

Latèyan 2

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Ponapa artèna jhembhâr drama?
2. Ponapa artè copè'na drama?
3. Ponapa sè ècarèta'aghi neng tragèdi?
4. Ponapa ghunana tragèdi?
5. Komèdi panèka acarèta'aghi ponapa? Jhârbâ'aghi!

Latèyan 2

**Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy aparèng jhâjhârbâ'ân
ghunana drama tragèdi sareng komèdi mongghu ka morèd sareng
masyarakat!**

B. Èyatorè Maos

Bhâ' onènga sampèyan èpakon maos skènario neng drama?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb bagiyân-bâgiyâna drama. Maos skènario drama panèka bânnya' ghunana. È antarana kèngèng nombuwâghi pamangghi sè anyar ka'angghuy ngangghit drama laènna. Kèngèng nombuwâghi pamangghi ka'angghuy nyarè bâburughân sè saè ḍâri drama panèka.

Maos Patètè!

Bâgiyân-Bâgiyâna drama akadhi è bâbâ panèka.

1. Bhul-Ombhul. Bhul-Ombhul èngghi panèka nyamana angghidhân. Dhinèng ḍhâ-tanḍhâna bhul-ombhul sè saè akadhi è bâbâ panèka
 - a. Bhul-ombhul sè saè èngghi panèka okarana ta' patè lanjhang.
 - b. Bhul-ombhul sè saè èngghi panèka makapèncot paramaos ka'angghuy ngaonèngèssèna.
 - c. Bhul-ombhul sè saè èngghi panèka sè makèlè èssèna.
2. Kramagung. Kramagung èngghi panèka pètodhu ka'angghuy èlampa'aghi panjhâk sabellunna abudhâbu.
3. Notasi èngghi panèka èssèna rèngkessanna carèta bhân-sabhân bhâbhâghân.
4. Dialog èngghi panèka ḍhâ-kandhâ antara ḍuwâ' orèng otabâ langkong saè akanḍhâ sakanca'an, kèngèng jhughân asareng sè ngoladhi.
5. Bhâbhâghân èngghi panèka bâgiyân ḍâri bhân-sabhân ongrodhâna carèta. Bâgiyân tèks è ḍâlem drama aghânḍhu' bâgiyân intrinsik sareng ekstrinsik. Bâgiyân kasebbhut èjhârbâ'aghi akadhi è bâbâ panèka.

Bagiyân Intrinsik Drama

Bâgiyân intrinsik èngghi panèka aropa'aghi bâgiyân-bâgiyân ḍâri naskah sastra sè aghânḍhu': tema, alur otabâ ongrodhâna kadhâddhiyan è ḍâlem carèta, tokoh, perran, carana akanḍhâ tor bulangan beccè' salastarèna ngoladhi drama panèka.

Tèma pokeddhâ carèta. Tèma bâḍâ ḍuwâ' èngghi panèka:

- a. Tema mayor : pokeddhâ carèta sè ècarèta'aghi ngabidhi ḍâri aḍâ' kantos ka bingkèng.
- b. Tema minor : pokeddhâ carèta tambâ'ân sè biyâsana èsel-sessellaghi ghân nè'-sakonè' ta' kantos èpalastarè.

Jhejjher carèta èngghi panèka ongrodhâna kadhâddhiyan sè bâḍâ è ḍâlem carèta. Kadhâddhiyan ghellâ' èyongrot ngangghuy ongrodhân sabâb-pangghibât, ngabidhi ḍâri kadhâddhiyan sè ḍâ'-aḍâ' kantos carèta sè kèng-bingkèng kadhibi'. Bâgiyân carèta sè ḍâ'-aḍâ' biyasana ghi' ta' salekko, nangèng sajân abit sajân rowet kantos ḍâpa' ka tokoh carèta kodhu aobâ nasib otabâ klimaks. Sa'amponna panèka

bâdâ dîhâ-tandâ jhâ' carèta panèka bhâdîhi èpongkasè. Sa'amponna panèka bâdâ pongkasanna carèta. Pongkasan carèta panèka bâdâ telo'.

- Pongkasan sè ghumbhirâ. Èdâlem pongkasan panèka carèta èpongkasè kalabân pangghâliyân ghumbhirâ.
- Pongkasan sè sossa. Èdâlem pongkasan panèka carèta èpongkasè kalabân pangghâliyân sossa.
- Pongkasan sè aghântong. Èdâlem pongkasan panèka carèta èpongkasè namong ta' ghu-ongghu lastarè. Pamèyarsa èyatorè malastarè dhibi' carèta panèka.

Tokoh otabâ panglako èngghi panèka orèng otabâ èyangghep orèng sè ghâdhuwân kualitas bâbâtek è dâlem carèta. Mènorot bânnya'-buntenna kalakowan sè èjhâlânaghi, tokoh èpantha dhâddhi dîuwâ' macem akadhi è bâbâ panèka.

- Tokoh otama èngghi panèka tokoh sè palèng bânnya' èkacarèta.
- Tokoh bâbâ'ân èngghi panèka tokoh sè ècarèta'aghi manabi èkapanlo polana akaè' sareng tokoh otama.
- Latar/ sètting èngghi panèka bâkto, kennengngan, sareng kabâdâ'ânna pangghâliyân, tor bâkto nalèka kadhâddhiyân è dâlem carèta. Latar panèka bâdâ tello' èngghi panèka latar sè abujut kennengngan, latar sè abujut bâkto, sareng latar sè abujut kabâdâ'ânna pangghâliyân.

Bâgiyân Ekstrinsik Drama

Mènorot Rene Wellek sareng Austin Warren bâgiyân sè tamaso' ekstrinsik akadhi è bâbâ panèka.

- Kabâdâ'ân subyektivitas kaodî'ânna sè ngangghit sè kapprana bâdâ cekka'na è dâlem èssèna angghidhâna.
- Kabâdâ'ân psikologis sè ngangghit sè kapprana bâdâ cekka'na è dâlem èssèna angghidhâna.
- Kabâdâ'ân sakobhengnganna sè ngarang sè ngangghit sè kapprana bâdâ cekka'na è dâlem èssèna angghidhâna.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè akor sareng ghâncaran è attas!

- Maos skènario drama panèka bânnya' ghunana dîuwâ' macem è yantarana
- Bâburughân sè saè dâri drama èngghi panèka
- Bidhâna bhul-ombhul sareng tèma èngghi panèka
- Bhul-ombhul sè saè èngghi panèka okarana ta' patè lanjhang polana manabi lanjhang pangghibhâddhâ
- Bhul-ombhul sè saè èngghi panèka makapèncot paramaos ka

Latèyan 2

Èyatorè abhâḍhi okara aghuna'aghi ca'- oca' sè bâḍâ è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten!

1. kabâḍâ'ân : _____
2. kaoḍi'âna : _____
3. ngangghit : _____
4. kapprana : _____
5. cekka'na : _____

Latèyan 3

Èyatorè èmodhi polè jhâjhârbâ'â è attas ponapa ghunana bâgiyân èkstrinsik drama mongghu ka pamèyarsa!

C. Èyatorè Abu-Ḍhâbu

Bhâ' onènga sampèyan rassana amaèn drama?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb alampa'aghi drama. Manabi alakowaghi drama èngghi panèka kodhu paḍâ sareng sokklana. Mala salèrana panjhâk kodhu mèbis otabâ pantes ka'angghuy dhâddhi panjhâgghâ sèttong tokoh.

Maos Patètè!

Dhâddhi sèttong tokoh pas èkamaèn è attas pangghung kodhu èyakorraghi antara panjhâgghâ sareng tokoh è ḍâlem carèta. Polana alampa'aghi lalampanna tokoh è attas pangghung panèka ta' ghâmpang. Langkong ḍhimèn èkabidhi ḍâri ngakorraghi panjhâk sareng tokoh sè bhâḍhi èlampa'aghiyâ lalampanna. Opamana ka'angghuy alampa'aghi tokoh Bima è ḍâlem carèta Bharata Yuḍa, kodhu èlampa'aghi sareng panjhâk sè tèngghi rajâ.

È ḍâlem alampa'aghi lalampanna tokoh drama èngghi panèka dialog antara tokoh sèttong ka sèttonnga, abu-ḍhâbu kadhibi'ân, aobâna salèra, ghulina enneng, sareng laènna, panglako kodhu mapènal ḍhimèn.

È nalèka alampa'aghi abu-ḍhâbu atabâ aḍhâbu ka abâ' dhibi', bhâghiyân suprasegmental akadhi lafal, intonasi otabâ makajâ sareng bhuntenna sowara tor abâ-obâna salèra panèka sè cè' parlonâ. Lafal sè moḍḍhâ, intonasi otabâ tekkeddhâna sowara sè akor ka'angghuy maḍâpa' pessen panèka kodhu èkobâsanè sareng panjhâk. Pa-ponapa sè parlo èkaghâli è ḍâlem alampa'aghi drama akadhi è bâbâ panèka.

1. Maos sareng kaghâli saè teks drama
2. Ngobâsanè bâbâtek tokoh sè bhâkal èlampa'aghiyâ.

Macemma dhân-dhânan neng drama

Drama otabâ lakon ngabhutowaghi dhândhânan ḍâri sadhâjâ sèamaèn. Dhândhânan ghellâ' bânnè namong sè amaèn katèngal bhâghus, nangèng dhândhânan sè amaèn drama bânnâ' kaparlowanna akadhi è bâbâ panèka.

1. Ngobâ bhâdhâna sè amaèn dhâddhi bhâdhân sè akor sareng sè è kabhuto carèta drama sè èsadiyâ'âghi.
2. Ka'angghuy ma'akor sareng tèra'na dhâmar.
3. Ma'akor robâ sareng sèrana orèng sè amaen sareng orèng sè ècarèta'aghi neng lakon. Sadhâjâ pakakas dhândhânan kèngèng èghuna'aghi ka'angghuy èkadhândhân sè amaèn kantos sè amaèn katèngal saè, raddhin tor mèbis sareng tokoh sè ècarèta'aghi neng lakon.

Dhândhânan panèka èmaksottaghi ka'angghuy ngobâ bhâb è bâbâ panèka. Salèra, bârnana kolè', bârnana obu' ḍâri salèra saè/ raddhin dhâddhi sabhâligghâ, ḍâri anom èyobâ seppo tor sabhâligghâ, sareng salaènna, ka'angghuy masorop ḍâ' sè

èkaparlo sareng lakon. Salaèn ghâpanèka neng ghâmpangnga dhândhânan panèka kèngèng ngobâ lakè' dhâddhi nè'-binè'an sareng sabhâligghâ, ngobâ macem bhângsa, otabâ sè èsambhât dhândhânan RAS, akadhi Indonèsia dhâddhi Jeppang, dhân-dhânan ka'angghuy ngakorrâghi dâ' bâkto akadhi ghu-lagghu, sèyang, lemmalem sareng malem, tamaso' dâ' macemma dhân-dhânan èngghi panèka ngobâ cara abu-dhâbu, cara Songennep, Cara Mekkasân, otabâ cara Sampang sareng Bhângkalan.

È bâbâ panèka bâdâ naskah drama. Sabellunna èlampa'âghi kaghâli dhimèn bâbâtek panglakona, akorrâghi sareng panjhâgghâ. Nyopprè samporna akorrâghi jhughân sareng dhândhânanna!

KAMRAT

Sumber Gambar: www.istock.com

Èpalagghuwi Surahwi makompol tra-potrana è ampèrra, polana arembhâghâ bhâb kamrat sè bhâkal èyoði'ana polè abhâreng ca-kancana. Sarkawi aromasa palèng seppo dâri pottrana Surahwi sè laèn pas mokka'è ka'adâ'.

Sarkawi : "Bâdâ ponapa Pa' kaulâ satarètan ma' èpakompol?"

Surahwi : "Sèngko' terro mènta'a tolong ka bâ'na kabbhi. Sèngko' mabâdâ'â kamrat padâna sè ghi' lambâ' bâdâ è Kangèyan."

Sarkawi : "Megghâ' dhâbu, Pa'. Kaulâ ta' ngartè ka maksoddhâ. Manabi ta' kalèro ngàemodhi, kamrat ka'dinto è Kangèyan èyartè'è addhuwân jhârân. Ponapa kaulâ ngèrènga addhuwân jhughân, ponapa namong nyombhâng bârâghâddhâ?"

Surahwi : "Iyyâ bhenḍer, artèna kamrat mongghu ka orèng Kangèyan rèya addhuwân jhârân. Èyaddhu jhung santa'an pas paburuna ta' ollè alonca'. Tolongè sèngko' maranta râng-bhârâng sè èghibâ'â."

Astima : "Èsabâ' è ka'dimma addhuwânna, Pa'? È ka'dinto rassana ghi' taḍâ' kennengnganna addhuwân jhârân, Pa'. Pas bilâ sè addhuwâna jhâ' kennengnganna bisaos ghi' taḍâ'."

Surahwi : "Sèngko' dâgghi ngoddhiyâ nyèwa'a stadion sè lumbrâ èkennengngè addhuwân tembhung. Pola kayèdhi. Mon ta' ollè, ya sabâ' bhâi è tegghâl. Rassana tegghâlâ Sarkawi cè' labara."

Astima : "Ca' èpon haram, Pa'. Orèng sè ngoladhi otabâna sè ngèrèng addhuwân bhâkal tajhebbhâk ka'angghuy narowè gol-agolla."

Sarkawi : "Bâ'na, Lè' jhâ' pang-ghâmpang ngoca' haram ka sèttong bhâb apa polè pas nyala'aghi orèng. Tekka'a abhâjâng, tapè terro èyalemma orèng, yâ, ta' ollè."

Surahwi : "Yâ, dhina sèngko' ngoca'a ka kanca, dâgghi' sabellunna kamrat èmolaè, yâ maca shalawât ghâllu. Maca asrakal, ra lambânna molodhân rowa ma' ollè bâdâ ghunana. Otabâ maca tahlèl ka bânga seppona sè ella taqâ' omor."

Astima : "Bilâ sè addhuwâna, Pa' manabi èparèngsa sareng maos tahlèl otabâ salawât. Sarengngan ta' sadhâjâna orèng sè ngoladhi sareng sè kabhubbhuwân ghilirân ka'dinto pas kasokan."

Sarkawi : "Mon èpalagghu pas pateppa' ka arè ahad otabâna teppa' ka panangghâlân mèra, yâ, ta' kèra ta' mèlo bâkto."

Astima : "Èparèngana haḍiyah ponapa Pa' manabi mennang? Sarengngan stadion ka'dinto pas rombu pas bânnya' ka taèna jhârân. Ènghalè stadion ka'dinto èkennengngè orèng amaèn tembhung."

Surahwi : "Sèngko' dâgghi' ngoddhayâ nyarè orèng ka'angguay abhersè'è stadion. Yâ, mon bâdâ bâjârrânna tanto bâdâ orèng sè abhersèyanna."

Sarkawi : "Ghi' ta' èmolaè la ènger ka'aqâ'."

Surahwi : "Ènjâ' ta' arapa. Alè'na nyamana nyombhâng pamèkkèran ma' ollè dâgghi' ta' ènger, ta' ghimeng."

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân nyarè jâwâbhân è dâlem ghâncaran è attas!

1. Pangghibhâddhâ manabi dhâddhi sèttong tokoh pas èkamaèn è attas pangghung kodhu èyakorraghi antara panjhâgghâ sareng tokoh è dâlem carèta èngghi panèka
2. Langkong dhimèn èkabidhi dâri ngakorraghi panjhâk sareng tokoh sè bhâdhi èlampâ'aghiyâ lalampanna polana
3. È dâlem alampâ'aghi lalampanna tokoh drama èngghi panèka dialog antara tokoh sèttong ka sèttongnga, abu-ḍhâbu kadhîbî'ân, aobâna salèra, ghulina enneng, sareng laènna, panglako kodhu mapènal dhimèn polana
4. È nalèka alampâ'aghi abu-ḍhâbu atabâ aḍhâbu ka abâ' dhibi', bhâghiyân suprasegmental akadhi lafal, intonasi otabâ makajâ sareng bhuntenna sowara tor abâ-obâna salèra panèka sè cè' parlona polana
5. Ngobâsanè bâbâtek tokoh sè bhâkal èlampâ'aghiyâ parlona èngghi panèka

Latèyan 2

Èyatorè abhâḍhi okara aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten kalabân aghuna'aghi ca'-oca'sè ampon kasandhing è bâbâ panèka!

1. nalèka
2. alampa'aghi
3. abu-ḍhâbu
4. abâ'
5. dhibi'
6. bhâghiyân
7. akadhi
8. lafal
9. intonasi
10. makajâ

Latèyan 3

Èyatorè maos ḍrama è attas asareng ghâlimpo'na, kancana sampèyan sè laèn aparèng sangghemman nyopprè sampornana drama kasebbhut!

D. Èyatorè Nyerrat

Bhâ' onènga sampèyan rassana nyerrat drama?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng karidâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb nyerrat drama. Manabi nyerrat drama panèka arttèna nyerrat skènario drama. Bâgiyân- Bâgiyân skènario drama panèka kodhu jhângkep.

Nyerrat Drama

Skènario Drama èngghi panèka catteddhan jhângkep drama sè èdâlemma bâdâ bhul-ombhul, kramagung, dhâ-kandhâ, prolog, sareng èpilog. Namong kaqhang pangangghit kalèp nyerradhâ musik otabâ tabbhuwân.

Dhinèng ghunana musik otabâ tabbhuwân ka drama akadhi è bâbâ panèka.

1. Manabi lalampa'an è dâlem drama panèka tambâ èpakowat kalabân bâdâna musik ka'angghuy makowat latar kabâdâ'ân. Opamana kabâdâ'ân nako'è. Kabâdâ'ân nako'è panèka tambâ kowat manabi ètoro'è sareng musik.
2. Musik otabâ tabbhuwân panèka nambâi bâkto è dâlem latar bâkto.

È dâlem drama tradisinal èkabhuto jhughân bâdâna tembhâng. Tembhâng jhughân makowat latar. Makowat latar panèka kèngèng abujut nambâi bâktona amaèn è attas pangghung. Manabi makowat latar kabâdâ'ân panèka abujut nambâi rassa tako', nambâi rassa ghumbhirâ, nambâi kasossa'an, sareng salaènna.

Musik, tabbhuwân, sareng tembhâng panèka èserrât è dâlem kramagung. Dhâddhi kramagung panèka bâdâ sè namong èserrât dâlem skènario drama ka'angghuy èlampa'aghi bisaos. Manabi prolog panèka èserrât jhughân namong èparèngè bâca'an prolog. Sè èsambhât prolog èngghi panèka pamokka'na lalampa'an. Kennengnganna èsabâ' sabellunna dialog otabâ sabellunna monolog. Manabi monolog panèka dhâbuna panjhâk kadhîbî'ân ta' bhuto èsambhidhi panjhâk laènna. Monolog panèka kabânnya'an bâdâ è dâem palegghirân. Monolog panèka dhâbuna panjhâk ka abâ'na dhibi'. Kèngèng jhughân aropa'aghi dhâbuna panjhâk ka pamèyarsa namong ta' ngabhutowaghi jâwâbhân dâri pamèyarsa. Monolog panèka lalabânanna dialog. Manabi dialog panèka dhâbuna duwâ' panjhâk les-bâlessân.

Latèyan 1

Èyatorè karembhâk sareng ghâlimpo'na ka'angghuy ajâwâb pètanya è bâbâ panèka akor sareng ghâncaran è attas!

1. Bhidhâna skènario drama sareng bhul-ombhul èngghi panèka
2. Bhidhâna skènario drama sareng kramagung èngghi panèka
3. Bhidhâna skènario drama sareng prolog èngghi panèka
4. Bhidhâna skènario drama sareng dialog èngghi panèka
5. Bhidhâna skènario drama sareng monolog èngghi panèka

Latèyan 2

Èyatorè karembhâk sareng ghâlimpo'na ka'angghuy ajâwâb pètanya è bâbâ panèka akor sareng ghâncaran è attas!

1. Bhidhâna dhâ-kandhâ sareng bhul-ombhul èngghi panèka
2. Bhidhâna dhâ-kandhâ sareng kramagung èngghi panèka
3. Bhidhâna dhâ-kandhâ sareng prolog èngghi panèka
4. Bhidhâna dhâ-kandhâ sareng monolog èngghi panèka
5. Ghunana musik è dâlem dhâ-kandhâ èngghi panèka

Latèyan 3

Èyatorè karembhâk è dâlem ghâlimpo'na ka'angghuy nyerrat drama kalabân mèlè pokeddhân è bâbâ panèka!

1. Parlona Ajhâr Bhâsa Madhurâ
2. Mèyara Bhâsa Ngajhum Bhângsa
3. Malanggheng Bhudhâjâ Lokal Madhurâ
4. Mellassa Dhâddhi Ana' Jâtèm

Sangghemman Abâ' Dhibi'

Jhâjhâl parèngè tanḍhâ pacal (✓) jhâjhârbâ'ân sè èkaonèngè sampèyan!

No.	Torè Èmodhi sareng Sakanca'an	Ngaghâli	Ta' ngaghâli
1.	Abdhina ampon onèng ka parlona kramagung		
2.	Abdhina ampon onèng ka parlona prolog		
3.	Abdhina ampon onèng ka parlona dialog è ḍâlem drama.		
4.	Abdhina ampon onèng ka parlona skenario drama.		
5.	Abdhina ampon onèng abhâḍhi drama 1 bhâbhâghân		

Artèna ca'-oca' sè parlo èkaghâli:

parlona	: ghunana
ngangghit	: ngarang
kramagung	: pètodhu alampa'aghi
monolog	: abu-ḍhâbu kadhibi'ân
bhul-ombhul	: nyamana angghidhân, judulla bâca'an (BI)
pokeddhân	: poko', inti (BI)

E. Panèlayan Bâbulângan 4

Èyatorè maos ghâncaran è bâbâ panèka kalabân tètè. Sa'amponna maos, jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè lerres!

Dhinèng ghunana musik otabâ tabbhuwân ka drama akadhi è bâbâ panèka.

1. Manabi lalampa'an è dâlem drama panèka tambâ èpakowat kalabân bâdâna musik ka'angghuy makowat latar kabâdâ'ân. Opamana kabâdâ'ân nako'è. Kabâdâ'ân nako'è panèka tambâ kowat manabi ètoro'è sareng musik.
2. Musik otabâ tabbhuwân panèka nambâi bâkto è dâlem latar bâkto.

È dâlem drama tradisinal èkabhuto jhughân bâdâna tembhâng. Tembhâng jhughân makowat latar. Makowat latar panèka kèngèng abujut nambâi bâktona amaèn è attas pangghung. Manabi makowat latar kabâdâ'ân panèka abujut nambâi rassa tako', nambâi rassa ghumbhirâ, nambâi kasossa'an, sareng salaènna.

Musik, tabbhuwân, sareng tembhâng panèka èserrât è dâlem kramagung. Dhâddhi kramagung panèka bâdâ sè namong èserrât dâlem skènario drama ka'angghuy èlampâ'aghi bisaos. Manabi prolog panèka èserrât jhughân namong èparèngè bâca'an prolog. Sè èsambhât prolog èngghi panèka pamokka'na lalampa'an. Kennengnganna èsabâ sabellunna dialog otabâ sabellunna monolog. Manabi monolog panèka dhâbuna panjhâk kadhîbî'ân ta' bhuto èsambhidhi panjhâk laènna. Monolog panèka kabânnya'an bâdâ è dâlem palegghirân. Monolog panèka dhâbuna panjhâk ka abâ'na dhibi'. Kèngèng jhughân aropa'aghi dhâbuna panjhâk ka pamèyarsa namong ta' ngabhutowaghi jâwâbhân dâri pamèyarsa. Monolog panèka lalabânanna dialog. Manabi dialog panèka dhâbuna duwâ' panjhâk les-bâlessân.

a. Èyatorè pèlè jâwâbhân sè palèng lerres!

1. Lalampa'an è dâlem drama panèka tambâ èpakowat kalabân bâdâna
 - a. Mètode puisi
 - b. ghuru bân rato
 - c. ghuru
 - d. rato bâb bhuppa'
 - e. musik
2. Bâdâna musik ka'angghuy makowat
 - a. Emba sareng ghuttè
 - b. latar
 - c. orèng towa sè duwâ'
 - d. emba lakè'
 - e. sabhirina

3. Kabâḍâ'ân nako'è panèka tambâ kowat manabi ètoro'è sareng
 - a. parènta
 - b. pètodhu
 - c. musik
 - d. tipoggrafi
 - e. ca'-oca'
4. Musik otabâ tabbhuwân panèka nambâi bâkto è ḍâlem latar
 - a. bupati
 - b. kèyaè
 - c. bâkto
 - d. èndhâ
 - e. ghuru è kampus
5. È ḍâlem drama tradisinal èkabhuto jhughân bâḍâna
 - a. Sè nyepowè
 - b. tembhâng
 - c. Sè ngator
 - d. èkarassa
 - e. Komandan
6. Tembhâng jhughân makowat
 - a. auditif
 - b. oca' rangkep
 - c. Oca' asal
 - d. oca' camporan
 - e. latar
7. Makowat latar paneka kèngèng abujut nambâi
 - a. Global
 - b. Pangoladhân
 - c. bâkto
 - d. Glob
 - e. Isasi
8. Manabi makowat latar kabâḍâ'ân panèka abujut nambâi rassa
 - a. taktil
 - b. tello keccap
 - c. tako'
 - d. ḍukeccap
 - e. pa' keccap

9. Manabi makowat latar kabâḍâ'ân panèka abujut nambâi rassa tako', nambâi rassa
 - a. ter-ter
 - b. sessellan
 - c. ghumbhirâ
 - d. panotèng
 - e. bhârâng
10. Manabi makowat latar kabâḍâ'ân panèka abujut nambâi rassa tako', nambâi rassa ghumbhirâ, nambâi
 - a. Kettek
 - b. ngaret
 - c. èyoladhi
 - d. sossa
 - e. rettek

b. Èyatorè karembhâk sakanca'an pètanya è bâbâ panèka ponapa maksoddhâ!

1. panjhâk èngghi panèka
2. prolog èngghi panèka
3. èpilog èngghi panèka
4. latar èngghi panèka
5. kramagung èngghi panèka

c. Jhâjhâl abhâḍhi okara kalabân aghuna'aghi oca' è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsana dhibi'!

1. èkabhuto : _____
2. bâḍâna : _____
3. tembhâng : _____
4. kèngèng : _____
5. nambâi : _____

Glosarium Parèbhâsan:

Terrossana...

96. Nonggul bunto'	= Pèrak margâ mennang (amaèn, aparkara, addhuân, bân samacemma).
97. Nongka'	= Èkoca'aghi dâ' bhâ sana sorat sè korang hormat.
98. Nongko' bhâsa	= Orèng sè adhingghâl tatakrama nalè kana acaca.
99. Noro' bi' koto tomana	= Noro' kabbi taḍâ' karè.
100. Noro' atè matè, noro' mata bhuta	= Mon napso è lantor otabâ è torodi, di-bhudina bisa maapes aba', mangkana alakoa pa-apa bhâi bi ngastè tè.
101. Noro' ghulina angèn	= Ta' andhi'panemmo dhibi', coma ro'-noro' bhâi
102. Nyabha ollè nemmo	= Salamet dâri mosibha otabhâ bhâ bhâ jâ rajâ.
103. Nyaba' sangghâ, terjhâk dhibi'	= Orèng sè masajjhâ macalaka'a orè ng laèn, tè bhâna aba'na dhibi' sè calaka.
104. Nyabha' mardâ è bubungan	= Terro mashurâ, pasnèkat ngalakonè pangghâbay sè sanget ambhâ bhâjânè abâ'na.
105. Nyaba' tellor è bātton	= Alako korang ngastè tè, ghâmpang nemmo bhâbhâjâ.
106. Nyabis tè ngal	= Oca'na tamoy dâ' orèng sè andi' bengko, jhâ' aba'na sè matamoy ta' ngè bá lè-ollè otabâ ta' ari'-berri' pa-apa.
107. Nyabbhur jhângkar	= Ta' alalakon, pagghun neng-enneng è kennengnganna.
108. Nyabbhur mangghâr	= nomer 966.
109. Nyaghâ râ ngen-angenna	= Jhembhâr tor lanjhang pangghâliænna. (nyaghârâ akanta saghâ râ ; saghârâ = tasè rajâ ; ngen-angen = bâbâtek)
110. Nyalko'	= Ekoca'aghi dâ' orèng sè meggha' cacana orè ng sè parappa'na acaca bi' orèng laèn.

111. Nyaman andhâbâna	= Pacacana orèng sè salanjhângnga nyennengaghi.
112. Nyambhel bijjhân	= Èkoca'aghi dâ' obu'na orèng sè ella acamporan obân, nangèng ghi' abânnya'an cellengnga.
113. Nyampat buwana dhibi'	= Orèng sè ngaghungaghi aba'na dhibi'. (nyampat = ngotep)
114. Nyandher ka apoy	= Ekoca'aghi dâ' orèng sè mènta tolong dâ' orèng jahat, tèbhâna ambhâ bhâjânè dâ' abâ'na dhibi'.
115. Nyandher ka apoy	= Orèng sè nemmo mosibâ, alantaran dari lakona dhibi'.
116. Nyapo' semmo	= Orèng sè ngartè dâ' oca' parsemmon.
117. Nyèdhem parkara	= Ekoca'aghi dâ' pangraja otabâ pamarè nta sè ta' majhâ lân otabâ ta' materros parkara kalabân samastè na
118. Nyekket bâttôn	= Ngateraghi lamaran da' bhisân (orè ng towana parabân), pas anantowaghi tangghâl bulânna sè makabina ana'na.
119. Nyellè 'è kotona orè ng	= Orèng sè dhujân arasanè jhubâ'na orèng laèn.
120. Nyè pak nyandu	= Alako sakalè yan ngaollè ðuwâ' kaparlowan sè bisa è laksana'aghi.
121. Nyongsang nak-anaghâna	= Ekoca'aghi dâ' orèng sè para' ghila'a.
122. Obã ghingsèr oca'na	= Èkoca'aghi dâ' orèng sè ta' neptebbhi jhanjhi.
123. Obâng panas	= 1. Èkoca'aghi dâ' pè ssè sè è pajhâ lân kalabân è pabudu (ribâ'), 2. Pèssè ollè na mennang maèn tarowan.
124. Oca' malas	= Oca' kasar sè nyakè'è atè.
125. Odi' angka matè lako	= Kaontonganna dhâ ghângan sè coma bâdâ è dâlem cateddhân bhâi, tapè ta' è tarè ma margha è otangè, seddheng bhândhâna atamba karè sakonè'.
126. Ojhân ghâghhâr ka tasè	= Lalakon sè tadâ' ghunana.
127. Olar èteggghu cèthagghâ	= Mon pamè mpènnâ la noro' (anot), ra'yaddha tanto manot kè ya.

128. Olar nyandher ka tokol

= Orèng sè nyarè calaka' dhibi' = nomer 516

Bâbulângan 5

KASENNÈYAN

(TATÈNGGHUN)

Bhân-sabbhân kennengngan panèka bâḍâ tatèngghunna.
Manabi ghi' taḍâ' masthè bhâkal èpabâḍâ'â è
kennengngan panèka mènangka kasoghiyânna Madhurâ.

Sumber Gambar: www.istock.com

Cap-Ocabhân:

Tatèngghun panèka sangkolanna bângaseppo torè
palanggheng

Tujuan Pembelajaran

1. Peserta didik dapat memahami dan mengidentifikasi jenis tatèngghun melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
2. Peserta didik mampu menganalisis dan merespon sosonan èssè, èssèna tatèngghun melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
3. Peserta didik menganalisis ghunana, pamertè beccè' tatèngghun melalui kegiatan menjawab pertanyaan dengan tepat.
4. Peserta didik mengapresiasi tatèngghun dengan menggunakan bahasa Madura yang benar sesuai gher-ogher onḍhâghâ bhâsa.

A. Èyatorè Mèyarsa'aghi

1. Ponapa sampèyan onèng ghun-tèngghun?
2. Bâdâ Sampèyan onèng macemma tatèngghun?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb tatèngghun. Tatèngghun èngghi panèka pakakas ka'angghuy aparèng onèng ka orèng bânnya' jhâ' èkennengngan panèka bâdâ tatèngghunna bit-abidhân rèng-orèng èmot jhâ' tatèngghun panèka asalla ḍâri kennengngan panèka.

Pokeddhâ Tatèngghun

Sumber Gambar: www.istock.com

Tatèngghun èngghi panèka lalampa'an ka'angghuy maonèng ka orèng bânnya' jhâ' kasennèyan sè èpabâdâ panèka sokklana ḍâri kennengngan panèka tabâna ḍâri kennengngan laèn. È ḍâlem tatèngghun panèka bâdâ carèta sè èpadhâddhi drama tor èyoladhi sareng orèng bânnya'.

Lèbât kandhâna orèng sè acarèta otabâ èlampa'aghi panjhâk bâdâ bhâb sè èpaḍâpa' ka sè ngoladhi tatèngghun panèka akadhi è bâbâ panèka.

1. Nèlay-nèlay sè bâdâ è ḍâlem carètana panjhâk.
2. Nèlay-nèlay sè bâdâ è ḍâlem pangghâliyâna pamèyarsa.
3. Nèlay-nèlay sè bâdâ è ḍâlem pangghâliyâna pangangghit.

Tatengngerra Tatènghun

Tatèngghun sè bâdâ è sèttong kennengngan panèka lumbrâna asalla dâri kennengngan panèka. Namong kèngèng jhughân dâri kennengngan laèn namong ngampong kennengngan otabâ bârghâ sè bâdâ è kennengngan panèka ngonjhâng dâri kennengngan laèn. Dhinèng tatengngerra tatènghun akadhi è bâbâ panèka.

1. Bâdâ carèta sè èlakowaghi saè sareng panjhâk otabâ panglako.
2. Bânnya' orèng sè ngoladhi tatèngghun panèka.
3. Tatèngghun panèka sokka asalla dâri kennengngan panèka otabâ asalla dâri kennengngan laèn.
4. Tatèngghun panèka nanđhâ'âghi bhuđhâjâna sèttong kennengngan sè èpalanggheng sareng bârghâna.
5. Aghânđhu' nêlay-nêlay sè aghuna đâ' maghârsarè è kennengngan panèka sareng masyarakat.
6. Nêlay-Nêlay sè sè aghuna đâ' maghârsarè è kennengngan panèka èyarghâi sareng èbhillâi sarèng masyarakat è kennengngan panèka.
7. Tatèngghun panèka mênangka kasoghiyâna bhuđhâjâ è kennengngan panèka.

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Tatèngghun èngghi panèka lalampa'an ka'angghuy maonèng ka orèng bânnya' jhâ' kasennèyan sè èpabâdâ panèka
2. È đâlem tatèngghun panèka bâdâ
3. È đâlem tatèngghun panèka bâdâ carèta sè èpadhâddhi drama bhuktèna
4. Namong kèngèng jhughân dâri kennengngan laèn namong ngampong kennengngan otabâ bârghâ sè bâdâ è kennengngan panèka ngonjhâng polana
5. Aghânđhu' nêlay-nêlay sè aghuna đâ' maghârsarè è kennengngan panèka polana

Latèyan 2

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Bârgâ èngghi panèka
2. Bhidhâna maghâsarè sareng bârgâ èngghi panèka
3. Monyē sē ēghuna'aghi nalēka abu-ḍâbu panèka ta' kodhu
4. Bânnya' orèng sè ngoladhi tatèngghun panèka ponapa sadhâjâna tatèngghun alasanna
5. Tatèngghun panèka sokka asalla ḍâri kennengan panèka otabâ asalla ḍâri kennengan laèn bhidhâna

Latèyan 3

Èyatorè karembhâk sakanca'an ka'angghuy nyarè pangghibhâddhâ manabi ta' nangghâ' tatèngghun!

B. Èyatorè Maos

Ponapa Sampèyan onèng maos macemma tatèngghun è Madhurâ?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'ânnâ Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb kasennèyan. Mabâḍâ tatèngghun panèka mabâḍâ kasennèyan sè kèngèng èyoladi orèng bânnya'. Mangkana èyoladhi orèng polana ghi' ta' onèng rassana èyoladhi sabellunna. Carètana jhughân ghi' bellun èkaonèngè sabellunna. Lalampa'aln panèka mènangka sèttong lalampân arstiktik è sebbhut sapanèka amarghâ nangghâ' hasèlla angghidhân sennè tor èlampa'aghi sareng parasennèman. Mèlana sadhâjâna orèng sè bâḍâ neng attas pangghung kodhu arstistik, artèna kodhu katèngal èndhâ, jhughân vokallèpon kodhu kapèrèng nyennengngaghi. Tamaso' jhughân saghuliennengnga seniman sè amaèn è attas pentas.

Sè palèng samporna sè èsebbhut arstistik è attas pangghung èngghi panèka manabi sadhâjâ lalampân èlampa'aghi kalabân ongghu atè akadhi kombhirâ, sossa, nangès, athowat sareng laènnèpon tamaso' nyabâ' pakakas bhârâng akadhi mèja, pot bunga sareng salaènna.

Sanarè kaulâ sadhâjâ onèng jhâ' sadhâjâna è attas pangghung ghâpanèka bannè kadhaddhiyan sè salerressa, namong sakadhâr ka'angghuy nyokopè kaparlowan lakon sè parappa'na èpèntassaghi.

Maos Patètè!

Sumber Gambar: www.istock.com

Neng tatèngghun masyarakat Madhurâ bânnya' alampa'aghi lalampân drama, akadhi: Topèng Dhâlâng, Katoppra', Loddruk, Salabâdhân, Kennong Tello', Thongthong, Sanḍur sareng Sronèn.

1. Topèng Dhâlâng, neng Topèng Dhâlâng panèka nyarèt'a'aghi bhâb lalampa'anna Barata sabhârundhut sè pecca dhâddhi ḍuwâ' ghâlimpo' èngghi panèka Pandawa sareng Korawa. Sèttong katoronan nangèng nodhuwâ âghi ghâmbhârân ḍuwâ' tatekkon sè bhidhâ èngghi panèka Pandawa sè aghâmbhârâghi bâtek sè saè, Korawa bâtek sè jhubâ', kantos ghâlimpo' sè kaḍuwâ panèka aperrang. Perrang bhuru ka'alok anyama Baratayuda, artèna perrang Barata sabhârundhut. Carètâ panèka bâḍâ neng buku Mahabarata, sastra Indiya sè èponḍhut sareng masyarakat Jhâbâ neng bâjâng kolè' tor Madhurâ noro' jhughân monḍhut tor abhuḍhâjâ'âghi neng tatèngghun Topèng Dhâlâng.

2. Kathoppra', bâḍâna è Madhurâ sabâb Madhurâ monḍhut ḍâri bhuddhâjâ Jhâbâ. Parlo èkaonèngè, kathoppra' 'èlahèrraghi' neng Surakarta, Jhâbâ Tengnga, sâ nyèpta èngghi panâka R.M. Wreksodiningrat neng taon 1914. Kathoppra' panèka aropa'aghi tatèngghun sè alampa'aghi bhâbhâd, lègènda, jhughân Ramayana. Panjhâgghâ neng Jhâbâ lakè' sareng binè' namong neng Madhurâ namong lakè'. Artèna panjhâk binè' èlampa'aghi lakè'an. Namong akhèrra sa Jhâbâ Tèmor jhughân paḍâ èlampa'aghi lakè' binè'.
3. Loddruk, pada sareng kathoppra'. Loddruk Madhurâ monḍhut ḍâri Jhâbâ sabab loddruk èyagghit è Sorbhâjâ. Sè ngangghit èngghi panèka Ca' Gondo Durasim. Neng taon 1930-wan, loddruk ampon aropa Loddruk Sandiwara. Luddruk Sandiwara panèka rot-orotanna lakonna macem panèka :
 - a. Mamolan. Tandhâng pamokka' sè è sebbhut "padayangan" .
 - b. Orotan kapèng duwâ', Kèjhung sinden sè ètoro'è tabbhuwân.
 - c. Orotan kapèng tello', Con-locon.
 - d. Rontot sè kèng-bingkèng èngghi panèka lakon sè bhâdhi èmaènnaghiyâ.

Dhinèng carètana sombherrâ ḍâri carèta bhâbhâd, roman sejarah, lègènda, carèta ra'yat, lalampa'an kaoḍi'ân rèn-arèn. È Madhurâ ètangghâ' sareng orèng sè ngaghungè parlo akadhi bâḍâ komantan.
4. Salabâdhân. Lakon panèka bâḍâ sè nyebbhut Rèmo. Lakon sè èmaènnaghi akadhi: carèta ra'yat, lalampa'an kaoḍi'ân rèn-arèn, carèta silat, otabâ carèta komèdiyân. Salabâdhân panèka è Madhurâ ètangghâ' sareng orèng sè ngaghungè parlo akadhi bâḍâ komantan. Pangèrèngnga èngghi panèka Sronèn.
5. Kennong tello'. Lakon Kennong tello' èngghi panèka tatèngghun sè aropa lakon sè èsellaè kèjhung sareng tandhâng. Tandhâng sareng kèjhung èkaparlo ka'angghuy masekken lakon sè èlampa'aghi.

Lakon sè bânnnya' èlampa'aghi èngghi panèka carèta sè asombher ḍâri legènda, bhâbhâd, carèta kaoḍi'ân rè-sa'arè ḍâlem masyarakat.
6. Rèmo, panèka asalla ḍâri Ngrèmo, èngghi panèka tandhâng sè aghâmbhârrâghi cem-macemma lalampa'an akadhi abeddhâ', masang kostum sadhâjâ èghâmbhârrâghi sareng ghulièpon tandhâng. Akadhi tandhâng sè kappra èlampa'aghi sareng Topèng Ghettak sè lumbrâ èmaènnaghi neng Dhisa Proppo, Kabhupatèn Mekkasana. Tandhâng macem Rèmo panèka samangkèn èlampa'aghi ka'angghuy ngormatè tamoy samacemma 'pangrajâ'

Latèyan 1

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân akor sareng jhâjhârbâ'ân è attas!

1. Mabâdâ tatèngghun panèka pangghibhâddhâ èngghi panèka
2. Carètana jhughân kodhu
3. Mèlana sadhâjana orèng sè bâdâ neng attas pangghung kodhu
4. Sadhâjâ lalampân èlampa'aghi kalabân ongghu atè akadhi
5. Sadhâjâ lalampân èlampa'aghi kalabân ongghu atè akadhi

Latèyan 2

Èyatorè abhâdhi okara aghuna'aghi ca'- oca' sè bâdâ è bâbâ panèka kalabân aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten!

1. Palèng : _____
2. samporna : _____
3. pangghung : _____
4. sadhâjâ : _____
5. èlampa'aghi : _____

Latèyan 3

Èyatorè nyarè tanḍhâna macemma tatèngghun è bâbâ panèka !

No.	Luddruk	Topèng Ḍhâlâng	Kathoppa'
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

C. Èyatorè Abu-Ðhâbu

Bhâ' onènga sampèyan rassana abu-ðhâbu ngandhiyâghi panjhâgghâ tatèngghun ?

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' dhimèn ka'anghuy kèngèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb tatèngghun. Ka'angghuy lalampa'an sèttong tatèngghun panèka marlowaghi bânnya' orèng sareng pakakas. Akadhi orèng sè amaèna, jhughân orèng sè ngatora pangghung, tor orèng sè ngator kabâḍâ'ân akadhi nantowaghi bâkto parappa'na sèyang, malem sareng laènna ghâpanèka èyator sareng cajâ.

Orèng sè kabhubbhuwân kawajibhân bâḍâ nyamana bi'-dhibi'. Akadhi: *light crew*, èngghi panèka sennèman sè kabhubbhuwân tatacajâ, sè ngator cajâ. Bâḍâ sè kabhubbhuwân ngèyas, èngghi panèka 'tokang ngèyas'. Dhinèng mosik sè èghuna'aghi neng lalampa'an sèttong tatèngghun bâḍâ ḍuwâ' macem èngghi panèka *musik rekaman* sareng *musik hidup*.

Maos Patètè!

Sosonan sennè tatèngghun èngghi panèka sosonan organisasi ḍâri para panglako paghellârân sennè. Saèstona neng lalampa' paghellârân sennè tatèngghun kèngèng èjhâbhârâghi kalabân rèngkes èngghi panèka ngabidhi mamolanna paghellârân èkabidhi kantos lastarè .

Bâkto paghellârân ghâpanèka neng pementasan èsebbhut running time. Sukses-bhuntenna paghellârân kasebbhut ghumantong ḍâ' ka ghâsèghâna para panglako sennè sè bâḍâ neng sosonan organisasi akadhi cokop bhuntenna sè èparanta otamaèpon bânnya'na latèyan sè èlampa'aghi.

Sosonan sennè sè saè biyasana èpantha ḍuwâ' èngghi panèka bhâb teknis sareng nonteknis. Namong tarkadhâng ḍâri ḍuwâ' ghâlimpo' kasebbhut alampa'aghi sèttong lalampa'an sè èlampa'aghi asareng mènangka bhântowan ka'angghuy ta' manggghina alangan nalèka lalampa'an èlampa'aghi. Panglakona akadhi publikasi pementasan, non teknis sè nyoson teks, bâgiyân teknis alampa'aghi teknis mempublikasikan.

Orèng neng grup ghâpanèka ngaghungè lalampa' sè kodhu èlampa'aghi bâng-sèbâng, nyopprè tatèngghun sè èprogram lancar èghellârâghi.

Contoèpon :

- (a) *Art director*, èngghi panèka orèng sè maraket staf artistik mènorot kabhutowanna.
- (b) *staf artistik* èngghi panèka saghâlumpo' orèng sè paḍâ nyandhâng kawajibhân bâng-sèbâng akadhi, ngator tandhâng, ngator mosik, tokang èyas, tokang ngator sowara sè èkapanlo neng paghellârân, sè nata dekor, tokang ngator pakakas paghellârân, sè ngator kostum, pan-saponapan asisten strage manager.
- (c) *stage manager* èngghi panèka orèng sènyèppowè sabbhân-sabbhân staf artistik.

(d) *asisten stage manager* èngghi panèka orèng sè abhânto lalampa'anna stage manager. staf artistik, artis/ panjhâk, awa' pèntas/ sadhâjâ angghuta grup mènangka bâgiyân dâri nonjhâng nontehnik pagelaran.

Latèyan 2

Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân nyarè jâwâbhân è dâlem jhâjhârbâ'ân è attas !

1. Ka'angghuy lalampa'an sètting tatèngghun panèka marlowaghi bânnya' orèng sareng pakakas polana
2. Orèng sè kabhubbhuwân kawajibhân bâdâ nyamana bi'-dhibi' polana
3. Sennèman sè kabhubbhuwân tatacadjâ èsambhât sennèman jhughân polana
4. Bâdâ sè kabhubbhuwân ngèyas, èngghi panèka
5. Dhinèng mosik sè èghuna'aghi neng lalampa'an sètting tatèngghun bâdâ duwâ' macem èngghi panèka

Latèyan 2

Èyatorè abhâdhi okara aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten kalabân aghuna'aghi ca'-oca'sè ampon kasandhing è bâbâ panèka!

1. Ka'angghuy
2. lalampa'an
3. tatèngghun
4. marlowaghi
5. bânnya'
6. orèng
7. pakakas.
8. akadhi
9. amaèna
10. pangghung

Latèyan 2

Èyatorè maos jhâjhârbâ'ân è attas pas abhâḍhi lalampa'anna 2 orèng sè nonjhâng tatèngghun! Kancana sampèyan sè laèn aparèng sangghemman!

D. Èyatorè Nyerrat

Bhâ' onènga sampèyan rassana nyerrat kanḍhâna tatèngghun?

Parlo Èkaghâli Saè:

Neng lalampa'an panèka, ngèrèng sampèyan sakanca'an maos du'a' ḍhimèn ka'anghuy kènggèng kariḍâ'anna Sè Kobâsa. Sa'amponna maos du'a'. Ngèrèng mèyarsa'aghi jhâjhârbâ'anna ghuru bhâb nyerrat rèngkessanna tatèngghun. Tatèngghun sè bâḍâ è Madhurâ panèka bânnya' aghânḍhu' nèlay-nèlay sè saè. Ka'angghuy mangghi nèlay-nèlay sè èghânḍhu' sareng tatèngghun sè bâḍâ è Madhurâ panèka, kodhu serrat ḍhimèn sinopsisèpon.

Nyerrat Rèngkessan Tatèngghun

Nyerrat rèngkessanna carèta sè bâḍâ è tatèngghun panèka bâḍâ tello' macem èngghi panèka arangkum, abhâḍhi sinopsis, sareng nyerrat ihtisar. Tello' macem cara arèngkes carèta panèka kènggèng èghuna'aghi. Dhinèng jhâjhârbâ'ân Tello' macem cara arèngkes carèta panèka akadhi è bâbâ panèka.

1. Rangkuman Carèta è Tatèngghun

Rangkuman èngghi panèka kabhâr sè èpòḍhut ḍâri bhân-sabbhân paraggraf. Ḍâlem sèttong paḍraggraf kènggèng monḍut pan-saponapan kabhâr. Kabhâr sè bâḍâ è ḍâlem paraggraf panèka ta' paḍâ. Bâḍâ paraggraf sè namong aghânḍhu' ḍumègghi' bisaos. Monḍhut è ḍâlem okara otamana sareng okara jhâjhârbâ'anna okara otama. Kabhâr ollèna makompol ḍâri bhân-sabbhân paraggraf panèka aropa'aghi rangkuman ḍâri ghânçaran panèka.

Serrèna è ḍâlem tatèngghun panèka sè èpangghi panèka ḍhâ-kanḍhâna panjhâk. Dhâddhi kabhâr panèka èpòḍhut ḍâri bhân-sabbhân ḍâbuna tokoh è ḍâlem kanḍhâ.

Opamana

Bu' Dirman : "Engghi mon bârinto ta' mangmang polè ... tapè bârâmmarembhâgghâ dhika sareng Ka' Sardi napè empon ranta?"

Pa' Dirman : "La..., jâriya mangkana Ka' Sardi arè satèya èsoro ḍâteng ḍâ' kanna'..." (Lajhu bâḍâ sowara, labâng èthokthok bân ngolok salam : ASSALAMUALAIKUM..)

Rangkumanna:

1. Bu' Dirman ampon ta' mangmang polè.
2. Bu' Dirman terro onènga rembhâghâ Pa' Dirman.

2. Ikhtisarra Carèta è Tatèngghun

Ikhtisarra Carèta è Tatèngghun panèka aropa'aghi rèngkessanna bhân-sabbhân dhâbuna panjhâk. Rèngkessan panèka aghuna'aghi bhâsana dhibi'.

Opamana

- Pa' Dirman** : "La. bârâmma Bu',bâ'na saroju?"
Bu' Dirman : "Saroju' napè? Parembhâghân bhâb napè ka?"
Pa' Dirman : "Rowa. sèngko' sè akareb mokka'a tambhâ' anyar. Maksot sèngko' ma' lè tang èhtèyar atambâ bân polè sèngko' nèser dâ' Ka' Sardi. Sèngko' satengnga aberri' lalakon sè maḍâteng hasèl. Sèngko' tao jhâ' Ka' Sardi bânne orèng Ikhtisarra Pa' Dirman terro onènga pamangghina Bu' Dirman."

3. Sinopsissa Carèta è Tatèngghun

Sinopsis èngghi panèka pokeddhâ plot. Dhinèng plot èngghi panèka rangkè'anna kadhâddhiyân sètong ka sètongnga.

Latèyan 1

Èyatorè tantowaghi oca' sè bâḍâ è ḍâlem jhâjhârbâ'ân è attas sè tamaso' ḍâ' oca' asal, ponapa oca' obâ'ân. Èyatorè pamaso' ka kolom!

No.	Contona oca'	Oca' asal	Oca' obâ'ân
1.	rèngkessanna	rèngkes	rèngkessan
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			

Latèyan 2

Èyatorè karembhâk sakanca'an. Neng dhâ-kandhâ è bâbâ ka'dinto tantowaghi sè ka'dimma sè tamaso' oca' obâ'ân sareng keccappa kalabân mamaso' ka kolom table è bâbâ panèka?

È Pasar

- Sè ajhuwâl : "Ngèrèng Lè' Èyatorè, tarnya' sareng oto' ghi' seggher'"
- Dewi : "Saghintèlla bârampa tarnya'na?"
- Sè ajhuwâl : "Ta' larang Lè', coma lèma ratos ropèya."
- Dewi : "Abbâ ghânèka larang Bhuk, torè jhâ' rang-larang."
- Sè ajhuwâl : "Jhâ' aḍhâbu larang Lè'... oladhi bhârângnga, jhenno tor seggher."
- Dewi : "Mon tello ratos bârâmma?"
- Sè ajhuwâl : "Ḍu ma' ghi' ètabâr polè, maskè nyarèya sapasar panèka sè palèng moḍâ."
- Dewi : "Ghi pon pa' ratos, mon ta' èparèngaghi èngghi ampon..."
- Sè ajhuwâl : "Ngobângana saponapa ghintèl Lè'?"
- Dewi : "Lèma' (mèlè ghintèlan tarnya' lajhu majâr arghâna)"
- Sè ajhuwâl : "Sakalangkong Lè' (pas ngala' tarnya'na saghintèl lajhu èbhes-ghibhesaghi) Ghârus. ghârus èbelli prabân... ghârus... ghârus jhâ sampè' abân..."
- Dewi : "Hè ... hè kaulâ pon anḍi' ana' Bhuk...."
- Sè ajhuwâl : "Ajhelling ka Dewi sambhi aghellâ"

No.	Oca' Obâ'ân	Kadhâddhiyân ḍârikeccap
1.	èparèngngaghi	Lèma keccap
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

Latèyan 3

Èyatorè sampèyan sadhâjâ nyarè contona oca' rangkep sè laèn kalabân ngèssè'è kothak è bâbâ panèka!

No.	Oca' Rangkep	Oca' asal + Rangkep
1.	cok-racok	Racok = cok-racok
2.		
3.		
4.		
5.		

Sangghemman Abâ' Dhibi'

Jhâjhâl parèngè tanḍhâ pacal (✓) jhâjhârbâ'ân sè èkaonèngè sampèyan!

No.	Torè Èmodhi sareng Sakanca'an	Ngaghâli	Ta' ngaghâli
1.	Abdhina ampon onèng ka pokeddhâ tatèngghun		
2.	Abdhina ampon onèng ka macemma tatèngghun		
3.	Abdhina ampon onèng ka asalla kathoppra'		
4.	Abdhina ampon onèng ka asalla luddruk		
5.	Abdhina ampon onèng ka ghunana Rèmo		

Artèna ca'-oca' sè parlo èkaghâli:

tatèngghun	: kasennèyan sè ètèngghu
nèlay	: arghâ
ghunana	: angghuyyâ
asalla	: meddhâllâ.
Kasokan	: terro

E. Panèlayan Bâbulângan 5

Èyatorè maos ghâncaran è bâbâ panèka kalabân tètè. Sa'amponna maos, jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân jâwâbhân sè lerres!

Nyerrat rèngkessanna carèta sè bâdâ è tatèngghun panèka bâdâ tello' macem èngghi panèka arangkum, abhâdhi sinopsis, sareng nyerrat ihtisar. Tello' macem cara arèngkes carèta panèka kèngèng èghuna'aghi. Dhinèng jhâjhârbâ'ân Tello' macem cara arèngkes carèta panèka akadhi è bâbâ panèka.

1. Rangkuman Carèta è Tatèngghun

Rangkuman èngghi panèka kabhâr sè èpodhut dâri bhân-sabbhân paraggraf. Dâlem sètong padraggraf kèngèng monjdut pan-saponapan kabhâr. Kabhâr sè bâdâ è dâlem paraggraf panèka ta' padâ. Bâdâ paraggraf sè namong aghândhu' dùmègghi' bisaos. Monjdut è dâlem okara otamana sareng okara jhâjhârbâ'ânna okara otama. Kabhâr ollèna makompol dâri bhân-sabbhân paraggraf panèka aropa'aghi rangkuman dâri ghâncaran panèka.

Serrèna è dâlem tatèngghun panèka sè èpangghi panèka dhâ-kandhâna panjhâk. Dhâddhi kabhâr panèka èpodhut dâri bhân-sabbhân dâbuna tokoh è dâlem kandhâ.

Opamana

Bu' Dirman : "Engghi mon bârinto ta' mangmang polè ... tapè bârâmmarembhâgghâ dhika sareng Ka' Sardi napè empon ranta?"

Pa' Dirman : "La..., jâriya mangkana Ka' Sardi arè satèya èsoro dâteng dâ' kanna'..." (Lajhu bâdâ sowara, labâng èthokthok bân ngolok salam : ASSALAMUALAIKUM..)

Rangkumanna:

1. Bu' Dirman ampon ta' mangmang polè.
2. Bu' Dirman terro onènga rembhâgghâ Pa' Dirman.

2. Ikhtisarra Carèta è Tatèngghun

Ikhtisarra Carèta è Tatèngghun panèka aropa'aghi rèngkessanna bhân-sabbhân dhâbuna panjhâk. Rèngkessan panèka aghuna'aghi bhâsana dhibi'.

Opamana

Pa' Dirman : "La. bârâmma Bu',bâ'na saroju?"

Bu' Dirman : "Saroju' napè? Parembhâghân bhâb napè ka?"

Pa' Dirman : "Rowa. sèngko' sè akareb mokka'a tambhâ' anyar. Maksot sèngko' ma' lè tang èhtèyar atambâ bân polè sèngko' nèser dâ' Ka' Sardi. Sèngko' satengnga aberri' lalakon sè maðâteng hasèl. Sèngko' tao jhâ' Ka' Sardi bânne orèng Ikhtisarra Pa' Dirman terro onènga pamangghina Bu' Dirman."

3. Sinopsissa Carèta è Tatèngghun

Sinopsis èngghi panèka pokeddhâ plot. Dhinèng plot èngghi panèka rangkè'anna kadhâddhiyân sètong ka sètongnga.

a. Èyatorè pèlè jâwâbhân sè palèng lerres!

1. Nyerrat rèngkessanna carèta sè bâḍâ è tatèngghun panèka bâḍâ tello' macem sala sèttonnga èngghi panèka
 - a. sèttong
 - b. ghuru bân rato
 - c. ghuru
 - d. arangkum
 - e. orèng
2. Tello' macem cara arèngkes carèta panèka kèngèng
 - a. Èghuna'aghi
 - b. orèng towa sè ḍuwâ'
 - c. emba lakè'
 - d. èpor-campor
 - e. sabhirina
3. Rangkuman èngghi panèka kabhâr sè èpoḍhut ḍâri bhân-sabbhân
 - a. parènta
 - b. pètodhu
 - c. paraggraf
 - d. ca'-oca'
 - e. bhâsa
4. Ḍâlem sèttong paraggraf kèngèng monḍut pan-saponapan
 - a. bupati
 - b. kèyaè
 - c. seppo
 - d. èndhâ
 - e. kabhâr
5. Kabhâr sè bâḍâ è ḍâlem paraggraf panèka
 - a. Sè nyepowè
 - b. Ta' paḍâ
 - c. rajâ
 - d. èkarassa
 - e. Komandan

6. Bâḍâ paraggraf sè namong aghânḍhu'
- a. abit
 - b. oca' rangkep
 - c. Oca' asal
 - d. ḍu mègghi'
 - e. sakejjhâ'
7. Mondhut è ḍâlem okara otamana sareng okara
- a. Global
 - b. Jhâjhârbâ'ân
 - c. èbhâsàè
 - d. Glob
 - e. Isasi
8. Kabhâr ollèna makompol ḍâri bhân-sabbhân paraggraf panèka aropa'aghi
- a. taktil
 - b. rangkuman
 - c. ḍukeccap
 - d. morèddhâ
 - e. pa' keccap
9. È ḍâlem tatèngghun panèka sè èpangghi panèka ḍhâ-kandhâna
- a. ter-ter
 - b. sessellan
 - c. panjhâk
 - d. tèngghi
 - e. bhârâng
10. Dhâddhi kabhâr panèka èpodhut ḍâri bhân-sabbhân ḍâbuna tokoh è ḍâlem
- a. Kandhâ
 - b. ngaret
 - c. enjâ' iyyâ
 - d. èyoladhi
 - e. rettek

b. Èyatorè karembhâk sakanca'an pètanya è bâbâ panèka ponapa maksoddhâ!

1. rangkuman èngghi panèka
2. ikhtisar èngghi panèka
3. sinopsis èngghi panèka
4. paraggraf èngghi panèka
5. okara jhâjhârbâ'ân èngghi panèka

c. Jhâjhâl karembhâk sakanca'an sareng ghâlimpo'na lajhu jhârbâ'aghi tatèngghun è bâbâ panèka maghut dâ' ghâmbhâr sè ampon kasandhing sakonè'na saparaggraf. Salastarèna èserrat lajhu jhârbâ'aghi è aḍâ'na kellas!

Tatèngghun Tabbhuwân Saronènan

1. Tojjhuwânnèpon:

2. Bâkto Èlampa'aghi

Tatèngghun Sapè Sono'

1. Tojjhuwânnèpon:

2. Bâkto Èlampa'aghi

Glosarium Parèbhâsan:

Terrossana...

129. Olat jhâmô	= Èkoca'aghi dâ' orèng sè robâna katon bhengngès, tapè bhâghus tèn-atè nna (bâbâteggâ).
130. Olat kettang	= Jhuba' roba, jhuba atè
131. Ollè asèl, adhina asal	= Orèng sè ollè kamajuwân usahana, pas loppa dâ' asalla aba'na.
132. Ollè bânnya' è tongan	= Coma ollè bânnya' sè dâteng, nangèng korang manfaat, opama nalè ka bâda lalakon ghughur ghunong otabâ gotong-royong, bânnya' dâteng tapè ta' noro' alako, coma nanggha caca.
133. Ollè bibirrà	= La ollè èdhi. La kalèllan.
134. Ollè maṭè lè bâddhunga	= Ollè mèta nèng sakonè', è pènta bânnya'
135. Ollè ngemmen	= Ngaterroè andi'na orèng laèn, kalabân jhâlân jhuwâl belli.
136. Ondhur bâli	= Tamoy sè padâtengnga tè ghântèyan (ondhur dâteng).
137. Ondhur cèrè' dâteng taè	= Pongghâbâ sè è pinda margha jhuba' tèngkana, ghântèna sè è padâteng jhung jahadhân polè
138. Ondhur rè'-kèrè' dâteng patè'	= Pongghâbâ sè è pinda bâbâteggâ kerrè, ghantèna sè è padâteng jhung kerrè an polè
139. Ondhur sa'ang dateng cabbhi	= nomer 997.
140. Orèng abâs	= Orèng sè tao dâ pa-apa sè bhâkal kadhâddhiyân. 1000. Orèng angga' taronggha = Orèng ghendhâk ampo nemmo calaka'.
141. Orèng buta bhuru mella' Orèng mèskèn dhâddhi soghi pas sombong.	
141. On-so'on bâto	= Mon terro ollè a hasèl bânnya' jha' tako' alako berrâ
142. Orèng dthingkol bhuru loros	= Orèng mèskèn pas soghi, lajhu sombong
143. Orèng dthingkol bhuru ngenceng	= nomer 1003,

144. Orèng lebbhâk è jhuwâli pèndhâng = Kalakoan parcoma (sèya-sèya).
(lebbhak nyamana kampong è pènggir
sèrèng bârâ' kottha Bhângkalan,
kampongnga pamajâng, pamancèng)
145. Orèng majângan (pamajâng) è jhuwâli kènduy = nomer 1005.
146. Orèng matè odi' polè = 1. Pongghâbâ sè ella è leppas, pas è
angkat polè, 2. Orèng soghi sè
bangkrut, soghi polè.
147. Orèng ngakan ghi' bâdâ butèrra = Sa jhur-jhujhurâ orèng, mastè tao
rassana alako sala. Sanarè alako bi
talètè tanto bâdâ sè èkaloppaè
148. Orèng ngantok jhâ' berri'i cèngè, orèng lapar jha' berri'i lanqu' = Mon aberri'a
pa-apa dâ' orèng kodhu teppa' dâ' sè
è kabhuto, sabab mon ta' teppa' dâ' sè
è kaparlo, bisa è angghep ngè na.
149. Otang dârâ majâr dârâ = Sapa tao matè 'è orèng, pantessa
èyokom patè.
150. Otek calattong = Cè ' bhudhuna.
151. Pa'a' mènta tokol = Orèng sè nyarè calaka' dhibi'.
152. Pa'a' nyandher ka tokol = nomer 1012.
153. Pada è dâdâ tabu' = Oca'na orèng dâ' mosona sè
anyata'aghi jhâ aba'na tako'
154. Padâ è karana' è attas lèncak = nomer 1014.
155. Padâ lasèng kemmè na = Paḍâ bângalanna.
156. Padi merras = Orèng sè ta' bânnya' bhânta,
nandha'aghi jhâ' abâ'na orèng alèm
otabâ orèng pènter.
157. Padumpa'anna dârâ = Tana kalahè ran, kennengnganna è
lahè rraghi (è karè mbi').
158. Pa'-empa' sakabân = Paḍâ bhâi (sakabân = empa').
159. Paè'na jhâmo = Bâburughân otabâ nasèhat jârè ya,
sanarè ta' nyaman è dînganna, nangè
ng bhâkal madâteng kabhâghusân
otabâ kaontongan.
160. Paghâr akopèng = Ngacaca bhârâng rosèya jhâ' neng
bânnya'na orèng, sopajâ rosè yana ta'
ghâmpang bhucor.

161. Paghâr kalaras

= Èkoca'aghi dâ' bhâreng (dhunor, na'-kana', kabulâ), sè èkapolong saroma bi' lorana, sè ta' kennèng parcaja, amargha ta' jhujhur.

162. Pajhâlânnâ mara pè lor

= Èkoca'aghi dâ' orèng sè pajhâlânnâ cè ghancangnga.

Ghâncaran ka'angghuy ajâwâb soal nomer 1 kantos 20

Palegghirân èngghi panèka lalampa'an sè kèngèng mabhunga tor kèngèng makasokan pamèyarsa kantos apaghibat manabi mèyarsa palegghirân panèka kèngèng jhumambhâr. Palegghirân sè saè panèka ghumantong dâ' ka bânnya'na makasokan orèng sè maos otabâ mètengngaghi. Tambâ bânnya' orèng sè kasokan, tambâ saè palegghirân panèka.

Dhâ-Tandhâna Palegghirân

Bâdâ jhughân kadhâddhiyân sè kèngèng makasokan orèng namong ta' tatamso' ka palegghirân. Opamana dhâbuna na'-kana' kènè' sè ta' onèng pa-ponapa. Ka'angghuy ta' sala tampa ka lalampa'an laènna, è bâbâ panèka kèngè èyoladhi dhâ-tandhâna palegghirân èngghi panèka.

1. Aghândhu' pan-saponapan lalampân sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mètengngaghi pas kasokan.
2. Lalampân sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mètengngaghi pas kasokan panèka bânne namong sakalèyan. Lalampân sè loco panèka kodhu li-bâliyân.
3. Bhâb sè loco panèka bânne namong dâri panjhâgghâ bisaos. Bhâb sè loco panèka kèngèng dâri dhâbuna panjhâgghâ. Opamana rasoghânna panjhâk, manabi alomampa, sareng saterrossa.
4. Bhâb sè sè loco panèka bânne namong dâri panjhâgghâ bisaos. Bhâb sè loco panèka kèngèng dâri latarra. Panèka kèngèng loco ghumantong dâ' ka pènalla pangangghit.

Pangangghit kèngèng aghuna'aghi ponapa'a bisaos nyopprè bânnya' bhâb-bhâb sè loco sè kèngèng èpangghi'i parapamèyarsa. Sajân bânnya' bhâb sè loco, tambâ bânnya' tor segghut pamèyarsa panèka akel-bhâcèkel, palegghirân panèka tambâ saè.

Manabi mantha palègghirân panèka ghumantong dâri bhâb ponapa ngoladhi palegghirân panèka. Manabi èyoladhi dari kaoladhân ponapa bhuntena panjhâk, palegghirân bâdâ ðuwâ' macem.

1. Palegghirân sè panjhâgghâ kaoladhân ka pamèyarsa. Palegghiran panèka panjhâk kèngèng aghuna'aghi ghuli ennengnga. Panjhâk kèngèng jhughân aghuna'aghi lèrè otabâ kajâna dhâdhâbunna kantos loco. Panjhâk kèngèng aghuna'aghi salèrana akadhi tako', dhuka, mèsèm, sareng salaènna kantos loco. Mala loco panèka kèngèng lèbât rasoghânna panjhâk. Palegghirân sè panjhâgghâ kaoladhân ka pamèyarsa panjhâgghâ kèngèng sèttong, ðuwâ, sareng saterrossa.
2. Palegghirân sè panjhâgghâ ta' kaoladhân ka pamèyarsa Palegghiran panèka panjhâgghâ namong bâdâ asmana bisaos è dâlem Palegghiran panèka

Manabi èyoladhi dari ghungghunganna panjhâgghâ kèngèng sèttong, ðuwâ, sareng saterrossa.

1. Palegghirân sè panjhâgghâ ghungghunganna namong sèttong. È dâlem palegghirân panèka panjhâk jujhuk abu-dâbu sareng pamèyarsa. Panjhâk è dâlem palègghirân panèka ghumantong dâri pènal sareng bhuntenna panjhâk.
2. Palegghirân sè panjhâgghâ ghungghunganna langkong dâri sèttong. È dâlem palegghirân panèka panjhâk jujhuk abu-dâbu sareng panjhâk laènna.

a. Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka kalabân aparèngi tanḍhâ langkalèng (X) è jâwâbhân sè palèng lerres maghut ka ghâncaran è attas!

1. Palegghirân èngghi panèka lalampa'an sè kèngèng mabhunga tor kèngèng makasokan
 - a. kramagung
 - b. tabbhuwân
 - c. pangghung
 - d. pamèyarsa
 - e. sabâ
2. Manabi mèyarsa palegghirân panèka kèngèng
 - a. sossa
 - b. mardhika
 - c. buru
 - d. jhumambhâr
 - e. apowasa
3. Palegghirân sè saè panèka ghumantong dâ' ka bânnya'na
 - a. makasokan
 - b. atellor
 - c. mamolar
 - d. ngabbher
 - e. maregghet
4. sè èpakasokan èngghi panèka orèng sè
 - a. orèng tanè
 - b. dhâghâng
 - c. tabbhuwân
 - d. panglako
 - e. saronèn
5. Tambâ bânnya' orèng sè kasokan, palegghirân panèka
 - a. tambâ saè
 - b. tambâ salbut
 - c. tambâ ta' aghuna
 - d. tambâ ghimeng
 - e. tambâ ka bingkèng

6. Palegghirân aghânḍhu' pan-saponapan lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrèngngaghi pas
- a. aḍhâ'âr
 - b. modhâr
 - c. asopenna
 - d. molar
 - e. kasokan
7. Lalampan sè loco sè andhâddhiyâghi orèng sè maos otabâ orèng sè mèrèngngaghi pas kasokan panèka bânne namong
- a. karabâna
 - b. tatangghâna
 - c. Majhâḍi'na
 - d. Sapopona
 - e. Sakalèyan
8. Lalampan sè loco panèka kodhu
- a. Li-bâlyân
 - b. asarèn
 - c. pa' kalè
 - d. sakaèyan
 - e. Tello kalè
9. Bhâb sè loco panèka bânne namong ḍâri
- a. pajhâgghâ
 - b. onta na
 - c. pènḍhângnga
 - d. ajâmma
 - e. cakalanna
10. Bhâb sè loco panèka kèngèng ḍâri ḍhâbuna
- a. panjhâk
 - b. kèbân
 - c. tamennan
 - d. kampong
 - e. dhisa
11. Bhâb sè loco panèka kèngèng ḍâri
- a. latarra
 - b. alalana
 - c. bhânḍhung
 - d. tabbhuwânna
 - e. bhâlâi

12. Palegghirân panèka kèngèng loco ghumantong dâ' ka pènalla
- obângnga
 - sarongnga
 - gheddhângnga
 - pangangghiddhâ
 - bherrâssâ
13. Pangangghit kèngèng aghuna'aghi ponapa'a bisaos nyopprè bânnya' bhâb-bhâb sè loco sè kèngèng èpangghi'i
- parapamèyarsa
 - ghimengnga
 - ngaghâliyâ
 - konana
 - samangkèna
14. Manabi mantha palègghirân panèka ghumantong dâri bhâb ponapa ngoladhi
- jhâmo
 - palegghirân
 - rora bhâsa
 - sapèda
 - angghidhân
15. Panjhâk kèngèng jhughân aghuna'aghi lèrè otabâ kajâna dhâdhâbunna kantos
- loco
 - okara
 - dhuka
 - asopenna
 - molar
16. Panjhâk kèngèng aghuna'aghi salèrana akadhi tako', dhuka, mèsèm, sareng salaènna kantos
- asopenna
 - asarèn
 - tako'
 - molar
 - loco
17. Mala loco panèka kèngèng lèbât rasoghânna
- panjhâk
 - pamèyarsa
 - sè molar
 - sè dhuka
 - Sè asarèn

18. Palegghirân sè panjhâgghâ ta' kaoladhân ka pamèyarsa Palegghiran panèka panjhâgghâ namong bâdâ asmana bisaos è dâlem
- a. rasoghân
 - b. sandal
 - c. sarong
 - d. jhuko'
 - e. palegghirân
19. Palegghirân sè panjhâgghâ ghungghunganna namong sèttong, jujhuk abu-dâbu sareng
- a. ajâm
 - b. poter
 - c. kètèran
 - d. tamennan
 - e. pamèyarsa
20. Palegghirân sè panjhâgghâ ghungghunganna langkong dâri sèttong, panjhâk jujhuk abu-dâbu sareng
- a. panjhâk laènna.
 - b. golè
 - c. karè
 - d. lodè
 - e. Sarkoyo

Ghâncaran ka'angghuy ajâwâb soal nomer 21 kantos 30

Dhâddhi sèttong tokoh pas èkamaèn è attas pangghung kodhu èyakorraghi antara panjhâgghâ sareng tokoh è dâlem carèta. Polana alampa'aghi lalampanna tokoh è attas pangghung panèka ta' ghâmpang. Langkong ðhimèn èkabidhi dâri ngakorraghi panjhâk sareng tokoh sè bhâdhi èlampa'aghiyâ lalampanna. Opamana ka'angghuy alampa'aghi tokoh Bima è dâlem carèta Bharata Yuḍa, kodhu èlampa'aghi sareng panjhâk sè tènggghi rajâ.

È dâlem alampa'aghi lalampanna tokoh drama ènggghi panèka dialog antara tokoh sèttong ka sèttongnga, abu-ḍhâbu kadhibi'ân, aobâna salèra, ghulina enneng, sareng laènna, panglako kodhu mapènal ðhimèn.

È nalèka alampa'aghi abu-ḍhâbu atabâ aḍhâbu ka abâ' dhibi', bhâghiyân suprasegmental akadhi lafal, intonasi otabâ makajâ sareng bhuntenna sowara tor abâ-obâna salèra panèka sè cè' parlonâ. Lafal sè moḍḍhâ, intonasi otabâ tekdeddhâna sowara sè akor ka'angghuy maḍâpa' pessen panèka kodhu èkobâsanè sareng panjhâk.

Pa-ponapa sè parlo èkaghâli è dâlem alampa'aghi drama akadhi è bâbâ panèka.

1. Maos sareng kaghâli saè teks drama
2. Ngobâsanè bâbâtek tokoh sè bhâkal èlampa'aghiyâ.

Drama otabâ lakon ngabhutowaghi dhândhânan dâri sadhâjâ sè amaèn. Dhândhânan ghellâ' bânnè namong sè amaèn katèngal bhâghus, nangèng dhândhânan sè amaèn drama bânnâ' kaparlowanna akadhi è bâbâ panèka.

1. Ngobâ bhâdhâna sè amaèn dhâddhi bhâdhân sè akor sareng sè è kabhuto carèta drama sè èsadiyâ'âghi.
2. Ka'angghuy ma'akor sareng tèra'na dhâmar.
3. Ma'akor robâ sareng sèrana orèng sè amaen sareng orèng sè ècarèta'aghi neng lakon.

Sadhâjâ pakakas dhândhânan kèngèng èghuna'aghi ka'angghuy èkadhândhân sè amaèn kantos sè amaèn katèngal saè, raddhin tor mèbis sareng tokoh sè ècarèta'aghi neng lakon.

Dhândhânan panèka èmaksottaghi ka'angghuy ngobâ bhâb è bâbâ panèka. Salèra, bârnana kolè', bârnana obu' dâri salèra saè/ raddhin dhâddhi sabhâligghâ, dâri anom èyobâ seppo tor sabhâligghâ, sareng salaènna, ka'angghuy masorop ḍâ' sè èkparlo sareng lakon. Salaèn ghâpanèka neng ghâmpangnga dhândhânan panèka kèngèng ngobâ lakè' dhâddhi nè'-binè'an sareng sabhâligghâ, ngobâ macem bhângsa, otabâ sè èsambhât dhândhânan RAS, akadhi Indonèsia dhâddhi Jeppang, dhân-dhânan ka'angghuy ngakorraghi ḍâ' bâkto akadhi ghu-lagghu, sèyang, lemmalem sareng malem, tamaso' ḍâ' macemma dhân-dhânan ènggghi panèka ngobâ cara abu-ḍhâbu, cara Songennep, cara Mekkasân, otabâ cara Sampang sareng Bhângkalan.

b. Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka maghut ka ghâncaran è attas!

21. Dhâddhi sèttong tokoh pas èkamaèn è attas pangghung kodhu èyakorraghi antara panjhâgghâ sareng tokoh è dâlem
22. Alampa'aghi lalampanna tokoh è attas pangghung panèka langkong dhimèn èkabidhi dâri ngakorraghi panjhâk sareng tokoh sè bhâdhi èlampa'aghiyâ
23. È dâlem alampa'aghi lalampanna tokoh drama èngghi panèka dialog antara tokoh sèttong ka sèttongnga, abu-ḍhâbu kadhibi'ân, aobâna salèra, ghulina enneng, sareng laènna, panglako kodhu
24. Abu-ḍhâbu atabâ aḍhâbu ka abâ' dhibi', bhâghiyân suprasegmental akadhi lafal, intonasi otabâ makajâ sareng bhuntenna sowara tor abâ-obâna salèra panèka sè cè'
25. Lafal sè èghuna'aghi dâlem drama èngghi panèka sèi
26. Pamator dâri pangator partèngkan aropa
27. Intonasi otabâ tekkeddhânna sowara sè akor ka'angghuy maḍâpa' pessen panèka kodhu èkobâsanè sareng
28. Pa-ponapa sè parlo èkaghâli è dâlem alampa'aghi drama akadhi
29. Drama otabâ lakon ngabhutowaghi dhândhânan dâri sadhâjâ sè
30. Sadhâjâ pakakas dhândhânan kèngèng èghuna'aghi ka'angghuy èkadhândhân sè amaèn kantos sè amaèn katèngal saè, raddhin tor mèbis sareng

Ghâncaran ka'angghuy ajâwâb soal nomer 31 kantos 40

Tatèngghun èngghi panèka lalampa'an ka'angghuy maonèng ka orèng bânnya' jhâ' kasennèyan sè èpabâdâ panèka sokklana dâri kennengngan panèka otabâna dâri kennengan laèn. E dâlem tatèngghun panèka bâdâ carèta sè èpadhâddhi drama tor èyoladhi sareng orèng bânnya'.

Lèbât kandhâna orèng sè acarèta otabâ èlampa'aghi panjhâk bâdâ bhâb sè èpaḍâpa' ka sè ngoladhi tatèngghun panèka akadhi è bâbâ panèka.

1. Nèlay-nèlay sè bâdâ è dâlem carètana panjhâk.
2. Nèlay-nèlay sè bâdâ è dâlem pangghâliyâna pamèyarsa.
3. Nèlay-nèlay sè bâdâ è dâlem pangghâliyâna pangangghit.

Tatengngerra Tatèngghun

Tatèngghun sè bâdâ è sèttong kennengngan panèka lumbrâna asalla dâri kennengngan panèka. Namong kènggèng jhughân dâri kennengngan laèn namong ngampong kennengngan otabâ bârghâ sè bâdâ è kennengngan panèka ngonjhâng dâri kennengngan laèn.

Dhinèng tatengngerra tatèngghun akadhi è bâbâ panèka.

1. Bâdâ carèta sè èlakowaghi saè sareng panjhâk otabâ panglako.
2. Bânnya' orèng sè ngoladhi tatèngghun panèka.
3. Tatèngghun panèka sokka asalla dâri kennengan panèka otabâ asalla dâri kennengan laèn.
4. Tatèngghun panèka nandhâ'âghi bhuḍhâjâna sèttong kennengngan sè èpalanggheng sareng bârghâna.
5. Aghânḍhu' nèlay-nèlay sè aghuna ḍâ' maghârsarè è kennengngan panèka sareng masyarakat.
6. Nèlay-Nèlay sè sè aghuna ḍâ' maghârsarè è kennengngan panèka èyarghâi sareng èbhillâi sarèng masyarakat è kennengngan panèka.
7. Tatèngghun panèka mènangka kasoghiyâna bhuḍhâjâ è kennengngan panèka.

c. Èyatorè jâwâb pètanya è bâbâ panèka maghut ka ghâncaran è attas!

31. Tatèngghun èngghi panèka lalampa'an ka'angghuy maonèng ka orèng bânniya' jhâ' kasennèyan sè èpabâdâ panèka sokklana dâri kennengngan panèka otabâna dâri kennengan laèn. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** tatèngghun panèka èpataðâ'?
32. Tatèngghun panèka sokka asalla dâri kennengan panèka otabâ asalla dâri kennengan laèn. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** kasennèyan sè èpabâdâ panèka asalla dâri kennengan laèn ?
33. Sejarah ampon nyacathet, piðato Bung Tomo mampo matombu semangat para ngangodâdhân Sorbhâjâ dâlem ngadhebbhi moso sè èsambhât Sekutu. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** taðâ' piðato panèka?
34. Tatèngghun panèka nanðhâ'âghi bhuðhâjâna sèttong kennengngan sè èpalanggheng sareng bârghâna. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** bhuðhâjâna sèttong kennengngan ta' èpalanggheng sareng bârghâna?
35. **Ponapa tojjhuwânna piðato panèka?**
36. Namong tatèngghun panèka kènggèng jhughân dâri kennengngan laèn namong ngampong kennengngan otabâ bârghâ sè bâdâ è kennengngan panèka ngonjhâng dâri kennengngan laèn. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** ta' kaèdhi èlampâ'aghi?
37. Dhinèng tatènggerra tatèngghun èngghi panèka bâdâ carèta sè èlakowaghi saè sareng panjhâk otabâ panglako. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** tatèngghun èngghi panèka segghut èpabâdâ?
38. **Ponapa pangghibhâddhâ manabi** bhuðhâjâna sèttong kennengngan pas èpalanggheng sareng bârghâna?
39. Tatèngghun panèka aghânðhu' nèlay-nèlay sè aghuna dâ' maghârsarè è kennengngan panèka sareng masyarakat. **Ponapa'an** nèlay-nèlay sè aghuna panèka?
40. Tatèngghun panèka mènangka kasoghiyânna bhuðhâjâ è kennengngan panèka. **Ponapa'an sè kodhu èlampâ'aghi masyarakat** è kennengngan panèka?

Daftar Pustaka

- Asmoro, Wirjo. 1952. Panyeddha'. Jakarta: Kementrian P.P. & K.R.I. Dinas Pendidikan dan Kebudayaan.
- Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Timur. 2022. Capaian Pembelajaran Bahasa Daerah pada Kurikulum Merdeka Tingkat SD, SMP, SMA, SMK dan SLB.
- Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Timur. 2024. Pergub Muatan Lokal Bahasa Daerah. Surabaya
- Pembinaan Bahasa, 2012, Pedoman Umum Ejaan Bahasa Madura Yang Di sempurnakan. Edisi Revisi.
- Kementrian Pendidikan Nasional, 2011, Hasil Keputusan Konsinyasi Revisi EYD Bahasa Madura tahun 2013, Surabaya: Balai Bahasa Surabaya
- Lembaga Seni Budaya "La Asrè" 2005, kumpulan lagu-lagu Madura, Pamekasan
- Luxemburg, J. Van, dkk. 1992. Pengantar Ilmu Sastra. Jakarta: PT Gramedia.
- Moedani, 1948. Tanoedhân Jilid 1 – 4, Betawi, Welter Vreden
- Molen. S. Van Der, 1948, Ondar, jilid 1 – 2, Betawi, J.B. Wolters Groningen.
- Pradopo, R.D. 1990. Pengkajian Puisi Analisis Strata Norma dan Analisis Struktural dan Semiotik. Yogyakarta: Gajahmada University Press.
- RM, Yoyok DKK, 2007, Pendidikan Seni Budaya. Jakarta: Yudistira.
- Rosida, Lilik, 2007, Gai' Bintang. Sumenep: Dinas Pariwisata dan Kebudayaan Kabupaten Sumenep.
- Sastrodiwirjo, Oemar. 2008. Tembhâng Macapat Madhurâ. Surabaya: Karunia
- Sitomurang, B.P. 1983. Puisi Teori Apresiasi Bentuk dan Struktur. EndeFlores:
- Soedjito, Prof, Drs, 2002, Modul IND-A 08 Semantik Bahasa Indonesia. Jakarta: Departemen Pendidikan Nasional, Direktorat Jenderal Pendidikan Dasar dan Menengah, Direktorat Sekolah Lanjutan Tingkat Pertama.
- Tajib, Muh, 1986, Kumpulan Lagu-Lagu Madura 2. Pamekasan: -
- Tajib.M. 1986. Malathe Sato'or, Surabaya, Karunia.
- Tarigan, H.G. 1992. Dasar-dasar Kurikulum Bahasa. Bandung:Angkasa.
- Tim Pakem Maddhu. 2012. Pakem Maddhu (edisi 32). Surabaya : CV Karunia
- Tim Pakem Maddhu. 2012. Pangajhârân Bhâsa Madhurâ Kembhâng Bhâbur 1 (edisi kedua). Jakarta Timur : Yudistira.
- Tim Nabara. 1990-1994. Bulletin Konkonan Nomor 1–40. Sumenep: Tim
- Tim Pembina Bahasa Madura. 1992. Pamertè Bhâsa Madhurâ; Lèbur Maca. Kandepdikbud:Sumenep
- Waluyo, H. J. 1987. Teori dan Apresiasi Puisi. Jakarta: Airlangga.
- Warsidi, Edi. 2009. Pengetahuan tentang Puisi. Bandung: Sarana Ilmu Pustaka.
- Wignjoamidarmo, Mas. 1909. Baboeroeghan Bettjeq. Batawi: Kandjeng Goevermen

Wirjoasmoro dan Saleh Trunodjojo, 1952, Basa Madura Umum, jilid 1 – 2, Kementrian Pendidikan, Pengadjaran dan Kebudayaan RI.

Wirjoasmoro, 1952, Prama Sastra Madura, bhâb Oca' sareng Okara, Kementrian Pendidikan Pengajaran dan Kebudayaan RI.

Yayasan Pakem Maddu, 2008. Kamus Bahasa Madura-Madura-Indonesia, Surabaya, Karunia.

Yayasan Pakem Maddhu. 2021. Bulletin Kapèng 55. Pamekasan

_____. 2022. Bulletin Kapèng 56. Pamekasan

_____. 2022. Bulletin Kapèng 57. Pamekasan

Biodata Penulis

Nama : Dr. Abdul Gani, M.Pd.
Tempat, Tanggal Lahir : Sumenep, 02 Desember 1964
Agama : Islam
Unit Kerja : SDN Pragaan Laok IV
Alamat Unit Kerja : Dusun Aeng Soka Desa Pragaan Laok Kec. Pragaan, Kab. Sumenep.
Alamat Rumah : Dusun Pesisir RT 02/RW 01 Desa Prenduan Kec. Pragaan, Kab. Sumenep.

Riwayat Pekerjaan/Profesi dalam 10 Tahun Terakhir

1. Plt. Kepala SDN Karduluk VI 2008-2010
2. Kepala Sekolah SDN Larangan Perreng II 2010-2020
3. Kepala SDN Pragaan Laok IV 2020-Sekarang
4. Dosen Pengampu Matakuliah Bahasa Indonesia, IAD IBD dan ISD, serta Paedagogik IDIA Prenduan 2003-Sekarang
5. Dosen Pengampu Matakuliah Pengetahuan Bahasa Madura, Sastra Madura dan Membaca menulis Bahasa Madura UNIRA Pamekasan 2007-Sekarang
6. Dosen Pengampu Matakuliah Pengetahuan Bahasa Madura, Sastra Madura dan Membaca menulis Bahasa Madura STKIP PGRI Sumenep 2015-Sekarang
7. Editor Majalah Jokotole Surabaya 2018-2020

Penghargaan yang Diterima

1. Lomba Karya Tulis Ilmiah Guru/Siswa tahun 2002, Tingkat Dati II
2. Pemilihan Guru Berprestasi tahun 2005, Tingkat Kecamatan
3. Keikutsertaan dalam Kegiatan Peningkatan Imtaq, Kewarganegaraan, dan Budi Pekerti. Tingkat Nasional
4. Juara I Pemilihan Kepala Sekolah Berprestasi tahun 2015, Tingkat Dati II

Karya Ilmiah/ Buku yang Diterbitkan (dalam 10 Tahun Terakhir)

1. Sinkretisasi Dâlem Bhâbhâd (2014)
2. Abinan Pamengkang Jagat (2014)
3. Mètôs Mènangka Bhuḍhâjâ Sè Ètoronaghi (2014)
4. Buku Siswa Songsong Sènom I (2014)
5. Buku Siswa Songsong Sènom 2 (2014)
6. Buku Siswa Songsong Sènom 3 (2014)
7. Buku Siswa Sekkar Assreè 1 (2014)
8. Buku Siswa Sekkar Assreè 2 (2014)
9. Buku Siswa Sekkar Assreè 3 (2014)
10. Buku Siswa Sekkar Assreè 4 (2014)
11. Buku Siswa Sekkar Assreè 5 (2014)
12. Buku Siswa Sekkar Assreè 6 (2014)
13. Pendamping Buku Teks Bahasa Madura 1 (2015)
14. Pendamping Buku Teks Bahasa Madura 2 (2015)
15. Pendamping Buku Teks Bahasa Madura 3 (2015)
16. Pendamping Buku Teks Bahasa Madura 4 (2015)
17. Pendamping Buku Teks Bahasa Madura 5 (2015)
18. Pendamping Buku Teks Bahasa Madura 6 (2015)
19. Modul Sastra Madura (2016)
20. Sapolo Macem Sango (2019)
21. Kamrat (2019)
22. Angghidhân Sastra Madhurâ (2019)
23. Kontak Cèna È Madhrâ (2019)
24. Abinan Judhâ Ghâtè (2019)
25. Abinan Trèsna Ghâtè (2019)
26. Pangaonèngan Ḍhâsar Bhâb Puisi Madhurâ Modèrn (2019)

Biodata Penulis

Nama Lengkap : Dr. Moh. Hafid Effendy, S.Pd., M.Pd.
No. Telp Kantor : 081913529920, 085231577100
Alamat Rumah : Jln Jalmak 32 Desa Jalmak RT:001 RW:004
Pamekasan
Bidang Keahlian : Pendidikan Bahasa Indonesia

Riwayat Pekerjaan/Profesi dalam 10 Tahun Terakhir

1. Dosen tetap Fakultas Tarbiyah IAIN Madura (2011 s.d. Sekarang)
2. Tutor UT (2010 s.d. sekarang)
3. Dosen UNIRA (2006 s.d. 2012)
4. Guru SMAN 1 Pamekasan (2006 s.d. 2010)
5. Asesor BAN/SM Jenjang SMK (2015. S.d. 2019)
6. Ketua Prodi Tadris Bahasa Indonesia (2015 s.d. 2021)
7. Kepala Laboratorium Fakultas Tarbiyah (2022 s.d. 2026)
6. Ketua Yayasan Pakem Maddhu Pamekasan (2019 s.d. Sekarang)
7. Wakil Ketua Dewan Kesenian Pamekasan (2021 s.d. Sekarang)
8. Wakil Ketua MUI Bidang Seni dan Budaya Islam (2017 s.d. Sekarang)
9. Anggota Dewan Pendidikan (2017 s.d. 2026)
10. Tim Tasshihh Tarjamah Al-Qur'an Berbahasa Madura (2010 s.d. 2020)
11. Fasilitator Provinsi Guru MA Jawa Timur (2021-sekarang)
12. Pengurus HPBI Jawa Timur (2019-sekarang)
13. Pengurus ADOBSI Jawa Timur (2020-sekarang)
14. Pembina PPBDI JATIM (2020-sekarang)
15. Pengurus IPTABI (2018-sekarang)
16. Saksi Ahli Bahasa Polres Pamekasan (2018 s.d. sekarang)
17. ASESOR SISTER (2022-sekarang)
18. Sekretaris Rumah Budaya (2022 s.d. sekarang)
19. Pembina Laskar Ronggosukowati (2022 s.d. 2026)

Riwayat Pendidikan Tinggi dan Tahun Belajar

1. S-1 : Bahasa dan Sastra Indonesia, Universitas Madura (2003)
2. S-2 : Bahasa Indonesia, Universitas Islam Malang (2006)
3. S-3 : Pendidikan Bahasa Indonesia, Universitas Negeri Malang (2021)

Judul Buku dan Tahun Terbit (dalam 10 Tahun Terakhir)

1. Kamus Madura-Madura Indonesia (2010)
2. Sarè Taman Buku Pelajaran untuk SD Kelas 1 s.d. 6 (2012)
3. Kembhâng Bhâbur Buku Pelajaran untuk SMP Kelas 1 s.d. 3 (2012)
4. Buku Pernak-Pernik Bahasa Indonesia (2012)
5. Gramatika Bahasa Madura (2012)
6. Kasak-Kusuk Bahasa Indonesia (2013)
7. Gramatikal bahasa Madura (Tinjauan Deskriptif tentang tata bahasa Madura) (2015)
8. Malathè Sataman (Buku Pelajaran untuk SMA/MA/MAK) (2015)
9. Pamengkang Èlmo (Buku Ajar untuk SMA/MA) (2016)
10. Taman Tarbhuka (Buku Ajar untuk SMP/MTs) (2016)
11. Modul Guru Pembelajar Morfologi Bahasa Madura (2017)
12. Morfologi Bahasa Madura (2018)
13. Buku Pelajaran PBT Bahasa Madura (2019)
14. Sebagai Editor Buku Pengantar Analisis Wacana (2021)
15. Sebagai Penerjemah Buku Sastra "Orang Orang Palang" (2021)
16. Sebagai Editor Buku "Media Pembelajaran; Berbasis Teknologi Informasi dan Komunikasi (TIK) Teori dan Praktik" (2021)
17. Penampilan Etnik Madura dalam Realitas Sosial (2021)
18. Pandangan dan Perilaku Etnik Madura (2021)
19. Teori dan Metode; Kajian Budaya Etnik Madura (2022)
20. Buku Teks Bahasa Madura jenjang SD kelas 1 s.d. 6 "Songsong Sènom" (2022)
21. MODEL PEMBELAJARAN MENYIMAK KRITIS DENGAN MEDIA INTERAKTIF (2023)
22. BISNIS SYARIAH MASYARAKAT MADURA DIASPORA Tradisi Lokal dan Model Pengembangan Ekonomi (2024)
23. Syariah Masyarakat Madura di Indonesia dan Malaysia (2024)
24. Storyline Pamekasan dalam Sejarah Kepeloporan Ronggosukowati (2024)

Layout Isi

Nama Lengkap : Hadi Wibowo
No. Telp Kantor : 081230015243
Alamat Rumah : Jln Setro Baru Utara 9 No. 66, Surabaya
Bidang Keahlian : Desain Grafis

Riwayat Pekerjaan/Profesi dalam 10 Tahun Terakhir

1. Desain Grafis di Percetakan PT. Global Offset Sejahtera (2022-sekarang)
2. Desain Grafis di Percetakan CV. Champion (2012-2022)
3. Desain Grafis di Percetakan CV. Indah Makmur (2010-2012)

Riwayat Pendidikan Tinggi dan Tahun Belajar

1. D-3 Desain Grafis Cetak dan Packaging, STIKOM Surabaya (2007-2010)

Nama Lengkap : Nur Rochmat Romadhon
No. Telp Kantor : 089681349010
Alamat Rumah : Panjunan RT 04 RW 01 Sukodono, Sidoarjo
Bidang Keahlian : Desain Grafis

Riwayat Pekerjaan/Profesi dalam 10 Tahun Terakhir

1. Desain Grafis di Percetakan PT. Global Offset Sejahtera (2024-sekarang)

Riwayat Pendidikan Tinggi dan Tahun Belajar

1. S-1 Desain Komunikasi Visual, Universitas Maarif Hasyim Latif Sidoarjo (2020-2024)

Desain Cover

Nama Lengkap : Rahmat Mustofa Ridwan
No. Telp Kantor : 0812-1641-7870
Alamat Rumah : Kletek RT 16 RW 07 Kec. Taman Kab. Sidoarjo
Bidang Keahlian : Desain Grafis

Riwayat Pekerjaan/Profesi dalam 10 Tahun Terakhir

1. Desain Grafis di CAHAYA AGENCY SURABAYA (2023-sekarang)
2. Operator cetak di CV. Polymer Graphic Surabaya (2021-2022)
3. System Support di PT. Inova Medika Solusindo (2019-2020)

Riwayat Pendidikan Tinggi dan Tahun Belajar

1. S-1 Desain Komunikasi Visual, Universitas Maarif Hasyim Latif Sidoarjo (2019-2023)